

II-5
61

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000261155

TON

TON

Δημ. Α. Ζώτου

Η ΞΕΝΗΤΕΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄

Α

ΕΚΔΟΣΙΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ",
ΜΕΤΩΝΟΣ 2 ΑΘΗΝΑΙ 1936

ΔΟΥΔ. Α. ΔΟΥΔ

Η ΕΞΗΓΗΣΗ

ΤΩΝ ΗΤΕΡΩΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΑΓΙΩΝΗ ΚΑΙ ΔΑΝΙΗΛΙΔΟΥ
ΑΘΗΝΑΙΣ 1988

Σχόλια καὶ κρίσεις

Διὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς «ΞΕΝΗΤΕΙΑΣ», ἐγράφησαν πολλὰ κριτικὰ ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα εἰς ὀλόκληρον τὸν Ἀθηναϊκὸν, Πειραϊκὸν καὶ Ἑπειρωτικὸν Τύπον.

Τῆς Δευτέρας ταύτης ἐκδόσεως προτάσσονται ἀποσπάσματα τῶν σπουδαιότερων δημοσιευμάτων ὡς καὶ περικοπαὶ ἐλαχίστων ἐπιστολῶν μὲ χαρακτηριστικὰ σχόλια καὶ εὐμενεῖς κρίσεις προσώπων τὰ ὅποια κατέκτησαν ἐξαιρετικὰς θέσεις εἰς τὴν Ἐπιστήμην εἰς τὰ Γράμματα, εἰς τὴν Κοινωνίαν.

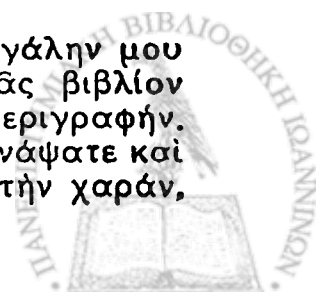
Τοῦ κ. Π. ΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, καθηγητοῦ Παν/μίου.—Ἀξιότιμε συνάδελφε κ. Δημ. Ζῶτε. Ἀνέγνωσα μετ' ἐξαιρέτου ἐνδιαφέροντος τὸ ὠραῖον βιβλίον σας «Ἡ Ξενητεία τῶν Ἑπειρωτῶν» καὶ σὰς συγχαίρω. Θὰ φροντίσω νὰ γραφῇ βιβλιοκρισία γαλλιστὶ στὸ «Messager d'Athènes». Σὰς παρακολουθῶ εἰς τὴν «Ἐλευθερίαν» τοῦ κ. Χρηστοβασίλη.

Τοῦ κ. ΠΕΡ. ΒΙΖΟΥΚΙΑΔΗ, καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσ/νίκης.—Διάβασα μ' ἐξαιρετικὴν εὐχαρίστησιν τὴν ὠραίαν σας διάλεξιν περὶ τῆς ξενητείας τῶν Ἑπειρωτῶν. Καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἀξιεπαίνου πραγματείας σας κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀναρρώσεώς μου ἀπὸ βαρεῖαν ἀσθένειαν ὑπῆρξε δι' ἐμέ ἡδιστον ἐντρύφημα. Συγκινητικώτατα τὰ δειγμάτια τῆς Λαϊκῆς Ἑπειρωτικῆς Μούσης

Τοῦ κ. Χ. Εὐχγγελάτου, δημάρχου Μεσολογγίου.—...Μὰ τὸ βιβλίον σου εἶναι ποίημα. Τὴν Ἑπειρο τὴν ἀγαπῶ ὅσο καὶ τὸ Μεσολόγγι.

Τοῦ κ. Ν. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ, διευθυντοῦ Τραπεζῆς Πειραιῶς.—Φίλε κ, Ζῶτε, πολὺ χάρηκα μὲ τὴν δημοσίευσιν τῆς «Ξενητείας τῶν Ἑπειρωτῶν». Σοῦ ὀφείλεται πᾶς ἔπαινος Εὐχομαι νὰ ἔχῃς πάντοτε τὴν φλόγα τοῦ ἀποδήμου Ἑπειρώτου, ποῦ σκέπτεται τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ξενητευμένου παιδιοῦ τῆς καλῆς μας Πατρίδος. «Νὰ μὴ γελασθῆς παιδί μου στὰ ξένα». Θυμήσου πάντα αὐτὴ τὴν «ὑπόθηκην» Εὐχομαι νὰ «μὴ σέ ποτίσουν βότανα» καὶ νὰ μείνῃς, νὰ σέ χαιρώμεθα, πάντα καλὸς ἀσπιδόφορος τοῦ Ἑπειρωτισμοῦ μας, Νὰ γίνῃς, φίλε μου μεγάλος Ἑπειρώτης

Τοῦ κ. Δ. ΛΙΑΝΟΥ, ἀλευροβιομηχάνου.—Μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ἀνέγνωσα τὸ τόσο ζωντανὸν περὶ ξενητείας βιβλίον σας καὶ συγχαίρω ὑμᾶς ἀπὸ καρδίας διὰ τὴν ὠραίαν περιγραφὴν. Ὅλας τὰς σβυσμένας παιδικὰς ἀναμνήσεις μου ἀνάψατε καὶ δὲν εὐρίσκω πῶς καλύτερα ἢ μπορῶ νὰ σὰς ἐκφράσω τὴν χαρὰν,

καὶ εὐχαρίστησιν ποῦ δοκιμάζω διαβάζων καὶ τὰς περικοπὰς τῶν τραγουδιῶν τῆς πατρίδος μου

Τοῦ κ. Μ. ΚΟΥΜΑ, δικηγόρου ἐν Ἀθήναις.—Ἡ ὥρσια διάλεξις σου «**Ξενητεία τῶν Ἡπειρωτῶν**», τὴν ὁποίαν εἶχες τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ στείλῃς μοὶ ἀνεπόλησε κατὰ τρόπον ζωντανὸν αἰσθήματα λύπης καὶ χαρᾶς προσφιλεστάτης μητρὸς καὶ ἀδελφῶν κατὰ τὰς ἀποχωρήσεις μου ἀπ' αὐτῶν λόγῳ ταξειδίων καὶ τὰς συναντήσεις μας κατὰ τὰς ἐπιστροφάς μου. Ἐπειδὴ δὲ παιδιόθεν ὑπῆρξα μάρτυς παρομοίων ἐντυπώσεων καὶ σκηνῶν ἐν Ζίτση, διαδηλῶ ὡς ἐκ τούτου κατὰ τρόπον αὐθεντικὸν ὅτι ἡ διάλεξις σου εἶναι πραγματικὴ εἰκὼν τῶν τότε ἐναλλάξ συγκινήσεων τῆς Ἡπειρωτικῆς ψυχῆς. Εὐχαριστῶ καὶ συγχαίρω ἀπὸ καρδίας.

Τοῦ κ. Γ. ΠΟΥΛΙΟΥ, Διευθυντοῦ Ἐπαγγελματικοῦ καὶ Βιοτεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἡπείρου.—Σὰς συγχαίρω ὀλοψύχως τόσον διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχηῖ ἀπεικόνισιν τῆς ζωῆς καὶ τῶν πόθων τοῦ ξενητεμένου Ἡπειρώτου.

Τοῦ κ. Γ. ΒΑΝΤΖΟΥ, Δ. Ν.—Ἡ Ξενητεία σας εἶναι ἓνα ὑπέροχο λυρικὸ καὶ ἠθογραφικὸ ποίημα. Δεχθῆτε τὰ ἐγκάρδια συγχαρητηριά μου

Τοῦ κ. ΤΙΜ. ΣΙΩΜΟΥ.—Ὅτι καὶ νὰ σὰς γράψω δὲν θὰ μπόρῃσω νὰ σὰς περιγράψω τὴ συγκίνησι ποῦ δοκίμασα διαβάζοντας τὸ θαυμάσιον ποίημά σου, τὴν «**Ξενητεία τῶν Ἡπειρωτῶν**» ἢ ὁποῖα μοῦ ἀνέστησε παληές ἀναμνήσεις καὶ μοῦ ἔφερε δάκρυα στὰ μάτια.

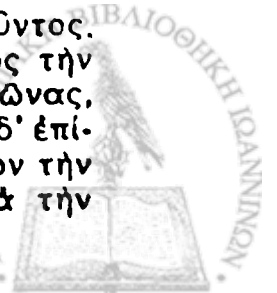
ἘΘΝΟΣ,, 12-5-35.—Ἡ ΞΕΝΗΤΕΙΑ. Εἶναι περίεργον, ἀληθῶς, ὅτι εἰς τὸν Ἕλληνα τὸν κατ' ἐξοχὴν μετανάστην τὴν διάθεσιν, τὸν ἀπ' αἰῶνων δημιουργοῦντα ἀποικίας ἢ φεύγοντα τὴν γενέτειραν ἐπὶ κληρουχία εἰς κτηθεῖσαν ξένην γῆν, ἀποτελεῖ τὸ «**Ξενητεία**» πηγὴν πάσης μελαγχολίας. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ταξειδί ἔχει ἀπώτερον θέλητρον τὴν ἐπάνοδον. Ὡστε ψυχολογικῶτα καὶ ὁ φίλος μου κ. Γ. Δροσίνης εἰς κάποιον παλαιὸν ποίημά του λέγει ὅτι «**Καλὸ εἶναι τὸ ταξειδί, μὰ πιὸ καλὸς ὁ γυρισμός**». Μὲ αὐτὸ τὸ θέμα τοῦ «**Ξενητεμοῦ**» ἀσχολεῖται εἰς μελέτην μὲ τὴν ἀποστολὴν τῆς ὁποίας μὲ ἐτίμησε χθές, ὁ νεαρὸς μὲν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐγκρίτων δικηγόρων κ. Δημ. Α. Ζώτος. Εἶναι Ἡπειρώτης καὶ ἐρευνᾷ εἰς τὸ τεῦχος τὴν «**Ξενητεία τῶν Ἡπειρωτῶν**» εἰδικῶς.

Θὰ ἠδύνατο ὁμως νὰ κριθῆ ὁμοιομόρφως ἢ ἀντίληψις τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν διαβίωσιν εἰς τὰ ξένα.

Τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι :

Τὴν ξενητεία, τὴν ὀρφάνια, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη
τὰ τέσσαρα τὰ ζύγισαν βαρύτερα εἰν' τὰ ξένα

εἶναι ἀπήχησις τοῦ ψυχικοῦ πόνου κάθε Ἕλληνο ἀποδημοῦντος. Καὶ φυσικῶς διὰ τοὺς Ἡπειρώτας, τοὺς φεύγοντας ἰδίᾳ πρὸς τὴν Βλαχίαν καθ' ὄλους τοὺς διαρεύσαντας πέντε τελευταίους αἰῶνας, ἢ νοσταλγία ἦτο ἐπίσης τὸ κατέχον αὐτοὺς αἶσθημα. Ἰσχυρὸν δ' ἐπίσης καὶ τὸ αἶσθημα τῆς συνεχοῦς ἀνησυχίας τῶν ἀναμενόντων τὴν ἐπάνοδον. Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ζώτου μανθάνομεν, ὅτι διὰ τὴν

· ἀποδημίαν τῶν Ἑπειρωτῶν εἰς Βουκουρέστιον ἐσχηματίζετο ὀλόκληρον καραβάνι μέχρις ἑκατὸν ἐνίοτε ἡμιόνων. Οἱ δὲ ἀποδημοῦντες διέσχίζον ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας τὴν Μακεδονίαν διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Βλαχίαν. Καὶ τοῦτο ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, ἀναχωροῦντες κατὰ κανόνα τὴν 14ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν τοῦ Σταυροῦ, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν πανήγυριν τῆς Παλλιουρῆς, τὴν συγκεντροῦσαν προσκυνητὰς ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑπείρου. Οἱ ξενητευμένοι ἄφιναν πολλάκις συζύγους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνήλικοι ἄγαμοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν λεγομένην «μικροπαντρεϊάν». Οἱ ἀνήλικοι ἐνυμφεύοντο μὲ μικρὰς παρθένους, αἵτινες ἀνέμενον τὴν ἐπάνοδον τοῦ «ξενητευμένου». Καὶ ἐσημειώθη οὕτω νὰ χηρεύσουν παρθένοι ἢ ἔγγαμοι γυναῖκες νὰ ἀποθάνουν χωρὶς ποτέ νὰ γνωρίσουν τὸν ἄνδρα των. Διότι ὁ γάμος εἰς τὴν ξένην ἐθεωρεῖτο συμφορὰ οἰκογενειακὴ δεινότερα καὶ τοῦ θανάτου. Τὸ ἄγγελμα τοῦ γάμου εἰς τὴν ξένην δὲν προεκάλει ἀπλῶς πένθος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς μητρὸς.

Αἱ ἀτυχήσασαι μητέρες ἐπὶ σαράντα ἡμέρας ἐφοροῦσαν «ἀνάποδα τὰ σκουτιὰ των» καὶ κατηρῶντο τὸν υἱόν: «Νὰ ζήσῃ χρόνια ἑκατὸ καὶ προκοπὴ νὰ μὴν κἀνῆ παιδιὰ ν' ἀποκτήσῃ καὶ παιδείῃ νάχη. Ὅσο μαλλὶ ἔχει ἢ παλάμη του τόσο χαῖρι καὶ προκοπὴ νὰ ἴδῃ». Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τῆς μικροπαντρεϊᾶς τὸ ἔθιμον, δι' αὐτὸ καὶ ἡ πίστις τῶν Ἑπειρωτισσῶν πρὸς τὸν ξενητευμένον σύζυγον ἢ μνηστῆρα.

Ἐὰν αἱ Ἑπειρωτισσαι ὑφαίναν, καθὼς ἡ Πηνελόπη, βεβαίως θὰ ἐκάλυπτον οἱ πέπλοι των ὀλόκληρον τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεδείχθησαν οἱ μεγάλοι εὐεργέται καὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των καὶ τῆς Ἑλλάδος ὀλοκλήρου, κομίζοντες ἀπὸ τὴν ξένην μαζί μὲ πλοῦτη καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ξενητεία εἶναι ἐν τούτοις ἡ δημιουργήσασα τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας καὶ ἐκπολιτιστὰς τῶν μικρῶν χωρίων εἰς κάθε γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Μεταξὺ δὲ τῶν εὐεργετῶν αὐτῶν ἔδωκεν ἡ Ἑπείρος τὸν μεγαλύτερον ἀριθμόν, ὅπως ἔδωκε καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοὺς ἐλευθερωτικοὺς ἀγῶνας τοὺς ἀριστεῖς. Ἡ «ξενητεία» ὑπῆρξε διὰ τοὺς Ἕλληνας τὸ μεγαλύτερον σχολεῖον πατριωτισμοῦ καὶ τὸ μέσον τῆς ἐπιδείξεως ὅλων τῶν χαρισμάτων τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς εὐφυΐας τοῦ Ἕλληνος. Τώρα ὁμως καὶ τῆς «ξενητείας» ἡ ἀντίληψις σβύνει ὀλονέν. Ὁ κόσμος ἔγινε πολὺ μικρὸς, διότι ἡ κατηραμένη πρόοδος εἰς τὰς συγκοινωνίας ἀφήρесе τῆς μεμακρυσμένης γῆς τὸ μυστήριον. Ἡ νοστολγία ἱκανοποιεῖται ἐντὸς εἰκοσιτετραῶρου. Διὰ κάθε πρόχειρον πρᾶγμα ἡ δύναμις τοῦ πόθου ἐξανεμίζεται. Δὲν θὰ ὑπάρξουν πλέον Ὀδυσσεῖς. Ἄν δὲ τὰς Πηνελόπεις πολιορκήσουν μνηστῆρες, θὰ ἐπικρέμαται ὁ κίνδυνος νὰ ἀντικρύσουν τὸν Ὀδυσσεῖα ἱπτάμενον ἐντὸς εἰκοσιτετραῶρου ἀπὸ τὸν Νέον εἰς τὸν Παλαιὸν Κόσμον. Γ. ΠΩΠ

“ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΗΧΩ,, Ἰωαννίνων 18-5-35.— Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ξενητεία τῶν Ἑπειρωτῶν» ἐξεδόθη τελευταίως σὲ κομψὸ κολοτυπωμένο βιβλίον ἢ διάλεξις τοῦ ἐκλεκτοῦ συμπατριώτου δικηγόρου κ. Δημ. Ζώτου, ἡ δοθεῖσα πέρυσι εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς Ἑπειρωτικῆς Λέσχης Πειραιῶς κατὰ τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων ποῦ εἶχεν ὀργανώσει ἡ Πανηπειρωτικὴ Ἐνωσις Ἐφέδρων Ἀθηνῶν καὶ ὁ Ἑπειρωτικὸς Σύνδεσμος Πειραιῶς. Ὁ κ. Ζώτος εἶναι γνωστὸς εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑπείρον καὶ εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς Ἑπειρώτας διὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτὴν, ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε δράσεώς του δι' αὐ-

τήν και από τὸ προηγούμενον βιβλίον του: «Οἱ Ἑπειρώται διὰ τὴν Ἑπειρον», εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρέλκη ἢ ἐκ νέου ἐκ μέρους ἡμῶν παρουσιάσις του εἰς τὸ Ἑπειρωτικὸν κοινόν. Παρ' ὅλον τοῦτο ὅμως αἰσθανώμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ γράψωμεν ὀλίγα τινὰ διὰ τὸ νέον του βιβλίον τὴν «Ξενητεία τῶν Ἑπειρωτῶν», διὰ τὸ ὅποιον ἐγράφησαν τόσαι εὐμενεῖς κρίσεις ἀπὸ δυνατοῦς χειριστὰς τοῦ λόγου καὶ τοῦ καλάμου.

Εἰς τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὁ ἐκλεκτὸς συμπατριώτης καὶ ἐπιστήμων κ. Ζώτος πραγματεύεται μὲ ἄφθαστον λυρισμὸν καὶ μαεστρίαν τὰ τῆς ξενητείας τῶν Ἑπειρωτῶν ἀνατρέχων στὰ πολύτιμα «Χρονικά» τοῦ ἀειμνήστου Λαμπρίδη καὶ εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας τοῦ λογογράφου Κώστα Φαλτάιτς, τοῦ γηραιοῦ Χρήστου Χρηστοβασίλη κ. π. ἄ. Κυρίως ἀσχολεῖται διὰ τὰ ταξείδια τῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τὴν Βλαχιά, Βουλγαρία, Μακεδονία, Θράκη κλπ. μὲ τὰ περίφημα караβάνια τοῦ Ρόβα, Φετάνη κ. ἄ. ἐξιστορῶν τὰ βάσανα τοὺς κόπους καὶ τὰς ληστείας ποὺ ὑφίσταντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ταξιδίων ἀπὸ τὰς ληστοσυμμορίας ποὺ ἐλυμαίνοντο τὴν ὑπαίθρου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἄλλὰ καὶ τὰ τραγούδια τῆς λαϊκῆς μας ποιήσεως ποὺ παραθέτει στὸ βιβλίον του ὁ κ. Ζώτος ξεχειλίζει ὅλος ὁ πόνος τοῦ Ἑπειρώτη γιὰ τὴν ξενητεία καὶ τὸ κάνουν νὰ διαβασθῇ μ' ἀγάπη καὶ προσοχὴ ἀπὸ κάθε Ἑπειρώτη.

Ὁ κ. Ζώτος εἶναι ἄξιος θερμῶν συγχαρητηρίων διὰ τὴν πατριωτικὴν αὐτὴν ἐκδοσιν.

“ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ,, Ἰωαννίνων 13—5—35.—Ὁ κ. Δημ. Α. Ζώτος δὲν εἶναι πρωτόβγαλτος συγγραφεὺς, οὐδ' ἄγνωστος εἰς τοὺς κύκλους τῶν λογίων, ὡς θεραπεύων ἐξ ἴσου τὴν Θέμιδα καὶ τὸν λόγιον Ἑρμῆν. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ κ. Δ. Ζώτου, τὸ ὅποιον ἄριστα ἠδύνατο ν' ἀποκληθῇ «Ἑπειρωτικὴ Ὀδύσσεια», γνωσθὲν τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ διανοούμενον καὶ ἐπαγγελματικὸν Ἑπειρωτικὸν κόσμον ἐκ διαλέξεως αὐτοῦ, δοθείσης ἐνώπιον ἀσφυκτικῶς πολυγληθοῦς ἀκροατηρίου, ἐν τῷ νεοδημῆτῳ τοῦ Πειραιῶς Ἑπειρωτικῷ Κέντρῳ ἀπέσπασε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὰ δάκρυα τῶν Ἑπειρωτῶν ἀκροατῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀνεγνώριζε ἐν τῇ διαλέξει ταύτῃ μίαν τραγικὴν σελίδα τοῦ βίου του καὶ ἀφῆκεν ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς μὴ Ἑπειρώτας ἀκροατάς, ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῇ εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Λαοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ ἄφθονα κόκκαλα εὐρίσκονται θαμμένα εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης: Σερβίαν, Βουλγαρίαν, Τουρκίαν, Ρουμανίαν, Οὐγγαρίαν, Ρωσσίαν, Αἴγυπτον, Ἰταλίαν καὶ τελευταίως εἰς τὴν Ἀμερικὴν, τὴν Νοτίαν Ἀφρικὴν καὶ Αὐστρίαν.

Ὁ συγγραφεὺς διέρχεται ἱστορικῶς δεξιότατα, καθ' ὃ ἀριστοτέχνης χειριστῆς τοῦ καλάμου, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Ξενητεμοῦ καὶ ἀγάγει αὐτὸν εἰς τὸν 12ον αἰῶνα μ. Χ. ὅτε πρῶτοι ἦνοιξαν τὸν δρόμον του οἱ Ζαγορήσιοι, οἱ δαιμόνιοι Ζαγορήσιοι, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν οἱ πρωτοπόροι εἰς πᾶσαν κίνησιν τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Λαοῦ καὶ ἐτίμησαν τὸ Ἑπειρωτικὸν ὄνομα καὶ τὴν Ἑπειρωτικὴν διανόησιν ἐν τῇ Ξένῃ.

Αὐτὸ τὸ βιβλιαράκι τοῦ κ. Δημ. Α. Ζώτου εἶναι μιά μεγάλη ἱστορία τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Λαοῦ καὶ συνάμα μιά μεγάλη τραγωδία!

Οὕτω ὁ Ἑπειρωτικὸς Ξενητευσμὸς ἀρχίζει πρὸς ἀνατολὰς καὶ βορρᾶν μὲ τὰ μουλάρια καὶ τ' ἄλογα καὶ πρὸς δυσμὰς καὶ νότον μὲ τὰ караβάνια, ἵνα καταλήξῃ ἀργότερον μὲ τὰ ὑπερωκεθνεῖα καὶ τὰ ἀεροπλάνα.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Ξενητευμοῦ συνυφασμένη μὲ τὸν πόνον τῶν γονέων, τῆς συζύγου, τῆς ἀδελφῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὴν δημοτικὴν ποίησιν, ἔπρεπε νὰ συγγραφῆ ἀπὸ κάποιον καὶ εἶναι εὐτυχῆς ὁ κ. Δημ. Α. Ζῶτος διότι ἔτυχε ὁ κληρὸς εἰς αὐτόν.
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

“ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ,, Ἀθηνῶν 21-5-35.—Ἐξεδόθη καὶ ἐκυκλοφόρησε εἰς κομψότατον τεῦχος ὡραία μελέτη τοῦ δικηγόρου καὶ πολιτευτοῦ κ. Δημ. Ζῶτου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ξενητεία τῶν Ἑπειρωτῶν». Ὁ συγγραφεὺς βαθύς γνώστης τῆς Ἑπειρωτικῆς λαογραφίας περιγράφει μὲ ζωηρότητα καὶ χάριν τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐξενητεύοντο οἱ Ἑπειῶται πρὶν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἐκμηδενίσουν τὰς ἀποστάσεις καὶ παρουσιάζει συγκινητικὰς σκηνὰς τοῦ ξεκινήματος καὶ τῆς παλινοστήσεως.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Ζῶτου διανθίζεται καὶ ἀπὸ τὰ πρὸς πονεμένα καὶ πρὸς λυπητερά λαϊκὰ τραγούδια μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ἀθάνατη λαϊκὴ μοῦσα περιέγραψε καὶ ἐτόνισε τοὺς καῦμούς καὶ τὰ βάσανα τῆς ξενητείας,

“ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ,, Ἰωαννίνων 10-5-35.—Μὲ τὸν παραπάνω τίτλο ἐξεδόθη σὲ κομψὸ καλοτυπωμένο βιβλίον ἢ διάλεξις τοῦ συμπατριώτου δικηγόρου κ. Δημ. Ζῶτου ποὺ δόθηκε πέρυσι στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἑπειρωτικῆς Λέσχης Πειραιῶς στὶς σειρὰς τῶν διαλέξεων ποὺ εἶχαν ὀργανώσει ἡ Πανεπειρωτικὴ Ἑνωσις Ἐφέδρων Ἀθηνῶν καὶ ὁ Ἑπειρωτικὸς Σύνδεσμος Πειραιῶς.

Ὁ καλὸς συμπατριώτης καὶ ἐκλεκτὸς ἐπιστήμων εἶναι γνωστὸς στοὺς ἐδῶ Ἑπειῶτας καὶ σ’ ὀλόκληρην τὴν Ἑπειρὸν, γιὰ τὴν ἀγάπην του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γι’ αὐτήν, ἀπὸ τὴν μέχρι σήμερον δρᾶσιν του καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα βιβλία του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη λόγος νὰ τὸν παρουσιάσουμε ἡμεῖς στὸ Ἑπειρωτικὸ κοινόν. Παρ’ ὅτι εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι θὰ προσκρούσωμε στὴ μετριοφροσύνην του αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ χαράξωμε λίγες γραμμὰς γιὰ τὴν «Ξενητεία τῶν Ἑπειρωτῶν».

Στὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ ὁ κ. Ζῶτος πραγματεύεται μὲ πραγματικὴν μαεστρίαν τὰ τοῦ ἀποδημιοῦ τῶν Ἑπειρωτῶν, ἀνατρέχοντος στὰ πολύτιμα «Χρονικά» τοῦ ἀειμνήστου Λαμπρίδη καὶ σὲ μερικές μελέτες τοῦ λογογράφου Κώστα Φαλτάιτς, τοῦ γηραίου Χρήστου Χρηστοβασιλῆ κλπ. Εἰδικὰ ἀσχολεῖται γιὰ τὰ ταξείδια τῶν Ἑπειρωτῶν μὲ τὰ περίφημα καραβάνια στὴν Ρουμανία κλπ. ἐξιστορῶν τοὺς κόπους, τὰ βάσανα καὶ τὶς ληστείας ποὺ ὑφίσταντο στὴ διάρκεια τῶν ταξιδιῶν ἀπὸ τὶς ληστοσυμμορίες ποὺ δροῦσαν τὴν παλαιότερην ἐποχὴν.

Στὰ τραγούδια τῆς λαϊκῆς μας ποιήσεως ποὺ παραθέτει στὸ βιβλίον τοῦ ὁ κ. Ζῶτος ξυπνάει ὄλος ὁ πόνος τοῦ Ἑπειῶτη γιὰ τὴν ξενητεία καὶ τὸ κάνουν νὰ διαβασθῆ μ’ ἀγάπην καὶ προσοχὴν ἀπὸ κάθε Ἑπειῶτη.

Μόνον συγχαρητήρια μποροῦν ν’ ἀκουσθοῦν γιὰ τὴν καλὴ αὐτὴ καὶ πατριωτικὴ ἔκδοσιν τοῦ κ. Δ. Ζῶτου.

“ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ,, Ἀθηνῶν 1-4-35.—Ἐκυκλοφόρησε τὸ νέον βιβλίον τοῦ κ. Δημ. Ζῶτου δικηγόρου «Ἡ Ξενητεία τῶν Ἑπειρωτῶν». Ὁ κ. Δημ. Ζῶτος συγκαταλεγόμενος μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν ἐπιστημόνων τῆς χώρας μας, εὕρισκε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν χρόνον ν’ ἀσχολῆται μὲ τὴν φιλολογίαν. Ἐν

θερμος πατριώτης συγκινούμενος με κάθε τι που ένθυμίζει Ἡπειρον αίσθανθεις κι' αὐτός—ὅπως ὅλοι σχεδόν οἱ Ἡπειρώται—τις πίκρες τῆς ξενητείας, κατορθώνει νά ζωγραφίζη εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ὄλον τὸν πόνον τοῦ ξενητεμένου Ἡπειρώτου καὶ ὄλην τὴν θλίψιν πού αίσθάνονται οἱ συγγενεῖς διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν του. Διὰ τοῦ καλογραμμένου τούτου βιβλίου ὁ συγγραφεὺς κατορθώνει νά μεταδίδη τὴν συγκίνησίν του καὶ εἰς τοὺς Ἡπειρώτας, τοὺς ὁποίους ποσάκις ἢ σκληρῆ ξενητεία δὲν ἐπίκρανε!

“ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΒΗΜΑ,, Ἀθηνῶν 6-4-35.—Ἰπὸ τοῦ φίλου συμπατριώτου δικηγόρου κ. Δημ. Ζώτου ἐξεδόθη ἡ «Ξενητεία τῶν Ἡπειρωτῶν» ἡ ὠραιότατη διάλεξις του ἣτις εἶχε δοθεῖ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Συνδέσμου Πειραιῶς. Ὁ κ. Ζώτος παρέχει εἰς τὸ βιβλίον του τοῦτο ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῶν ταξειδευόντων συμπατριωτῶν μας τότε εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ξακουστοῦ Ρόβα, με ὅλα τὰ πονεμένα τραγούδια τῆς Ἡπειρώτισσας πού ξεπροβόδευε τοὺς δικούς της γιὰ τὰ ξένα.

Ἀξίζει νά τὸ ἀγοράσῃ κάθε ταξειδεμένος Ἡπειρώτης, Θ' ἀναπόληση παληοὺς καῦμούς.

“ΠΕΛΑΣΓΟΣ,, Ἀθηνῶν 29-5-35.—Εἰς κομψότατον τεῦχος ἐξεδόθη ἡ ὠραία διάλεξις τοῦ ἀγαπητοῦ μας συμπατριώτου καὶ ἀρίστου ἐπιστήμονος κ. Δημ. Ζώτου. Φέρει τὸν τίτλο ἡ «Ξενητεία τῶν Ἡπειρωτῶν» καὶ εἶναι μιὰ τραγωδία τῆς ἡπειρωτικῆς ζωῆς. Ὁ συγγραφεὺς ἀσχοληθεῖς με τὴν πλουσίαν Ἡπειρωτικὴν Λαογραφίαν μᾶς περιγράφει με δραματικὴν τέχνην καὶ ἐξαιρετικὴν χάριν τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐξεπατρίζοντο οἱ συμπατριῶται μας πρὶν ἀνακαλυφθοῦν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ μᾶς παρουσιάζει συγκινητικὰς σκηνὰς τόσοσιν τῆς ἀναχωρήσεως ὅσον καὶ τοῦ γυρισμοῦ.

Τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Ζώτου περιέχει καὶ τὰ πειδ πονεμένα καὶ πειδ λυπητερά τραγούγια τῆς ξενητείας τὰ ὁποία διεσώθησαν ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ν. Πολίτην καὶ τοὺς ἄλλους ἐμπνευσμένους συλλέκτας τῶν διαμαντιῶν τῆς Λαϊκῆς Μούσας.

Θερμῶς συγχαίρομεν τὸν ἀγαπητὸν φίλον πατριώτην καὶ κορυφαῖον δικηγόρον κ. Δημ. Ζώτον.

“ἩΠΕΙΡΩΤΗΣ,, Ἀθηνῶν 23-5-35.—Ἰπὸ τὸν τίτλον ἡ «Ξενητεία τῶν Ἡπειρωτῶν» ἐξεδόθη τελευταίως εἰς κομψὸν καλοτυπωμένον βιβλίον ἡ διάλεξις τοῦ ἐκλεκτοῦ συμπατριώτου καὶ φίλου δικηγόρου κ. Δημ. Ζώτου, ἡ δοθεῖσα περίσιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς Λέσχης Πειραιῶς.

Ὁ κ. Ζώτος εἶναι γνωστός εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς ὄλους ἐν γένει τοὺς Ἡπειρώτας διὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτήν, ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε δράσεώς του δι' αὐτήν καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα βιβλία του. Παρ' ὄλον τοῦτο ὅμως αίσθανόμεθα τὴν ὀποχρέωσιν νά γράψωμεν ὀλίγα τινὰ διὰ τὸ νέον του βιβλίον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγράφησαν τόσαι εὐμενεῖς κρίσεις ἀπὸ δυνατοὺς χειριστάς του λόγου καὶ τοῦ καλάμου ὅπως ὁ διαπρεπῆς λογοτέχνης κ. Γ. Πῶπ καὶ τόσοι ἄλλοι.

Εἰς τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὁ ἐκλεκτός συμπατριώτης καὶ ἐπιστήμων περιγράφει με ἀφθαστον λυρισμὸν καὶ μαστρίαν τὰ τῆς ξενητείας τῶν Ἡπειρωτῶν ἀνατρέχων στὰ πολῦτιμα «Χρονικά»

τοῦ ἀειμνήστου Λαμπρίδη καὶ εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας τῶν σπουδαιοτέρων λογογράφων μας καὶ ἱστορικῶν.

Κυρίως ἀσχολεῖται διὰ τὰ ταξείδια τῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τὴν Ρουμανία, Βουλγαρία, Μακεδονία Θράκη κλπ. μὲ τὰ περίφημα καραβάνια τοῦ Ρόβα, Φετάνη κλπ. ἐξιστορῶν τὰ βάσανα, τοὺς κόπους καὶ ληστείας πού ὑφίσταντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ταξειδίων ἀπὸ τὰς ληστοσυμμορίας πού ἐλυμαίνοντο τὴν ὑπαιθρον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀλλὰ καὶ τὰ τραγούδια τῆς λαϊκῆς μας ποιήσεως πού παραθέτει στὸ βιβλίον του ὁ κ. Ζῶτος δεικνύουν ὅλον τὸν πόνον τοῦ Ἑπειρώτου γιὰ τὴν ξενητεία καὶ τὸ κάνουν νὰ διαβασθῇ μ' ἀγάπη καὶ προσοχὴ ἀπὸ κάθε Ἑπειρώτην.

Ὁ κ. Ζῶτος εἶναι ἄξιος θερμῶν συγχαρητηρίων διὰ τὴν πατριωτικὴν του ταύτην ἐργασίαν.

“ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ,, Φιλιατῶν 24-4-1935.—Ὁ φίλτατος συμπατριώτης καὶ διαπρεπὴς δικηγόρος κ. Δημ. Ζῶτος μὲ τὸ νέο του βιβλίο προσφέρει καὶ μίαν ἀκόμη πολύτιμον ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Πατρίδα μας τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ καὶ λατρεύει καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀγωνίζεται μὲ ἐνθουσιασμόν, πίστιν καὶ φανατισμόν. Ἡ Ἑπειρωτικὴ Λαογραφία πλουτίζεται μὲ τὸ πλούσιον ὑλικὸν τὸ ὁποῖον συνέλεξεν ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ξενητείας τῶν Ἑπειρωτῶν» καὶ ἡ Ἑπειρωτικὴ μας φιλολογία ἐνισχύεται μὲ νέον ἔργον τὸ ὁποῖον δὲν θὰ χάσῃ ποτέ τὴν ἀξίον του. Ἡ «Ξενητεία τῶν Ἑπειρωτῶν» εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ἀθάνατην Ἑπειρωτικὴν ζωὴν καὶ θὰ συγκινή πάντοτε τὸν ἀναγνώστη μὲ τὰ ἄφθονα δραματικὰ του στοιχεῖα καὶ τὰ πονεμένα Λαϊκὰ Τραγούδια τὰ ὁποῖα ἐγέννησε ὁ θρῆνος καὶ ὁ σπαραγμὸς τῆς Ἑπειρωτικῆς Ξενητείας.

“ΑΩΟΣ,, Κονίτσης 18-5 35.—Ὁ ἐκλεκτὸς συνηπειρώτης μας καὶ διακεκριμένος Δικηγόρος κ. Δημ. Ζῶτος, ὁ τόσο θαυμάσια ἐξυπηρετῶν τὴν Θέμιδα καὶ τὸν λόγιον Ἑρμῆν, εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς στείλῃ ἀντίτυπον τῆς εἰς βιβλίον ἐκδοθείσης ὑπερόχου διαλέξεώς του ἣτις εἶχε δοθῇ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Συνδέσμου Πειραιῶς.

Ὁ κ. Ζῶτος μᾶς δίδει μὲ τὸ βιβλίον του τοῦτο ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῶν ταξειδευόντων συμπατριωτῶν μας εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ξεκουστοῦ Ρόβα μὲ ὄλους τοὺς καῦμούς καὶ τὰ πονεμένα τραγούδια τῆς Ἑπειρώτισσας μάννας πού ξεπροβοδοῦσε τὰ παιδιά της στὰ ξένα.

Τὸ ὠραῖον τοῦτο βιβλίον τοῦ κ. Ζῶτου γιὰ τὸ ὁποῖον τὸν συχαίρομεν θερμότατα, ἀξίζει νὰ τὸ ἀποκτήσῃ κάθε ξενητευμένος Ἑπειρώτης.

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α' ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἡ Διάλεξις αὕτη ἐδόθη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων, τὰς ὁποίας διωργάνωσεν ἡ Πανηπειρωτικὴ Ἑνωσις τῶν Ἐφέδρων Ἡπειρωτῶν καὶ εἰς τὸ Μέγαρον τῆς Ἡπειρωτικῆς Λέσχης τοῦ Πειραιῶς εἰς τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων τὰς ὁποίας διοργανῶνει ὁ Ἡπειρωτικὸς Σύνδεσμος Πειραιῶς.

Ἐκ τῶν δημοσιευθεισῶν εὐμενῶν κρίσεων παραθέτομεν τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα δημοσιεύματος τοῦ Γερουσιαστοῦ κ. Γ. Στρίγγου γνωστοῦ ὄχι μόνον ὡς σπουδαίου οἰκονομολόγου ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρώπου τῶν Γραμμάτων καὶ διακεκριμένου φιλοτέχνου :

«...» Ὅσοι δὲν παρηκολούθησαν τὴν ἐσπέραν τῆς Τρίτης 26 τρέχ. εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Λέσχην τὴν ὁμιλίαν τοῦ συμπολίτου δικηγόρου κ. Δημ. Ζώτου μὲ ἀντικείμενον τὸν ξενητεμὸν τοῦ Ἡπειρώτου ἔχασαν μίαν πραγματικὴν ἀπόλαυσιν.

Ἐπὶ ὥραν τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον μετεφέρθη εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ Βουνά, τὰ Κατσανοχώρια, τὰ Κούρεντα καὶ τὸ Ζαγόρι ἀπὸ ὅπου ξεκινούσαν οἱ караβανάρηδες μὲ τὰ ἄλογα καὶ τὶς μούλες τῶν διακομίζοντες τὴν Ἡπειρωτικὴν Νεολαίαν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Βλαχιά διὰ νὰ κάνουν καζάντι καὶ νὰ ἔλθουν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα τῶν γιὰ νὰ εὗρουν τὴν μάννα, τ' ἀδέλφια καὶ τὴν ἀρραβωνιαστικιά πού ἐπὶ χρόνια καρτεροῦσαν τὸν γυρισμὸν τοὺς.

Τὰ δημῶδη τραγούδια τὰ ὁποῖα ὁ κ. Ζώτος παρέθετε κάθε τόσο εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸν πόνον τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Λαοῦ γιὰ τὴν ξενητείαν συνετέλεσαν ὅπως ὁ ὁμιλητὴς ἀκουσθῆ ὄχι μόνον μὲ προσοχὴ ἀλλὰ καὶ μὲ δάκρυα.

Ὁ ὁμιλία τοῦ κ. Ζώτου ἔβγαλεν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς μνήμης μου τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας τῶν Σίνα ὅπως τὴν εἶχα ἀκούσει ἀπὸ ἐτῶν ἀπὸ τὴν μακαρίτισσα Μαρία Μανούσου, ἡ ὁποία εἶχε γνωρίσει εἰς τὴν Βουδαπέστην τὸν τελευταῖον ἄρρενα ἀπόγονον Βαρῶνον Σίμωνα Σίνα.

Ὁ πάππος τοῦ Σίνα καὶ αὐτὸς δὲν ἦτο παρὰ ἓνας караβανάρης ὅπως ὁ Ρόβας ὁ Ἡπειρωτὴς τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν μᾶς διηγήθη ὁ κ. Ζώτος

.

Τὸ θέμα τοῦ Ἑπειρωτικοῦ ἀποδημισμού εἶναι εὐρύτατο καὶ πολὺπλευρο καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξαντληθῇ μὲ μίαν διάλεξιν. Ἄλλ' ἐγὼ τῶρα θ' ἀσχοληθῶ μᾶλλον μὲ τὴν ἱστορικὴν περιγραφὴν τοῦ Ξενητεμοῦ μὲ τὴν ἠθογραφίαν, μὲ τοὺς καύμους καὶ τὰ βάσανα τῆς Ἑπειρωτικῆς Ξενητειᾶς, τὴν ὁποίαν ἀπεθανάτισεν ἡ Δημοτικὴ Μοῦσα μὲ τὰ πονεμένα τραγούδια τῆς, τὰ γεμάτα παράπονα, ἀνησυχίες καὶ στεναγμούς.

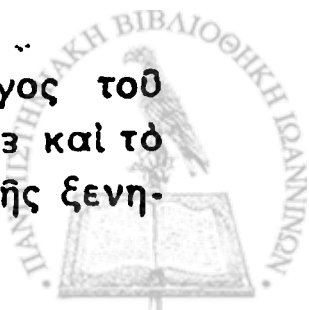
Τὸ θέμα ἀποκτᾶ περισσότερο ἐνδιαφέρον σήμερα γιατί ἄλλαξαν τελείως αἱ συνθῆκες τοῦ Ξενητεμοῦ. Οὔτε ἔπαψε, οὔτε θὰ πάψη ὁ Ἑπειρώτης νὰ ἐκπατρίζεται γιὰ λόγους πολλοὺς ποὺ ἔγιναν πολλές φορές ἀντικείμενον οὐχὶ ὀλίγων ἐρευνῶν καὶ μελετῶν. Ἄλλὰ πῶς ταξειδεύομεν σήμερον;

Μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Ἐντὸς δύο ὥρων φθάνομεν ἀπὸ τὴν Ἑπειρωτικὴν μας Πρωτεύουσαν στὸ κλεινὸ τῆς Παλλάδος Ἄστυ καὶ στὸν Πειραιᾶ μας. Πῶς ὁμως ἐγίνοντο τὰ Ἑπειρωτικὰ ταξίδια ἐδῶ καὶ 50 καὶ 100 χρόνια;

Νὰ τι θὰ ἐξιστορήσωμε σήμερα συμβουλευόμενοι τὰς παραδόσεις ἐνθυμούμενοι ὅσα ἀκούσαμε ἀπὸ τοὺς ταξειδεμένους γέρους τοῦ χωριοῦ μας, ὅταν ἡ παιδικὴ μας περιέργεια ἤθελε νὰ μάθῃ πῶς πήγαιναν καὶ πῶς περνοῦσαν στὰ Ξένα καὶ βασιζόμενοι στὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνουν τὰ ἔργα τῶν Ἑπειρωτῶν συγγραφέων καὶ ἰδίᾳ τοῦ σεβαστοῦ μας Χρηστοβασίλη, τοῦ δυνατοῦ τούτου Ζωγράφου τῆς Ἑπειρωτικῆς Ζωῆς, τοῦ ὁποίου τὸ ἠθογραφικὸ καὶ λαογραφικὸ ἔργον εἶναι ἓνας θησαυρὸς ἀνεκτίμητος καὶ τέλος τ' ἀθάνατα Ἑπειρωτικὰ τραγούδια, τὰ διαμάντια αὐτὰ τῆς Δημοτικῆς Μούσας.

Στὴν πατρίδα μας δὲν ὑπῆρχε μόνον ὁ Βόγγος τοῦ θανάτου, ἡ ὀδύνη καὶ ὁ θρήνος τῆς ταφῆς. Ὑπῆρχε καὶ τὸ κλάμα τοῦ ζωντανοχωριζομένου, ὁ σπαραγμὸς τῆς ξενη-

τειᾶς. Καὶ μάλιστα οἱ συγκινητικὲς κραυγὲς τῶν ἀποχωριζομένων τοὺς ζωντανοὺς ἦσαν πολλές φορές δυνατώτερες ἀπὸ τοὺς κοπετοὺς τῶν χωριζομένων τοὺς πεθαμένους γιατί ὅπως μᾶς λέει τὸ λυπητερό τραγοῦδι :

Παρηγοριὰ ἔχ' ὁ θάνατος, παρηγοριὰ ἔχ' ὁ χάρος
κι' ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριὰ δὲν ἔχει
χωρίζ' ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα
χωρίζονται τ' ἀνδρόγυνα τὰ πολυαγαπημένα
στὸν τόπο ποὺ χωρίζονται χορτάρι δὲν φυτρώνει
κι' ἂν θὰ φυτρώση κίτρινο καὶ μαραμένο θᾶναι...

Ἄλλ' ἀπὸ πότε ταξειδεύει ὁ Ἡπειρώτης ;

Ὁ Λαμπρίδης ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῶν Ἡπειρωτικῶν μελετημάτων ὁ ὁποῖος μᾶς ἀπεθησαύρισε πολύτιμο λαογραφικὸν ὑλικό, κι' ἐπλούτισε μὲ τὰ «ΠΩΓΩΝΙΑΚΑ», τὰ «ΚΟΥΡΕΝΤΙΝΑ», τὰ «ΜΑΛΑΚΑΣΙΑΚΑ» κλπ. ἔργα του τὴν Ἡπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν, γράφει εἰς τὰ «ΖΑΓΟΡΙΣΙΑΚΑ», τοῦ ὅτι οἱ Ζαγορήσιοι ἤρχισαν ν' ἀποδημοῦν ἀπὸ τὸν 12ον αἰῶνα. Ὁ γνωστὸς λογογράφος Κ. Φαλτάϊτς ὁ μελετήσας μ' ἐνδιαφέρον ἐξαιρετικὸ τὸ θέμα, μᾶς εἶπεν ὅτι καθόλου ἀπίθανο ἢ τάσις γιὰ τὸν ξενητεμόν ἦταν πολὺ ἀρχαιοτέρα.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Ἡπειρώτης ἦταν πάντα ξενητευτής.

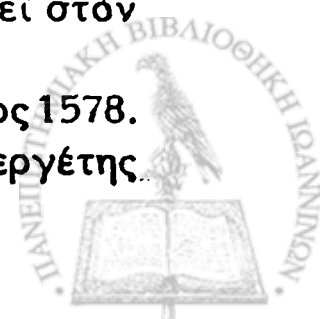
Κατὰ τὸν Χρηστοβασίλην οἱ πρῶτοι-πρῶτοι ἐργάτες τοῦ ξενητεμοῦ ἦταν οἱ Γιαννιώτες στὴν ἀκμὴ τῆς Βενετίας, ὅταν ὀλόκληρη σχεδὸν ἡ Νησιώτικη Ἑλλάδα μας ἦταν βενετοκρατουμένη καὶ ὑπήκουε στὰ κελεύσματα τοῦ φερωτοῦ Λιονταριοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Ἡ Βενετία τότε ἦταν ἡ πηγὴ καὶ τὸ κέντρο τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ἐμπορίου.

Στὴν Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Βενετίας σ' ἓνα ταξίδι μου τοῦ 1927 διάβασα τὰ ὀνόματα Ἡπειρωτῶν ταξειδεμένων εἰς Βενετίαν οἱ ὁποῖοι ἀπέθαναν κι' ἔχουν ἐκεῖ στὸν περίβολο ταφεῖ.

1) Ἰώασαφ ὁ Φιλανθρωπικὸς ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1578.

2) Ζῶτος ὁ Τσιγαρᾶς εἰς τὰ 1559. Ἦταν εὐεργέτης.

τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας, συντηροῦσε Σχολεῖο μὲ δική του δαπάνη κι' ἐχρημάτισε πρωτοσπαθάριος τοῦ Ὀσπονδάρου τῆς Μολδοβλαχίας Πέτρου τοῦ Μιχανέστου.

3) Πᾶνος Ἱερομνήμων εἰς τὰ 1689. Ἐχρημάτισε διερμηνεὺς τοῦ Μεγάλου Βεζύρη τῆς Τουρκίας.

4) Νικόλαος ὁ Γλυκὺς, εἰς τὰ 1659. Τῆς Οἰκογενείας τοῦ Ἐσάτ-Πασὰ τοῦ Γιαννιώτη στρατηγοῦ. Ἦταν τυπογράφος.

5) Νικόλαος Σάρρος εἰς τὰ 1657. Τυπογράφος κι' αὐτός.

6) Δημ. Θεοδοσίου εἰς τὰ 1715 κι' αὐτὸς τυπογράφος.

7) Γεώργιος Σουγδουρῆς, ἱεροκῆρυξ.

8) Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ἱεροκῆρυξ.

9) Ἐπιφάνιος ὁ Ἠγούμενος εἰς τὰ 1647.

10) Νικόλαος Καραγιάννης.

11) Πᾶνος Γκούμας εἰς τὰ 1676.

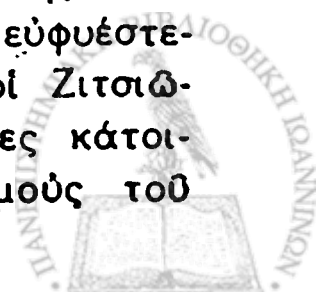
12) Λάπρος Μπρούτσης εἰς τὰ 1734.

13) Μιχαὴλ Γλυκὺς.

14) Δημ. Μούκας ὁ ἄνδρας τῆς Κυρὰ Φροσύνης τῆς Θρυλικῆς καὶ χιλιοτραγουδισμένης ἀρχόντισσας τῶν Γιαννίνων.

Μετὰ τοὺς Γιαννιώτες ξενητεμένους, ἔχομε στὸν 16ον αἰῶνα τοὺς Ἀλβανόγλωσσους Βορειοηπειρῶτες, οἱ ὅποιοι ἄρχισαν νὰ ταξειδεύουν στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ νὰ ἐπαγγέλλωνται τὸν χορηγητὴν κρεάτων εἰς Γενιτσαρικά σώματα. τὰ ὅποια διοικοῦσαν συμπατριῶτες τῶν Ἀλβανοῖ ἢ πρῶην Χριστιανοὶ Γενίτσαροι Ἡπειρῶτες. Τοὺς Βορειοηπειρῶτες ἀκολούθησαν οἱ Πωγωνίσιοι. Ὄταν τότε διωρίστηκε γράφει ὁ Χρηστοβασίλης Βλαχο-Μπέης, ἦτοι Ὀσπονδάρος τῆς Μολδοβλαχίας ὁ Πρεμετινὸς Σοῦτσος καὶ πῆγε καὶ ἐγκατεστάθηκε ὡς ἀληθινὸς Βασιλεὺς στὸ Βουκουρέστι καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν ἢ πρωτύτερα ὁ Γκίκας κι' αὐτὸς Πρεμετινὸς ἀθρόοι οἱ Ἀλβανόγλωσσοι Βορειοηπειρῶτες ξενητεύτηκαν στὴν Πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας καὶ κοντὰ στοὺς Βορειοηπειρῶτες καὶ οἱ εὐφύεστεροι Ζαγορίσιοι καὶ κοντὰ στοὺς Ζαγορισίους οἱ Ζιτσιῶτες, Κουρεντινοὶ κλπ. Ἀργότερα οἱ Ἡπειρῶτες κάτοικοι ἄγονης χώρας δοκιμαζομένης ἀπὸ τοὺς θυμοὺς τοῦ

Ἄλῃ-Πασσᾶ ξεκινούσαν γιά τή Ρωσσία γι' ἄλλες χῶ-
ρες τῆς μεγάλης τότε Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καί τε-
λευταία στό Ἐλεύθερον Ἑλληνικό Κράτος καί περισσό-
τερο στήν Ἀθήνα, στόν Πειραιᾶ, στήν Αἴγινα, στήν Πά-
τρα, στή Χαλκίδα, στή Λάρισα, στό Μεσολόγγι, στό
Βόλο, στή Λαμία καί σ' ἄλλα μέρη.

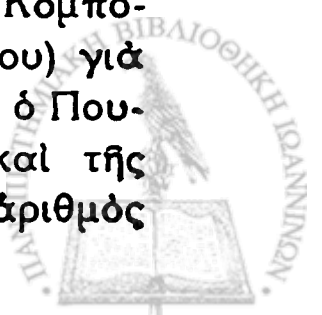

Στό χρονικό τῆς Βουτσᾶς μνημονεύεται ὅτι ἀπό τό 1845
μέχρι τό 1500 ἀπό τοὺς κάθε χρόνο ἀποστελλομένους
στήν Κωνσταντινούπολι Ζαγορισίους γιά θεραπεία τῶν
ἀλόγων τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ μερικοὶ καταγίνον-
ται σέ διάφορα ἔργα βιοποριστικά.

Σ' ἓνα γράμμα τοῦ Ι. Ρούβελα τῆς 14ης Νοεμβρίου
1710 ὅπως γράφει ὁ κ. Ἰ. Λαμπρίδης εἰς τό 8ον τεῦχος
τῶν Ἑπειρωτικῶν Μελετημάτων του ἀναφέρεται ὅτι ὁ
παπούς του ἔκαμε τό ἐμπόριο τῶν μηλωτῶν στή Ρωσσία
μέ ἄλλους Ζαγορισίους μερικοὶ τῶν ὁποίων εἶχαν γίνει
καί Βοΐάρδοι.

Ἐπίσης δέ καί παράδοσις παλαιά εἰς τό Ζαγόρι κατὰ
τήν ὁποίαν ὁ Μιχαήλ ὁ Β' ὁ ἀποκληθεὶς καί ἀνδρεῖος
ἦταν νόθο παιδί Ζαγορισίου προμηθευτοῦ προβάτων. Ὁ
Λαμπρίδης διαφωνεῖ πρὸς τὸν Ἄγγλον Συνταγματάρχην
Laeke πού ἔγραψε ὅτι οἱ Ζαγορίσιοι μονάχα ἐμπορευόν-
ταν σέ διάφορες πόλεις τῆς Τουρκίας κατὰ μίμησιν τῶν
Βλάχων καί τῶν ὀρεινῶν Χριστιανῶν Ἀλβανῶν καί ἰσχυ-
ρίζεται ὅτι καί αὐτοὶ οἱ Γιαννιώτες ἐπέδειξαν μέλλον καί
προαγωγὴν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν κατὰ μίμησιν τῶν Ζαγο-
ρισίων καί μετὰ τὴν κατάκτησιν.

Ἐκτός τῶν εἰς Ρωσσίαν ἐμπορευομένων τὸ τῶν μηλω-
τῶν ἰδίως ἐμπόριον πολλοὶ Ζαγορίσιοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ
(17) αἰῶνος εἶχαν ξενητευθῆ στήν Κωνσταντινούπολι, στή
Μολδοβλαχία καί ὀλίγοι στήν Αὐστρία, στήν Οὐγγαρία,
στή Γερμανία καί τὴν Ὁλλανδία. Οἱ Ζαγορίσιοι Κομπο-
γιαννῖτες Βικογιατροὶ (ἐκ τῆς χαράδρας τοῦ Βίκου) γιά
τὴν ἰκανότητα τῶν ὁποίων γράφει τόσους ἐπαίνους ὁ Που-
κεβίλ, ταξείδευαν στὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας καί τῆς
Θράκης ἀπὸ τοῦ 1670. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὁ ἀριθμὸς

ὁ ὁποῖος ἔζησε καὶ ἐδίδαξε στὴ Ρουμανία (40)ετία ὀλόκληρη καὶ μέχρι τοῦ 1920. Κάποτε ἦλθε στὰ Γιάννενα ἀπὸ τὴ Βλαχιά, ἓνας ἔμπορος μηλωτῶν Ἀργύρης τ' ὄνομα κι' ἔφερε μαζύ του πολλές ἀλεπουρές. Ἐπειδὴ ἦτο φίλος τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ πῆγε νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ καὶ νὰ τοῦ προσφέρῃ δῶρον βαρύτιμον μηλωτὴν. Ἦταν ὅμως δύσθυμος καὶ ὁ Ἀλῆς τὸν ἐρώτησε τὸ λόγο τῆς δυσθυμίας του. Τότε ὁ Ἀργύρης τοῦ εἶπε :

«Τί νὰ σοῦ πῶ, βεζύρη μου, ἔφερα πολλές ἀλεποῦδες, ἀλλὰ δυστυχῶς καλοκαιρεύει—νὰ μεθαύριο εἶναι ἡ τελευταία Κυριακὴ τῶν Ἀπόκρεω—καὶ ποιός θὰ τῆς ἀγοράσῃ;»

Ὁ Ἀλῆς ὅμως τὸν καθησύχασε καὶ τοῦ εἶπε :

«Ὅταν θέλῃ ὁ Βεζύρ Ἀλῆ-Πασσᾶς διώχνει τὴ στενοχώρια τῶν φίλων του!»

Τὴν ἄλλη μέρα ἐκυκλοφόρησε διαταγὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπετρέπετο νὰ κυκλοφορήσουν τὴν Κυριακὴν τῶν Ἀπόκρεω μόνον ὅσοι θὰ ἔφερον ἀλεπονουρά. Ἡ ζήτησις φυσικὰ ἦτο τοιαύτη ὥστε ἀγοράστηκαν ὅλες οἱ ἀλεπουρές καὶ δὲν ἔμεινε οὔτε μία γιὰ νὰ φορέσῃ καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ συμμορφωθῆ μετὰ τὴ Βεζυρικὴ διαταγὴ. Εὐτυχῶς ὅτι ἔμεινε κάπου ἐκεῖ κοντὰ στὰ Μνήματα τῶν Γιαννίνων ὅπου γιορτάζονταν οἱ Ἀπόκρηες κι' ἔτσι μπόρεσε νὰ παρακολουθήσῃ μέσα ἀπὸ τὸ παράθυρο τὴν ἀποκρηάτικη Γιορτὴ.

Ἀπὸ τὸ 1800 σχεδὸν ὅλοι οἱ Βησσαγιῶτες ξενητεύονται καὶ πλουτίζουν ἔξω τῶν Ἑπειρωτικῶν συνόρων.

Οἱ Μετσοβῖτες ἀπὸ τοῦ 1754 ἰδρύουν σπουδαίους ἐμπορικοὺς οἴκους εἰς Λιβόρνο, Σέρρας, Βιέννην, Κων)πολιν, Οδησσόν, Ἀλεξάνδρειαν, Μόσχαν, Βενετίαν, Θεσσαλονίκην, Νεάπολιν, Τεργέστην, Ρώμην κλπ.

Ἀνέπτυξαν σχέσεις ἐμπορικῆς μετὰ τὰ ἐμπορικώτερα κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς καὶ ἔγιναν σιγὰ σιγὰ σπουδαῖοι μεγαλέμποροι.

Ἐγινε μεγάλη συζήτησις περὶ τοῦ ἂν ἡ Ἑπειρος ὠφελήθη ἢ ὄχι ἀπὸ τὴν Ξενητεία τῶν παιδιῶν τῆς ἀπὸ τὸν ξενητεμὸν τῶν βλασταριῶν τῆς ποῦ ἦταν κατὰ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι ἓνα εἶδος ζωντανοῦ θανάτου. Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν δύναται ν' ἀμφισβητήση κανεὶς ὅτι ἡ Ξενητεία ὠφέλησε τὴν Πατρίδα μας.

Ἡ Ἑπειρος σὰν φτωχὴ καὶ ἄγονη χώρα χρωστάει πολλὰ στὴν Ξενητεία. Τὰ «ΞΕΝΑ» ὑπῆρξαν πηγὴ πλούτου γιὰ τὴν Ἑπειρο καὶ μάλιστα ἡ χιλιοτραγουδισμένη Βλαχία, ἡ ὁποία ἐπὶ δύο συνεχεῖς αἰῶνας καὶ πλέον τὸν 17ον τὸν 18ον καὶ μέρος τοῦ 19ου εἶχεν ἡγεμόνας Φαναριῶτες, Ὑψηλάντηδες, Μουρούζηδες, Καλιμάχηδες, Καντακουζηνούς, Μαυροκορδάτους, Σούτσους, Γκίκηδες, Μαυρογένηδες κλπ.

Καὶ ὄχι μόνον πηγὴ πλούτου καὶ θησαυροῦ ἦταν τὰ «ΞΕΝΑ» ἀλλὰ καὶ πηγὴ πολιτισμοῦ τῆς Ἑπειρωτικῆς Πατρίδος μας. Οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας ἐπροστάτευαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον Ἕλληνα τοὺς οἰκονόμους, φιλοτίμους, φιλοπόνους καὶ ἠθικωτάτους Ἑπειρῶτες. Καὶ δὲν ἦταν πηγὴ πλούτου καὶ πολιτισμοῦ τὰ «ΞΕΝΑ» ἀλλὰ ἀκόμα καὶ πηγὴ δακρύων στεναγμῶν καὶ καυμῶν γιὰ τὴν Δημοτικὴ Μοῦσα

Ἡ Ξενητεία κι' ὁ θάνατος ἀδέλφια λογιοῦνται.....

Γιατὶ ὅμως ὁ ξενητεμὸς νὰ συγκριθῆ πρὸς τὸ θάνατο, καὶ νὰ βρεθῆ στὸ ζύγι βαρύτερος κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν ὀρφάνια, τὴν πίκρα τὴν ἀγάπη, ἀφοῦ κατὰ τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι

Τὴν Ξενητεία τὴν ὀρφανιά τὴν πίκρα τὴν ἀγάπη
τὰ τέσσαρα τὰ ζύγιασαν βαρύτερα εἶναι τὰ ξένα;

Ἦταν λοιπὸν τόσο θλιβερὲς οἱ συνθήκες τῆς Ξενητείας ὥστε νὰ εἶναι βαρύτερη κι' ἀπ' αὐτὸν τὸν Χάρο.....
ἀφοῦ

Τὴν Ξενητεία τὴ γυμνωσιὰ τὴν πίκρα καὶ τὸ χάρο
τὰ τέσσαρα τὰ ζύγιασαν βαρύτερα εἶν' τὰ ξένα;

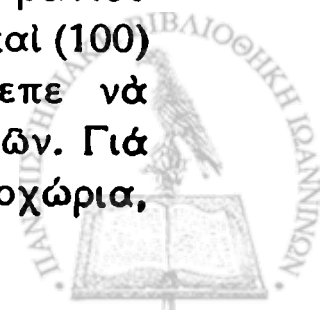

Κι' ἦταν τόσα τὰ φαρμάκια της, ὥστε νὰ δικαιολογηται ὁ ἀναθεματισμός;

Ἄνάθεμά σε ξενητεία μὲ τὰ φαρμάκια πῶχεις

Ἄς προσπαθήσωμε τώρα νὰ σκιαγραφήσωμε αὐτὲς τὶς συνθήκες γιὰ νὰ κρίνωμεν ἐὰν ἦταν δικαιολογημένα τὰ λυπητερὰ λαϊκὰ τραγούδια μὲ τὰ φρικτὰ παράπονα καὶ τὶς πολλὲς κατάρεις πότε τῆς μάνας τῆς φαρμακωμένης ποὺ ἔχασε τὸν μοναχογυιό της στὴ μαύρη ξενητεία καὶ πότε τῆς ἀρραβωνιαστικιάς, ἵνα γιὰ τὴν μαθαίνει ὅτι κάποιος φιλὶ φαρμακερὸ κάποιας ἄλλης ποὺ ξελογιάζει τοὺς ξενητεμένους ἔκαμε «καὶ τὸν δικό της τὸν καλὸ νὰ τὴν ἀλησμονήση». Ὁ ξενητεμὸς γιὰ τὶς πόλεις τῆς Θράκης, γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη, τὰς Σέρρας, τὴ Δράμα, τὴν Ξάνθη, τὸ Γενιτζέ, τὴν Γιουμουλτζίνα τὴν σημερινὴ Κομοτινή, τὴν Φιλιππούπολι, τὴν Ἀδριανούπολι, τὴν Κωνσταντινούπολι, γιὰ τὸ Βουκουρέστι, τὸ Γιάσι καὶ τὶς ἄλλες πόλεις τῆς Ρουμανίας γίνονταν διὰ ξηρᾶς. Ὅχι βέβαια μ' αὐτοκίνητα οὔτε μὲ ἀμάξια, ἀλλὰ μὲ караβάνια. Τὸ ταξεῖδι τῶν Ἡπειρωτῶν τῆς ξηρᾶς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦταν μιά ὑπόθεσις ἀπλή. Ἦταν ὀλόκληρη ἱστορία γιὰ τὸν δὲν ἦταν εὐκολο μόλις τ' ἀπεφάσιζε κανεὶς νὰ ξεκινήση ἀμέσως γιὰ τὰ «ξένα».

Δὲν ἀρκοῦσε ἡ ἀπόφασις. Ἐπρεπε νὰ ἦταν καὶ караβάνι ἕτοιμο. Ἀλλὰ караβάνια δὲν ξεκινούσαν κάθε μέρα οὔτε κάθε ἑβδομάδα. Ἐπρεπε νὰ περάση καιρὸς. Νὰ συζητηθῆ ἡ ἀπόφασις ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους κι' ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ ἡ ἀναμονή. Ἡ ἀναμονὴ γιὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ караβανιοῦ ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γίνῃ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἕνας ὠρισμένος ἀριθμὸς ταξειδιωτῶν. Δρομολόγια ὠρισμένα δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν. Γιὰ νὰ ὀρίση ἡμέραν ἀναχωρήσεως ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Караβανιοῦ ὁ Караβανάρης ὁ ὁποῖος διέθετε (40) καὶ (50) καὶ (100) πολλὰς φορὲς ἄλογα, μουλάρια καὶ φοράδες ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῆ καὶ ὁ ἀνάλογος ἀριθμὸς τῶν ἐπιβατῶν. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν διασκορπίζονταν στὰ Κουρεντοχώρια,

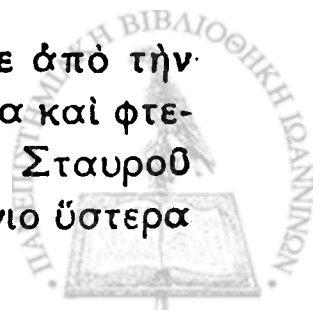

τὰ Πωγωνοχώρια καὶ τὰ Ζαγοροχώρια ὑπάλληλοι τοῦ Καραβανάρη, οἱ ἀγωγιάτες οἱ ὅποιοι διαλαλοῦσαν ὅτι τὸ καραβάνι τοῦ χιλιοτραγουδισμένου τοῦ Ρόβα, ἢ τοῦ δικοῦ μου τοῦ χωριανοῦ τοῦ μακαρίτη Φετάνη θὰ ξεκινοῦσε τὴν ΤΑΔΕ μέρα ἀπὸ τὸ Μποῦλτζι γιὰ τὴ Βλαχιά. Σὲ κάθε χωριὸ ποὺ περνοῦσαν δέχονταν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Καραβανάρη (τὰ μεταναστευτικὰ γραφεῖα μέ τὴν σημερινὴν ἐξέλιξιν καὶ μεθοδικὴν διοργάνωσιν ἦταν ἄγνωστα) τὰς δηλώσεις ἐκείνων ποῦ ἤθελαν νὰ ταξειδέψουν.

Αἱ δηλώσεις βέβαια αὐτὲς ἦταν προφορικὲς καὶ τὰς συνεκέντρωνε ὁ Καραβανάρης στὸ χωριὸ ποὺ ἐστάθμευε. Σπουδαιότεροι σταθμοὶ τῶν μεταγωγικῶν μέσων τῆς ἐποχῆς ἀναφέρονται τὸ Μποῦλτζι καὶ ἡ Δοβρά. Καὶ οἱ σταθμοὶ αὐτοὶ ἐχρησίμευαν καὶ γιὰ ταχυδρομεῖα γιὰτὶ οἱ καραβανάρηδες δὲν μετέφεραν μόνον ταξειδιῶτες ἀλλὰ καὶ ἐμπορεύματα καὶ τὴν τότε ἀλληλογραφία. Ἐὰν αἱ δηλώσεις ἦταν ἀνεπαρκεῖς κατ' ἀνάγκην τὸ δρομολόγιον θ' ἀναβάλλονταν γατὶ πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ ξεκινήσῃ καραβάνι μὲ 50, μὲ 80 καὶ 100 ἀκόμη μουλάρια ἐὰν ἐδήλωναν θέσεις ἢ ἐζήτουν εἰσιτήρια (ὅπως λέμε σήμερα προκειμένου νὰ δηλώσωμεν θέσιν δι' αὐτοκίνητον ἢ νὰ ζητήσωμεν εἰσιτήριο ἀεροπλάνου) 5 ἢ 10 ταξειδιῶτες μοναχὰ; Ἀναβολὴ κατ' ἀνάγκην τῆς ἀναχωρήσεως καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι θὰ προέβαιναν εἰς σχετικὰς εἰδοποιήσεις πρὸς τοὺς ταξειδιῶτες ἐπιβάτες ποῦ εἶχαν δηλώσεις γιὰ νὰ μὴ ξεκινήσουν ἀπὸ τὰ χωριά των τὴν ὠρισμένην ἡμέραν γιὰ τὸν σταθμὸν τοῦ καραβανιοῦ. Ἀναμονὴ τώρα γιὰ νέας δηλώσεις καὶ ὅταν συμπληρώνονταν κάποιος ἀριθμὸς σημαντικὸς τότε ἀποφασίζονταν ἡ ὀριστικὴ πλέον ἀναχώρησις.

Ὁ περίφημος Καραβανάρης Ρόβας ξεκίνοῦσε ἀπὸ τὴν Δοβρά μὲ (100) καλοσελωμένα, καλοκαλυγωμένα καὶ φτεροπόδαρα μουλάρια συνήθως τὴν ἡμέραν τοῦ Σταυροῦ δηλαδὴ (14) Σ)βρίου κατὰ τὸ παλιὸ μας ἡμερολόγιον ὕστερα

ἀπὸ τὸ μεγάλο πανηγύρι τῆς Παλλιουρῆς ποῦ γίνονταν τὴν 8ην Σεπτεβρίου καὶ εἰς τὸ ὅποτον συγκεντρώνονταν προσκυνητές καὶ πανηγυριστές ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν Τσαμουργιά, τὰ Γραμμενοχώρια καὶ τὰ Κουρεντοχώρια ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ Πωγωνοχώρια, τὰ Γιάννινα, τὰ Κατσανοχώρια καὶ τὰ Ζαγοροχώρια.

Ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα Ἑπειρωτικὰ πανηγύρια καὶ συγκεντρώνονταν χιλιάδες κόσμου καὶ μεταφέρονταν πολλὰ ἔμπορεύματα—πραμμάτειες—καὶ γίνονταν σοβαρὲς ἀγοραπωλησιές καὶ τὸ σπουδαιότερο σ' αὐτὴ τὴν κοσμαντάμωσι, ὅπως ἀναφέρω σ' ἓνα μου διήγημα, γίνονταν τὸ μεγαλύτερο νυφοπάζαρο τῆς ἐποχῆς. Γίνονταν πάντα συνοικέσια μεταξὺ τῶν ξενοχωριτῶν καὶ διάλεγαν οἱ λεβέντες τὶς λιγερὲς καὶ νεραϊδόκορμες χωριατοπούλες ποῦ ἦταν πρῶτες στὸ χορό, στὴ χάρη καὶ στὴν ὠμορφιά κι' ἔσφαζαν κι' ἀναβαν φωτιές μὲ τὰ μαῦρά τους τὰ μάτια γιὰ τὰ γαλανά.

Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμε τὸ ξακουσμένο ἑπανηγύρι τῆς Παληωρῆς κι' ἄς ἔλθωμε στὸν καλὸ μας τὸν πολυθρύλλητο Ρόβα ποῦ ἔφθανε μὲ τὸ Καραβάνι του στὸ Βουκουρέστι τὴν παραμονὴ τοῦ Ἀη-Δημήτρη. Δηλαδή ἔκαμαν οἱ ξενητευμένοι σαράντα ὡς σαράνταπέντε μέρες ταξίδι. Ὅσες χρειάζονται σήμερα γιὰ νὰ γυρίση κανεὶς ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὰ συνήθη βέβαια μέσα τῆς συγκοινωνίας, ἐνῶ μὲ τὴν ἀστραπιαία ταχύτητα τοῦ ἀεροπλάνου καὶ τὴν τόλμη τοῦ Λίντμπεργκ τοῦ Κόστ καὶ τῶν ἄλλων ἄσσων τοῦ ἀέρα δὲν χρειάζονται παρά ὦρες μοναχά.

Τὸ Ξεκίνημα τοῦ Ρόβα τὴν διάρκειά του ταξιδιοῦ καὶ τὴν ὑποδοχὴ ποῦ ἔκαμαν οἱ ξενητευμένοι στὸ Ρόβα μᾶς περιγράφει ἡ ἀθάνατη Δημοτικὴ Μοῦσα:

Ὁ Ρόβας ἐξεκίνησε καὶ στὴ Βλαχιά νὰ πάη
 Ἄειντε Ρόβα μου
 καὶ στὴ Βλαχιά νὰ πάη
 Πάπια μ' Χήνα μου
 Νάχης τὸ κρῖμα μου
 Σαράντα μέρες ἔκαμε, σαράντια μερονύχτια
 ὡς ποῦ νὰ φτάσῃ στὴ Βλαχιά στὸ ἔρμο Βουκουρέστι

Τὴν ὥρα ποῦ ξεπέζεψε ὅλοι τὸν ἐρωτοῦσαν
 Ρόβα μου τί μᾶς ἔφερες ἀπὸ τὰ μαῦρα Γιάννα ;
 Σᾶς ἔφερα ἑκατὸ παιδιὰ ὄλα Γιαννιωτοπαίδια
 Τὰ τρία τὰ καλύτερα τῆς ὁμορφιάς στολίδια
 Τῶνα τὸ λέν Αὐγερινὸ τ' ἄλλο τὸ λέν φεγγάρι
 Τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὸ λέν Μαΐσιον Ἡλιον

Κατὰ τὸ πολυήμερο αὐτὸ ταξίδι τὰ Καραβάνια πάλ-
 λευαν μὲ τὰ ἀγριοκαίρια ἀναγκάζονταν νὰ παραμένουν
 στὰ χάνια γιὰ νὰ σταθῆ ἢ βροχὴ γιὰ νὰ λιγοστέψῃ τὸ
 νερὸ τῶν ξεροποταμιῶν καὶ τῶν κατεβασμένων λάκ-
 κων, γιὰ νὰ φύγῃ ἢ ἀντάρα ἢ πυκνή, γιὰ νὰ σταματήσῃ
 τὸ χιόνι. Πολλές φορές τὰ Καραβάνια ἔπεφταν σ' ἐνέδρες
 ληστοσυμμοριῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γιὰτι καὶ τότε ὑπῆρ-
 χαν λησταὶ ὄχι ὅμως τόσον αἰμοβόροι ὅσον οἱ Ρετζαῖοι
 καὶ οἱ Κουμπαῖοι, οἱ ὁποῖοι συνελήφθησαν καὶ ἐπλήρω-
 σαν μὲ τὴν ζωὴν των τ' ἀποτρόπαια ἐγκλήματα τῶν χά-
 ρις εἰς τὰ Κρατικὰ μέτρα καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ
 τὴν ὀξύνοϊαν καὶ τὴν μαχητικότητα τοῦ διακεκριμένου
 Ἀντιστασιακοῦ τότε τῶν Ἐφετῶν Κερκύρας κ. Γρανί-
 τσα πρὸς τὸν ὁποῖον οἱ Ἡπειρώται θὰ εἴμεθα πάντοτε
 εὐγνώμονες διὰ τὸ θριαμβευτικὸν του ἔργον τοῦ ξεριζώ-
 ματος τῆς ληστείας ἀπὸ τὸν τόπον μας.

Μιὰ ἐνέδρα ληστῶν εἰς βάρος Καραβανιοῦ βρῖσκομε
 σὲ μιὰ περιγραφή τοῦ Χρηστοβασίλη ποῦ τόσες φορές
 μνημονέψαμε ἀφοῦ τὸ λαογραφικὸ καὶ ἠθογραφικὸ του ἔργο
 εἶναι πηγὴ πολύτιμη καὶ ἐξέδωκε καὶ τόμον ἐκλεχτῶν διη-
 γημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΞΕΝΗΤΙΑΣ».

Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου 1873 μᾶς διηγεῖται ἔντεκα χρο-
 νῶν παιδάκι ἀκόμα συνοδεύτηκα ἀπὸ τὸν πατέρα μου
 ὡς τὸ Μπολτζι ὅπου μᾶς ἐπερίμενε ὁ Καραβανάρης Φε-
 τάνης δέκα πέντε ταξιδιωτῆς ἀπὸ τὰ Καραμπεροχώρια
 μας (δηλαδὴ τὰ χωριὰ τῶν Κουρέντων, γιὰτι οἱ Κουρεν-
 τῖνοι λέγονται Καραμπέρηδες καὶ ἡ περιφέρεια τῶν Κου-
 ρεντινῶν Καραμπεριά κατὰ τὸ Δημοτικὸ τραγούδι) κι' ὅ-

στερα από δέκα πέντε μέρες δρόμο φθάσαμε στην Ξάνθη αφού περάσαμε βουνά θεώρατα, ποτάμια μεγάλα, κάμπους άπεραντους και πολλούς κινδύνους ζωής. Τί τραβήξαμε, συνεχίζει, ένας Θεός τὸ ξέρει μονάχα. Βροχή σαν καταρράχτης βορειάδες πὸ μᾶς γκρέμιζαν ἀπὸ τὰ μούλαρια, ψηλά στὸ ξερολίβαδο. Παρακάτω ἀπὸ τὴ Βέρροια εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ σιδηρόδρομο πὸ ἔτρεχε καὶ μοῦ φάνηκε πὼς ἦταν ἓνα πελώριο ζωντανὸ φεῖδι.

Κοντὰ στὴν Θεσσαλονίκη ἀγνάντεψα γιὰ πρώτη φορὰ καὶ θάλασσα καὶ καράβια. Θυμᾶμαι καὶ φρίττω ἀκόμα—γράφει—ἀπὸ τὸ φόβο ὅταν μιὰ νύχτα πρὶν φθάσουμε στὴ Βέρροια ἐκεῖ πὸ κοιμώμαστε στὸ χάνι τοῦ Τουρκοχωριοῦ Ντόρτ-’Αλῆ ἦλθε νὰ μᾶς ἐπισκεφθῆ μιὰ ληστοσυμμορία. Ξυπνήσαμε ἀπὸ τὸν βαθὺ τὸν ὕπνον λαχταρισμένοι ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ὅτι κινδυνεύει ὁ ζωὴ μας. Ἦθελαν χρήματα, ἀλλ’ ὅλα τὰ ὁδοιπορικὰ πὸ δὲν ἔφταναν πάρα πάνω ἀπὸ δυὸ-τρεις λίρες γιὰ τὸν κάθε ἓναν, τὰ εἶχε ὁ Καραβανάρης μας, ὁ Φετάνης τρυπωμένα στὸ σαμᾶρι κάποιου μούλαριοῦ πὸ δὲν τὸ γνῶριζε κανεὶς παρὰ μονάχα αὐτὸς καὶ ὅταν οἱ κλέφτες ἄρχισαν νὰ μᾶς κάμουν σωματικὴν ἔρευνα δὲ μᾶς εὐρήκαν οὔτε πεντάρια. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας ρώτησε τὸν Καραβανάρη μας πὼς ταξειδεύει τόσοσ κόσμος ἐξῆντα τόσοι ἄνθρωποι ἀχρήματοι χωρὶς πεντάρια κι’ ὁ Φετάνης τοὺς εἶπε ὅτι οἱ χαντζήδες τοῦ δρόμου μᾶς πίστωναν κι’ ὅταν θὰ γυρίζαμε ὕστερα ἀπὸ τὰ τρία τέσσαρα χρόνια θὰ πληρώναμε διπλᾶ τὰ ἔξοδα πὸ θὰ κάναμε στὸ δρόμο μας.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας συλλογίστηκε, συλλογίστηκε κι’ εἶπε στὸν Καραβανάρη μας :

«Κύτταξε νὰ μὴν παίρνης ἄλλη φορὰ ταξειδιῶτες ἀπένταρους» κι’ ἀφοῦ τοῦκοψε ἓναν καλὸ δαρμὸ τοῦ πήρε καὶ δυὸ ἢ τρία μετζήτια πὸ εἶχε ἐπίτηδες ἐπάνω του κι’ ἓνα παληωρόλογο μᾶς ἄφησαν καὶ ἔφυγαν.

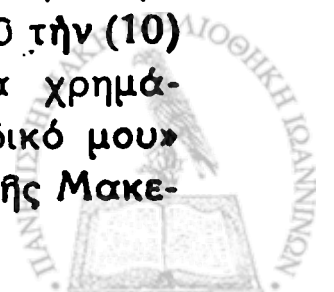
Πόσες φορές δὲν ἀπεγυμνώθησαν ταξιδιώτες καὶ δὲν ἔδοκίμασαν τὴν πίκρα καὶ τὴ συμφορὰ τῆς ἀπωλείας τῶν προϊόντων τοῦ ἰδρώτα των ὀλοκλήρων ἑτῶν.

Πάλευαν, μοχθοῦσαν μακρὰ ἀπὸ μάννα, γυναικὰ, ἀρ-
ραβωνιαστικὰ κι' ἀδελφὴ μιὰ ζωὴ ὀλόκαιρη κι' ὅταν ἐπέ-
στρεφαν στὸ καλὸ τους τὸ χωριὸ ἔπεφταν στὰ χέρια τῶν
ληστῶν κι' ἔμεναν χωρὶς πεντάρα. Φαντασθῆτε τραγωδία !
Νὰ χάνωνται τόσοι κόποι καὶ νὰ γυρίζουν δυστυχισμένοι
ἀπένταροι στὰ ρημαγμένα σπίτια των. Μιὰ τέτοια μοῦ
διηγήθηκε ἓνας συγγενῆς μου ὁ μακαρίτης Σταῦρος
Μπακάλης ποὺ ὅταν γύριζε μ' ἓνα караβάνι ἐδῶ καὶ (67)
χρόνια ἀπὸ τὴν Ξάνθη μὲ τὸν ἴδιο τὸν Καραβανάρη τὸν
Φετάνη, τοὺς ἀπεγύγμωσαν στὸ δρόμο μέσα σὲ μιὰ
βαθεῖα δασώδη λακκιὰ οἱ κλέφτες καὶ τοὺς ἀφήκαν μο-
νάχα ἀπὸ (5 μετζίτια) στὸν κάθε ἓνα γιὰ νὰ γυρίσουν
πονεμένοι στὰ σπίτια των ποὺ εἶχαν χρόνια νὰ ἰδοῦν καὶ
καὶ ποὺ νυχτόμερα ἀγωνίζονταν στὴν Ξενητεῖα γιὰ νὰ
καζαντήσουν καὶ φέρουν τὰ γρόσια φόρτωμα.

Ἄλλοι γέροι ποὺ ταξιδεύτηκαν στὰ νειᾶτα τους ἐδῶ
καὶ (50) χρόνια στὴν Γιουμουλτζίνα, τὴν Ξάνθη καὶ τὴν
Ρουμανία μοῦ διηγήθηκαν γιὰ τὰ βάσανα τῆς πολυμέ-
ρου διαδρομῆς καὶ διὰ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτήρα τῆς τα-
ξειδιώτικης κοινότητος. Ἀποτελοῦσαν οἱ ταξιδιώτες μιὰ
ξεχωριστὴ κοινότητα μιὰν ἰδιαίτερη κοινωνία καὶ ἀρχη-
γόν των ἀνεγνώριζαν τὸν Καραβανάρη. Γιὰ τὶς διενέ-
ξεις, τὶς φιλονικεῖες, τὶς μικροδιαφορές, τὰ μικροζη-
τήματα, γιὰ κάθε τέλος ἐπεισόδιο ἐπενέβαινε ἀμέ-
σως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ταξιδιωτικῆς κοινότητος. Θαυμα-
σίαν περιγραφὴν ἑνὸς ἐπεισοδίου μεταξὺ τῶν ταξιδιωτῶν
εὔρηκα εἰς ἓνα ὑπέροχο διήγημα «Τὸ μικρὸ Κριτὴ».

«Δυὸ ἀπὸ τοὺς ταξιδιώτες ἑνὸς Καραβανιοῦ τὴν (10)
ἡμέρα τοῦ ταξιδιοῦ ἐφιλονίκησαν γιὰ ἓνα δέμα χρημά-
των. Ὁχι «εἶναι δικό μου», ὁ ἓνας, «ὄχι εἶναι δικό μου»
ὁ ἄλλος. Ἀποτέλεσμα ἢ συμπλοκὴ σ' ἓνα χάνι τῆς Μακε-

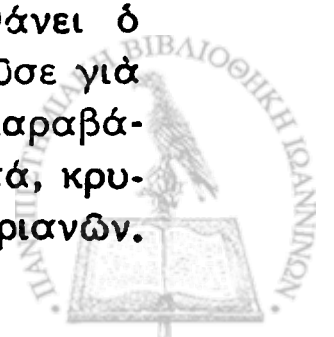

δονίας. Ἀμέσως καλεῖται ὁ караβανάρης ὅστις ἀπουσίαζε ἐκείνη τῇ στιγμῇ ἀλλὰ μόλις ἐπέστρεψε εὐρήκε τοὺς δυὸ συμπλακέντας ἀγκαλιασμένους. Τί εἶχε συμβῆ; Μέλος τῆς ταξειδιώτικης κοινωνίας ἦταν καὶ ἓνα παιδάκι γραμματισμένο καὶ σοφό. Παιδάκι μόλις (10) ἐτῶν μὲ κρίσι μεγάλου καὶ πολυπείρου ἀνδρός. Αὐτὸ τὸ παιδάκι μόλις ἄρχισε ἡ συμπλοκὴ ζύγωσε καὶ φώναξε: Σταθῆτε! Ξέρετε πατεράδες μου ποὺ βρισκόμαστε, ποὺ πᾶμε καὶ γιατί πᾶμε; Ξέρετε ὅτι εἴμαστε τελείως ἄγνωστοι σὲ ἄγνωστον τόπον; Οὔτε συγγενεῖς, οὔτε χωριανούς ἔχομεν καὶ ξενητευόμαστε καὶ γυρίζουμε μέσα σὲ τόσους κινδύνους ἀνυπεράσπιστοι. Ποιὸς θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἐδῶ στὴν ἐρημιᾷ; Κανένας ἄλλος ἀπὸ τὴν ἀγάπη μας τὴν ὁμόνοια καὶ τὴν ἀδελφωσύνη μας. Ἡ ξενητεία μᾶς ἔκαμεν ἀδέλφια ὅλους καὶ εἶναι ντροπὴ γιὰ λίγους παράδες νὰ σκοτωθοῦμε σὲ ἄγνωστο τόπο. Ἀδελφωθῆτε, ἀγκαλιασθῆτε γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ ἔχει τέτοιο ταξειῖδι γιὰ τοὺς ταξειδεμένους».

Τὰ λόγια τοῦ μικροῦ παιδιοῦ ἔσβυσαν τὴν ἔχθρα. Ἀμέσως συμφιλιώθηκαν, κανένας δὲν ἤθελε νὰ πάρῃ τὸ δέμα κι' ὁ караβανάρης φίλησε τὸ μικρὸ ταξειδιώτη καὶ τὸν ὠνόμασαν «ΜΙΚΡΟ ΚΡΙΤΗ».

Ἡ ἐπιστροφή φυσικὰ γίνονταν μὲ τὰ караβάνια πάλι. Ἀλλ' ὅποια διαφορὰ μεταξὺ ἀναχωρήσεως καὶ ἐπιστροφῆς. Ἡ ἀναχώρηση χαμός, ἀπώλεια, καταστροφή, θάνατος, ἐνταφιασμός. Ἡ ἐπιστροφή, ἀνάστασις. Δάκρυα καὶ στὴν ἀναχώρησι καὶ στὴν ἐπιστροφή, ἀλλὰ δάκρυα πόνου στὴν πρώτη καὶ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως στὴ δευτέρα. Τὴν προηγούμενη τῆς ἀναχωρήσεως οἱ συγγενεῖς τοῦ ταξειδιώτη πενθοῦσαν σ' ἄν νὰ εἶχε πεθάνει ὁ συγγενὴς ποὺ πρῶτ', πρὶν γλυκοχαράξει, θὰ ξεκίνοῦσε γιὰ τὸ Μπουλτζι ἢ γιὰ τὴ Δοβρᾶ ὅπου στάθμευαν τὰ караβάνια. Κλάματα, δάκρυα πικρά, στεναγμοί, ἀναφυλητά, κρυφομιλήματα καὶ φιλήματα ἀτελείωτα ὅλων τῶν χωριανῶν.

Μὲ τὸ ἡλιοβασίλεμα ἄρχιζαν οἱ ἐπισκέψεις. Ὅλο τὸ χωριὸ ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ταξειδιώτη γιὰ νὰ εὐχηθῆ τὸ «ῶρα καλή, στὸ καλὸ καὶ καλὴ ἀντάμωση» γιὰ νὰ στείλῃ χαιρετισμοὺς ἢ γράμμα ἢ καὶ καλούδια σὲ κάποιον συγγενῆ στενὸ ξενητεμένο. Ὁ ταξειδευόμενος φιλοῦσε τὸ χέρι τῶν γερόντων καὶ τῶν γρηῶν καὶ συμφιλιώνονταν κι' ἀγκαλιάζονταν καὶ φιλιοῦνταν μ' ὅποιον-δήποτε εἶχε κάποτε φιλονικήσει ἢ ὅπωςδήποτε τὸν εἶχε ἐχθρόν. Ὁ ξενητεμὸς ἦταν ὁ τάφος κάθε ἔχθρας.

Τί νύχτες ἦταν Θεέ μου αὐτές, οἱ νύχτες τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν ξενητεμένων. Νύχτες φαρμακωμένες. Τὴν νύχτα τοῦ ἀποχωρισμοῦ δειπνοῦσαν συγγενεῖς καὶ φίλοι ὅπως στοὺς γάμους καὶ στίς κηδεῖες κι' ἔδιναν κι' ἔπαιρναν τὰ λυπητερά τραγούδια τῆς ξενητείας πὺ στάλαζε κάθε στίχός τους καὶ φαρμάκι στὴν καρδιά.

Ἄρχιζαν μὲ τό:

Βουλιούμαι μιά, βουλιούμαι δυό, βουλιούμαι τρεῖς καὶ πέντε
 Βουλιούμαι νὰ ξενητευθῶ νὰ πάω μακριὰ στὰ ξένα
 Κι' ὅσα βουνὰ θέ νὰ διαβῶ θέ νὰ τὰ παραγγείλω
 «Βουνὰ μου μὴ χιονίσετε, κάμποι μὴν παχνιασθῆτε
 »Βρυσούλες καὶ κρύα νερά νὰ μὴ κρουσταλιασθῆτε
 »Ὡς ποῦ νὰ πάω στὴν ξενητεία καὶ πίσω νὰ γυρίσω
 »Παρακαλάω τὸν Θεὸ Χριστὸ καὶ Παναγία
 »Νὰ εἶμαι γερός καὶ τυχερός νᾶρθω καζαντισμένος
 »Νὰ βρῶ καλὰ τὸ σπίτι μου κι' ὄλους τοὺς ἰδικούς μου
 »Νὰ φέρω γρόσια καὶ φλωριά κι' ἀσήμι καὶ λογάρι
 »Καὶ μοῦλα χρυσοκάπουλη καὶ χρυσοστολισμένη
 »Νᾶχη τὰ πέταλα χρυσᾶ καὶ τὰ καρφιά ἀσημένια
 »Φάτε καὶ πιέτε μὲ χαρὰ καὶ μὴ πικροχολᾶτε
 »Ἡ Παναγιά καὶ ὁ Χριστὸς θὰ μᾶς καλανταμώση....

Βλέπετε πόση ἀγάπη καὶ λατρεία περικλείει αὐτὸ τὸ τραγοῦδι πρὸς τὴν πατρίδα, πόση εὐλάβεια πρὸς τὴν θρησκεία. Ἀκολουθοῦσε κατόπι τὸ τραγοῦδι γιὰ τὴν πονεμένη Μάννα. Τὸ τραγοῦδι πὺ εἶναι σὰν ἱερὸ συμβόλαιον μεταξὺ τοῦ ξενητεμένου παιδιοῦ καὶ τῆς μάννας:

·Σ' ἀφίνω γιὰ μαννούλα μου. Σ' ἀφίνω γιὰ πατέρα
 »Καὶ σὰς ἀδέλφια μου γλυκά κι' ἀγαπητὰ ξαδέλφια

- »Θά φύγω νά ξενητευτῶ νά πάω μακριά στά ξένα
- »Θά φύγω αὔριο καί θά ρθῶ καί μὴν πολυλυπιέστε
- »Μαννοῦλα μου πονετική μὴ βαρυαναστενάξεις
- »Ἀπὸ τὰ ξένα γράμματα συχνὰ θὲ νά σοῦ στέλνω
- »Μέ τῆ δροσιὰ τῆς ἀνοιξης τὴν πάχνη τοῦ χειμῶνα
- »Καί μέ τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ καί τ' ἀργυρὸ φεγγάρι
- »Θάλα σοῦ στέλνω μάλαμμα θάλα σοῦ στέλνω ἀσῆμι
- »Καί τὴν ἀγάπην τὴν πολλὴν ἀπόχω στὴν καρδιά μου
- »Σῦρε παιδί μου στὸ καλὸ κι' ὄλ' οἱ Ἅγιοι μαζύ σου
- »Καί τῆς μαννοῦλας ἡ εὐχὴ νᾶναι γιὰ φυλαχτό σου
- »Νά μὴν σέ πιάνη βάσκαμμα νά μὴ σέ πιάνη ἀρρώστια
- »Μὴ σέ πλανέψη ἡ ξενητεία καί μᾶς ἀλησμανήσης
- »Κάλιο μαννοῦλα μου γλυκειὰ νά μοῦ σβυστοῦν τὰ μάτια
- »Παρά στὴν ἔρμη ξενητεία νά σᾶς ἀλησμονήσω....»

Ἡ θάνατη μάννα τῆς Ἡπειροῦ πού μαρτυρᾷς ἀλήθεια γιὰ ν' ἀναθρέψης νά (κουναρίσης) τὰ παιδιὰ σου (τὰ βλαστάρια σου) ποῦ εἴτε στὸ χωράφι πᾶς, εἴτε στ' ἀμπέλι, εἴτε στὸ σκάλισμα, εἴτε στὸ θέρο, εἴτε γι' ἀλώνισμα, εἴτε γιὰ μάζεμα τ' ἀραποσιτιοῦ, εἴτε στὸ λάκκο γιὰ πλύσι, θᾶχης στὴν ἀγκαλιά σου, στὴν πλάτη (γκότσι) τὸ παιδί σου γιὰ νά τὸ βλέπης, γιὰ νά τῶχης κοντά σου, γιὰ νά τὸ μεγαλώσης μὲ τὴν ἀγάπη καί τὴν ἀφοσίωσί σου! Πόσα ὦ Ἡπειρώτισσα Μάννα δὲν σοῦ ὀφείλουμε γιὰ τὸ ἐμψυχωτικό, τὸ παιδαγωγικό, τὸ ἱερό σου ἔργον! Σ' ἐσένα ὦ ἡρωίδα ὀφείλει ἡ ζωντανὴ Ἡπειρος τίς ἀρετές της, τίς ἱερές παραδόσεις, τίς τίμιες ἀρχές της!

Τῆς Ἡπειρώτισσας μάννας τὸν καῦμό, τὸν βρίσκομε ἀνάγλυφο στοὺς τελευταίους στίχους τοῦ τραγουδιοῦ τῆς ξενητείας τοῦ ἀθάνατου τραγουδιστῆ τοῦ Βουνοῦ καί τῆς Στάνης. Τοῦ συμπατριώτη μας Κώστα Κρυστάλλη, πού ἂν καί πέθανε ἀπὸ φθίσι σὲ (25) χρονῶν ἡλικία ἀνακηρύχθηκε μεγάλος Ποιητῆς καί γράφτηκαν καί γράφονται πολλὰ τὰ ἐπαινετικά γιὰ τὸ διαλεχτό του ποιητικὸν ἔργο. Εἶναι ἴδιοι καί ἀπαράλλαχτοι στίχοι Δημοτικοῦ μοιρολογιοῦ :

- «Παιδάκι μου τὸν πόνο σου πού νά τὸν ἀπιθῶσω
- »Ποῦ κι' ἂν τὸν ρίξω τρίστρατα, τὸν παίρνουν οἱ διάβάτες
- »Κι' ἂν τὸν ἀφίω στά κλαριά τὸν παίρνουν τὰ πουλάκια

»Ποῦ νὰ βαλθοῦν τὰ δάκρυα γιὰ τὸν ξεχωρισμό σου
 » Ἄν πέσουνε στὴ μαύρη γῆς, χορτάρι δὲν φυτρώνει
 » Ἄν πέσουνε στὸν ποταμὸ ὁ ποταμὸς θὰ στύψη
 » Ἄν πέσουνε στὴ θάλασσα πνίγονται τὰ καράβια
 » κι' ἂν τὰ σφαλίσω στὴν καρδιά γρήγορα σ' ἐντισμώνω

Ὁλη νύχτα δὲν ἔκλειναν μάτι οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι καὶ πολὺ πρὶν ξημερώσει ἄρχιζε τὸ κτύπημα τῆς καμπάνας καὶ τὸ χωριὸ μαζεύονταν ὄλο στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία ἢ σὲ κάποιον ἐξωκκλησίαν προορισμένο γιὰ τὶς λειτουργίες τῶν ξενητεμένων. Ὅλα σχεδὸν τὰ χωριὰ τῆς Ἡπείρου εἶχαν τέτοια ἐξωκκλήσια. Πόσες φορές παιδι 5—6 χρονῶν δὲν πῆγα κι' ἐγὼ στὸν Ἄη-Χαράλαμπο τοῦ ἀλησμόνητου χωριοῦ μου καὶ δὲν παρηκολούθησα λειτουργίες ξενητεμένων, καὶ δὲν ἄκουσα εὐχὲς μαννάδων καὶ δὲν εἶδα ἀγκαλιάσματα συγκινητικὰ συζύγων καὶ ἀρραβωνιασμένων καὶ δὲ δάκρυσα κι' ἐγὼ μαζὺ μὲ ὄλο τὸ χωριὸ μου γιὰ τὸ χωρισμὸ τόσων συγγενῶν καὶ χωριανῶν μου, πού δὲν εἶχε μάλιστα αὐτὸς ὁ χωρισμὸς τῶν πρὸ 20 καὶ 25 ἐτῶν τὴν σκληρότητα τοῦ χωρισμοῦ πού εἶχε παλαιότερα πρὶν χαθοῦν τὰ καραβάνια καὶ πρὶν δύσει ἡ βασιλεία τῶν Ρόβηδων καὶ τῶν Φετάνηδων. Λαμπάδες καὶ κεριὰ ἄναβαν καὶ τὸ ἐξωκκλησίαν βούιζε ἀπὸ τὶς εὐχὲς καὶ τὶς δεήσεις. Μετὰ τὴν λειτουργία πρῶτος ὁ παπᾶς ἀγκάλιαζε καὶ φιλοῦσε, εὐχιῶταν καὶ ἀπεχωρίζετο τοὺς ξενητευομένους ὅπως καὶ στὶς κηδεῖες καὶ κατόπιν ἀκολουθοῦσαν οἱ χωριανοί, οἱ μὴ συγγενεῖς. Ἐπειτα ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ ἐξωκκλησίαν, ἀλλ' ἀκολουθοῦσαν οἱ φίλοι καὶ οἱ μακρυνοὶ συγγενεῖς ἐπὶ ὥραν περίπου ἕως τὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ ἄλλος σπαραγμὸς καὶ σταματοῦσαν οἱ μακρυνοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι οἱ ὁποῖοι ἐγύριζαν στὸ χωριὸ ὅταν χάνονταν ἀπὸ τὰ μάτια τους ἡ συνοδεία τῶν ξενητεμένων. Κι' ἐγύριζαν μὲ δακρυσμένα μάτια καὶ μὲ πόνον στὴν καρδιά καὶ στὸ δρόμο ἔκοβαν κλαράκια γιὰ τὰ εἰκονοστάσια τῶν σταυροδρομιῶν. Ἀπὸ τὰ σύνορα μέχρι τῶν σταθμῶν τῶν καραβανιῶν ἀκολουθοῦσαν μόνον οἱ πολὺ στενοὶ συγγενεῖς γονεῖς ἢ ἀδέρφια ἢ γυναῖκες ἢ ἀρρα-

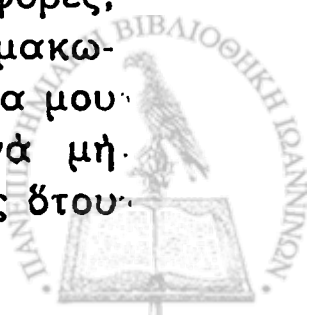
βωνιαστικές καὶ μετὴν ἀναχώρησι τῶν караβανίων κι' ὁ τελευταῖος πλέον σπαραγμός τῶν στενῶν συγγενῶν.

Τί χαρὰ ὅμως καὶ τί ἀγαλλίαισις ἡ ἐπιστροφή τῶν ξένητεμένων. Χαρὰ Θεοῦ! Χτύπημα οἱ καμπάνες. Πυροβολισμοὶ μετὰ γκρᾶδες καὶ «τσεφτέδες» καὶ καρυοφύλια πρὸς διαλάλησιν τοῦ χαρμοσύνου γεγονότος ἀγκαλιάσματα εὐτυχίας, καλοσωρίσματα ὀλόψυχα καὶ δάκρυα χαρᾶς γιὰ τὸ εὐτυχισμένο ξαναντάμωμα. Στὰ χωριά τοὺς ἔφεραν τὰ μουλάρια τῶν караβανίων τὰ ὁποῖα ἐπέστρεφαν κατόπιν εἰς τοὺς τακτικοὺς σταθμούς.

Ἡ χαρὰ ὅμως δὲν ἦταν γενική. Μάννες κι' ἀδελφές περιμέναν γράμματα καὶ γρόσια ἀπὸ τὸν δικόν τους τὸν ξενητεμένον κι' ὅμως δὲ τοὺς ἔρχονταν. Κι' ὑπῆρχαν ἄλλοι καὶ ἄλλες ποὺ ἀγωνιοῦσαν νὰ μάθουν, κάτι γιὰ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς ἀρρώστειας κάποιου λατρευτοῦ τῶν ξενητεμένου καὶ δὲν ἐμάθαιναν. Πόσο ὑπέροχη καὶ πόσο τραγική εἶναι ἡ περιγραφή αὐτοῦ τοῦ καῦμοῦ αὐτῆς τῆς λαχτάρας, τῆς ἀπελπισίας μιᾶς μικροπανδρεμένης ἀπὸ τὸν δυνατὸν μελετητὴ τῆς Ἑπειρωτικῆς ζωῆς, τὸν ἀλησμόνητό μας Γ. Χατζῆ τὸν Πελλερέν. Εἰς ἓνα του ἀριστουργηματικὸ διήγημα «Ἡ Σκλάβια» περιγράφει με ἀφθαστη τέχνη τὴν τραγωδία μιᾶς μικροπανδρεμένης τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνδρας τῆς ἀφήκε νιόνυφη (10) ἡμερῶν καὶ ἡ ὁποῖα κάθε τόσο ἔτρεχε χρόνια (10) πότε στοὺς ἀγωγιάτες καὶ πότε στοὺς ταξειδιῶτες γιὰ νὰ ζητᾶ γράμματα τοῦ καλοῦ τῆς καὶ νὰ μὴν ἔχη τίς περισσότερες φορές, καὶ ὅταν εἶχε νὰ λέν αὐτὰ τὰ γράμματα τὰ φαρμακωμένα λόγια: «Τούτη τὴν Πασχαλιά δὲ θὰ ἔρθω Ρίνα μου τὴν ἄλλη ὅμως θὰ ἔλθω πρῶτα ὁ Θεός...» Γιὰ νὰ μὴ ὅμως πραγματοποιηθῆται ποτὲ αὐτὴ ἡ ὑπόσχεσις ἕως ὅτου

τόν δέκατο χρόνο ἔπεσε στό στῶμα ἢ καυμένη ἢ Ρίνα καί χτίκιασε "Ἐσβυσαν τὰ μάτια της, ἔστέγνωσε τὸ στόμα της κι' ἔχασε τὴ μιλιὰ της, ἐνῶ οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ στόν κάμπο καί στοὺς κήπους καί στὴ βοσκή κουβέντιαζαν κι' ἔλεγαν: «Μπᾶ, μπᾶ δέν ἔχει τίποτε ἢ μαύρη. Νὰ κάτι σᾶν ἀποκόντρια τῆς ἦλθε. Αὐτὰ ἔχει ἢ ξενητεία....»

Τί θρῆνος γίνονταν ὅταν ἔρχονταν μὲ τοὺς ξενητεμένους καί μὲ τοὺς Καραβανάρηδες θλιβερὰ μαντάτα θανάτου ἢ πανδρειᾶς στὴν ξενητεία. Θρῆνος καί ὀδυρμός. Καλὰ γιὰ τὸ θάνατο, μὰ γιὰ τὴν παντρειά στὰ ξένα;

Ἄπίστευτο καί ὅμως ἀληθές. Ἡ παντρειά στὴν ξενητεία ἦταν κακὸ χειρότερο κι' ἀπ' τὸ θάνατο. Τὴν θεωροῦσαν μεγάλη συμφορὰ καί γι' αὐτὸ τὰ κλάμματα καί τὰ μυριολόγια ἦταν πικρότερα. Ἐκλαιγαν τὸ χαμένο γι' αὐτοὺς ἄνθρωπο ἀλλὰ καί τὸν μισοῦσαν γιὰ τὴ μεγάλη προδοσία ποῦκανε ὁ παντρευόμενος στὴν ξενητεία ξενητεμένος.

Ἡ παράδοσις μάλιστα ἀναφέρει ὅτι οἱ μάννες φοροῦσαν σαράντα μέρες ἀνάποδα τὰ σκουτιὰ τους καί καταριῶταν τὰ παντρευόμενα παιδιά τους στὴν ξενητεία μὲ τέτοιες συγκλονιστικὲς κατάρεις :

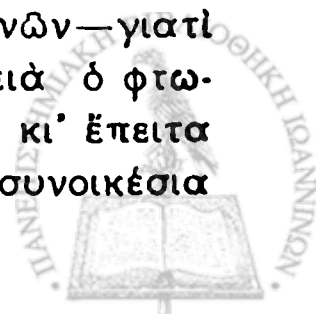
• Νὰ ζήση ἑκατὸ χρόνια καί προκοπὴ νὰ μὴν κάνη

• Παιδιά ν' ἀποχτήση καί παιδεψη νάχη.

• Νὰ ὀρίζη καί νὰ τὸν δέρνουν.

• "Ὅσο μαλλι ἔχ' ἢ παλάμη του τόσο χαίρι καί προκοπὴ νὰ ἰδῆ»

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς παντρεῖας στὴν ξενητεία εἶχε θεσπισθῆ ὁ θεσμὸς τῆς μικροπαντρεῖας. Τὸ βάσανο τῆς ξενητεῖας ἦταν ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο ἀνάγκαζε τοὺς γονεῖς νὰ μικροπαντρεύουν τὰ παιδιά των. "Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ταξειδευτῆ ἓνα παιδί 10 ἢ 11 χρονῶν—γιατί ἀπ' αὐτὴν τὴν ἡλικία ξεκινούσε γιὰ τὴν ξενητεία ὁ φτωχὸς Ἠπειρώτης—τὸ πάντρευαν οἱ γονεῖς του κι' ἔπειτα τὸ ξενήτευαν. Νὰ γιὰτι εἶχαν μείνει πολλὰ συνοικέσια

παρθενικά. Χρόνια και χρόνια ο σύζυγος στην ξενητεία κι' η σύζυγός του έμενε κόρη ακόμα. Ήταν δηλαδή παρθενική νύφη. Πόσες τέτοιες παρθενικές νύφες δέν απέθνησκαν και δέν χήρευαν παρθένες. Μιά τέτοια αναφέρει σ' ένα του έργον ο Χρηστοβασίλης στον «Ξενητεμένο του». Ήταν Ζιτσιώτισσα και τ' όνομά της Κώστενα του Σουλελέ άνεψιονύφη και γειτόνισσα της Σαντραμέζως. Αύτης ο άνδρας έλειπε στη Βλαχιά κοντά σαράντα χρόνια και δέν τον είχε γνωρίσει ποτέ για άνδρα. Της έστελνε συχνά γράμματα και χρήματα πολλά, της έστελνε κοσμήματα και είδη πολύτιμα, αλλά δέν έρχοταν. Κι' αύτη τό πήγαινε: «ό Κώστας μου κι' ό Κώστας μου», Τόν είχε πλανέψει ή στρίγγλα ή Ξενητειά. Κάθε βράδυ πριν νά κοιμηθῆ έλεγε σιγανά κι' ένα τραγουδι σαν μυρολόγι, ένα τραγούδι τονισμένο μέ τόν πόνο της παρθενικής άγγελικής της καρδιάς. Νά τό τραγουδι της νυφοπαρθένας Κώσταινας πού είναι δημοσιευμένο στον «ΞΕΝΗΤΕΜΕΝΟ»:

«Ανάθεμά σε Ξενητειά Βλαχιά καταραμένη
Που κλάνεφες τόν άνδρα μου τόν άκριβό μου Κώστα
Και δέν μπορεί στο σπῆτι του ό δόλιος νά γυρίση
Νύφη ημουνα τριών μερών μέ τέλια στο κεφάλι
Όταν ό Κώστας μου ό καλός ξεκίνησε νά πάη
στο Μπουκουρέστι τό πικρό φλουριά νά καζαντήση
Κι' όρκίστηκε στην Παναγιά και στον Χριστόν άντάμα
Σέ τρία χρόνια νάν έδώ τό πειό πολύ στα πέντε
Τριάντα πέντε πέρασαν και ζύγωσαν σαράντα
Κι' όταν θά κλείσουνε κι' αύτά θά κόψω τά μαλλιά μου
Και θά γενώ καλόγρηα νά μπώ σέ μοναστήρι
Νά κλαίω την άγάπη μου πού μ' έχει λησμονήσει».

Πόσες Κώστενες δέν μαράθηκαν μέ τόν καύμό της άπαντοχής και πόσες δέν έφθασαν πρόωρα στον τάφο χωρίς νά χαρούν τη χαρά της συζυγικής ζωής!

□□

‘Αλλ’ ή ξενητειά δέν ήταν μόνον ζωντανός θάνατος. Ήταν και ήρωϊσμός. Οί ξενητεμένοι λατρεύονταν ως

ἥρωες. Ἦταν πολὺ ψηλότερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔμεναν στὰ χωριά ἀταξειδευτοί. Ἡ ἰδέα αὐτὴ τοῦ ἠρωϊσμοῦ κεντοῦσε τίς παιδικές ψυχές καὶ μὲ μανία ποθοῦσαν, ἤθελαν, ζητοῦσαν μὸλις περνοῦσαν τὰ 10 ἢ 15 χρόνια νὰ ταξειδευτοῦν, νὰ πᾶνε μακρὰ σὲ ἄγνωστες πλούσιες κι' εὐτυχισμένες χῶρες γιὰ νὰ πλουτίσουν καὶ γυρίσουν ἔπειτα μὲ τοῦ κόσμου τὰ καλὰ καὶ βάλουν μαστόρους γιὰ νὰ φτιάσουν σπίτια μαρμαροχτισμένα ὅπως λέει καὶ τὸ τραγοῦδι μὲ πελεκητὲς πέτρες καὶ γερὲς γρεντές, σπίτια πειὸ καλὰ, πειὸ μεγάλα καὶ πειὸ ψηλὰ ἀπὸ τὰ σπίτια ποὺ ἔχτισαν οἱ ἄλλοι ξενητευμένοι. Νὰ τὸ ὄνειρο τὸ γλυκὸ τὸ μεγάλο ποὺ φλόγιζε τὴν φαντασία κάθε παιδιοῦ τῆς πατρίδος μας. Αὐτὸς ὁ πόθος λιγόστευε τὸν πόνο τοῦ ξενητευομένου ποὺ ἄφηνε σπῆτι, μάννα, πατέρα, ἀδελφία, τὸ συγγενολοῖ του, τὸ γραφικὸ του χωριό, τὸ ποτάμι του, τ' αὐλάκια, τοὺς λόγγους, τίς βουνοπλαγιές, τὰ γρασίδια, τὸ κυνήγι, ὅλες μὲ δυὸ λόγια τίς χαρὲς τῆς ταπεινῆς μὰ καὶ τόσο ἀγνῆς καὶ ὠμορφῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ του.

Καὶ τοῦ μὲν ταξειδευομένου ὁ πόνος λιγόστευε μὲ τὸ ὄνειρο τῆς προκοπῆς, τοῦ πλουτισμοῦ καὶ τῆς ἀναδείξεως στὴ Ξενητεία, ἀλλὰ πὼς νὰ λιγοστέψῃ ἐκείνων ποὺ ἔμεναν στὸ χωριὸ χωρὶς τὸν λατρευτὸν των;

Εἶπαμε πάρα πάνω γιὰ τὸν καῦμὸ τῆς Μάννας ποὺ εἶναι χυμένος στὰ τραγοῦδια τῆς ξενητείας. Ἀλλὰ δὲν ὑστερεῖ καὶ ἡ σύζυγος. Ἔχει κι' αὐτὴ τὸ μέρος τῆς στὰ τραγοῦδια τῆς ξενητείας. Πὼς ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν ἀσχοληθῇ μὲ τίς πιστὲς Ἠπειρώτισσες, σὰν τὴν Ζιτσιώτισσα τὴν Κώστενα τοῦ Σουλελέ καὶ τόσες ἄλλες ἢ Ἠπειρωτικὴ Μοῦσα;

Καὶ νὰ τί λέει τὸ τραγοῦδι γιὰ τὴ γυναῖκα ποὺ τρέμει τὸ χωρισμὸ καὶ θέλει ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ἄνδρα τῆς γιὰ νὰ τοῦ μαγειρεύῃ καὶ τοῦ στρώνῃ νὰ κοιμᾶται;

•Βαρεῖὰ κοιμᾶσαι ἀγάπη μου, βαρεῖὰ εἶσαι κι' ὑπνωμένη
Βαρεῖὰ κοιμᾶμαι ἄντρα μου σὰν νὰ ἦμουν πεθαμένη

Νά μὴ εἶχα πέσει ὅταν ἔπεσα στὴν ἀγκαλιά σου μέσα
Γιατ' εἶδα ὄνειρο κακό, ποῦ γιὰ κακό μᾶς θέλει....

Εἶδα τὸν μαῦρο μου γυμνὸν τὴ σέλλα τσακισμένη
Τὸ δαμασκί μου τὸ σπαθί στὸ δρόμο πεταμμένο
καὶ τ' ἄσπρο τὸ μαντήλι σου στὴν μέση λερωμένο
Ἄλήθεια εἶν' ἀγάπη μου κακό εἶν' τὸ ὄνειρό σου
Ὁ μαῦρος εἶναι ξενητιά κι' ἡ σέλλα του εἶν' ὁ δρόμος
καὶ τὸ μαντήλι τὸ λερὸ τὰ δάκρυα ποῦ ὀα χύσης....

Αὐτοῦ ποῦ πᾶς ἀστέρι μου, πᾶρε καὶ μέ μαζύ σου
Νά μαγειρεύω νά δειπνᾶς, νά στρώνω νά κοιμᾶσαι
Αὐτοῦ ποῦ πᾶς ἀγάπη μου, γυναῖκες δὲν περνᾶνε
δὲν μαγειρεύουν δὲν δειπνοῦν, δὲν στρώνουν δὲν κοιμοῦνται ;

Ἡ κατακορύφωσις ὅμως τοῦ πόνου τῆς γυναῖκας
ποῦχει χρόνια καὶ χρόνια τὸν ἄνδρα τῆς στὴν ξενητιά
ζωγραφίζεται σ' αὐτὸ τὸ θλιβερό τραγοῦδι :

Τριῶν μερῶνε νειόνυφη κι' ὁ ἄντρας μου πάει στὰ ξένα
δώδεκα χρόνους ἔκαμε αἰτῆς ξενητείας τὰ μέρη
Κι' ἡ δόλια μοιρολόγια κι' ἔχυνε μαῦρα δάκρυα
Τί νά σοῦ στείλω ξένη μου τί νά σοῦ προβοδήσω ;
Νά στείλω μῆλο σέπεται κυδῶνι μαραγκιάζει
Νά στείλω μοσκοστάφυλο καὶ κείνο σταφιδίζει
Σηκώνομαι τὴν χαραυγὴ ἀπὸ τὸν μαῦρον ὕπνο
καὶ βγαίνω στὴν αὐλόπορτα καὶ βλέπω ὀλόγυράζμου
χαρούμενες γειτόνισσες μὲ τὰ παιδιὰ στὰ χέρια
μὲ παίρνει τὸ παράπονο καὶ κάθουμαι καὶ κλαίω
γυρίζω πίσω θλιβερά σφουγγίζοντας τὰ δάκρυα
βαρέθηκε ἡ καρδοῦλα μου βαρέθηκε ἡ ψυχὴ μου
Χωρὶς ἄντρα στὴν ἀγκαλιά χωρὶς παιδί στὰ χέρια

Πόσος καύμὸς δὲν ὑπάρχει καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πα-
ραπονετικὸ τραγοῦδι ποῦ κάθε τόσο στὸν ἀργαλειό, στὸ
πλέξιμο, στὴ ρόκα, στὴν ἀκροποταμιὰ, στὴ λακκιά, στὸ
ἀμπέλι, στὸ χωράφι τὸ τραγουδοῦσαν οἱ ξενητόπληχτες
Ἡπειρώτισσες :

Φεγγάρι μου ἀσπρόλαμπρο τριγυροκυκλωμένο
ἐκεῖ ψηλὰ ποῦ περπατεῖς καὶ χαμηλὰ λογιάζεις
μὴν εἶδες, μὴν ἀλόγιασες τὸν πολυαγαπημένο μ'

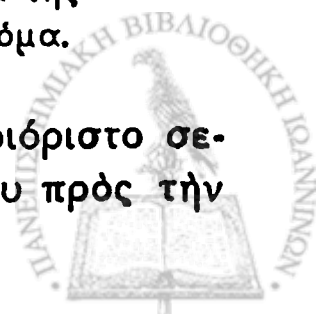

τίνος ματάκια τὸν τηρᾶν καὶ τὰ δικά μου κλαίνε
 τίνος χεράκια τὸν κερνοῦν καὶ τὰ δικά μου στέκουν
 τίνος χειλάκια τὸν φιλοῦν καὶ τὰ δικά μου σκάζουν;

Τὴν Ἑπειρώτισσα Πηνελόπη, ἡ ὁποία εἶναι ἀντάξια εἰς ἀρετὴ καὶ τιμιότητα τῆς ὁμηρικῆς γυναῖκας τοῦ Ὀδυσσεῆα δὲν τὴν ἐλησμόνησεν ἡ Ἑπειρωτικὴ μας μουσα. Πολλὰ τραγούδια διασωθέντα μαρτυροῦν τὴν ἰδεώδη τιμὴ τῶν Ἑπειρωτισσῶν, ποὺ νταγιαντοῦσαν χρόνια καὶ χρόνια χωρὶς ἄνδρα καὶ καρτεροῦσαν μὲ ἰώβειο ὑπομονὴ τὴν ἐπιστροφὴν του:

α) Ξενητεμένη ἔπλενε στοῦ ποταμοῦ τὴν ἄκρη
 καὶ τραγουδοῦσε κλαίοντας τῆς ξενητειᾶς τραγούδι
 κι' ἐνῶ τραγούδαε πικρὰ κι' ἔχυνε μαῦρα δάκρυα
 ξένος παρουσιάστηκε στὸ μαῦρο του καβάλλα
 Καλὴ σου μέρα λυγερὴ Καλῶς τονε τὸν ξένο
 Ἄπέθανε ὁ ἄντρας σου ἐδῶ καὶ τρία χρόνια
 Ἕμμουνα φίλος του στενὸς φίλος ἀγκαρδιακός του
 καὶ βρέθηκα στὸ πλάϊ του τὴν ὥρα τοῦ θανάτου
 τοῦ δάνεισα τοῦ δύστυχου λάδι κερὶ λιβάνι
 κι' ἓνα φιλιὸ ἀπάνωθιὸ στὸ πικραμμένο στόμα
 Καὶ μοῦπε νᾶρθω νὰ σέ βρῶ νὰ μοῦ τὰ δώσης πίσω
 Ἄν δάνεισες τὸν ἄνδρα μου λάδι κερὶ λιβάνι
 πέρασε ἀπὸ τὸ σπῆτι μου νὰ σοῦ τὰ δώσω πίσω
 καὶ ἂν τὸν ἐδάνεισες φιλιὸ τρέχα καὶ γύρευέτο
 ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν νεκρὸν ποῦ κοίτεται στὸ χῶμα
 Μὴν θλίβεσαι πανώρηα μου μὴν χύνης μαῦρα δάκρυα
 Δὲν πέθανε ὁ ἄντρας σου δὲν πέθανε ὁ καλός σου
 Κι' ἐμπρός σου τώρα στέκεται στὸ μαῦρο του καβάλλα
 Πές μου σημάδια τοῦ σπητιοῦ κι' ἀπὲ νὰ σέ πιστέψω
 Ἕχεις ἐλῆὰ στὴ πόρτα σου κλῆμα στὸν ὄβορό σου
 διαβάτης εἶσουν κάποτε κι' ἐπέρασες καὶ τὰ εἶδες
 Πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ κι' ἀπὲ νὰ σέ πιστέψω
 Ἕχεις ἐλῆὰ στὸν κόρφο σου στὸ δεξιὸ βυζί σου
 Ἄληθεια ἐσὺ εἶσαι ὁ ἄντρας μου ἐσὺ εἶσαι κι' ὁ καλός μου
 Κι' ἄνοιξε τὴν μοσκόβολη κι' ὀλόθερμη ἀγκαλιά της
 καὶ τὸν ἀγκάλιασε σφιχτὰ φιλώντας τον στὸ στόμα.

Καὶ αὐτὸ τὸ τραγούδι διαλαλεῖ τὸν ἀπεριόριστο σεβασμὸ τῆς μαρτυρικῆς Ἑπειρώτισσας συζύγου πρὸς τὴν

τιμήν της και διακηρύσσει τήν ἠθική τῶν γυναικῶν τῆς πατρίδος μας :

β) Ἐπόψε περδικούλα μου ἐδῶ θά ξημερώσω
 Κι' ἂν ξημερώσης ξένη μου στή ροῦγα θά πλαγιάσης
 Τ' εἶναι στενὸ τὸ σπῆτι μου στρῶμα γιὰ σέ δέν ἔχει
 στὸ στρῶμα τὸ νυφιάτικο ξένος δέ θά πλαγιάση
 ὁ ἄντρας μου πάει στήν ξενητεία τώρα δώδεκα χρόνια
 ἀκόμα δυὸ τὸν καρτερῶ καὶ τρεῖς τὸν παντεχαίνω
 Κι' ἀπὲ θά κόψω τὰ μαλλιά καλόγρηρα θά γίνω
 θά πάω σ' ἔρημο βουνὸ νὰ στήσω μοναστήρι
 κεῖνον νὰ τρώῃ ἢ ξενητεία κι' ἐμέ τὰ μαῦρα ράσα

Γιὰ τὰ βάσανα τοῦ ταξιδεμένου ἀφιέρωσεν οὐχὶ ὀλίγους στίχους ἢ δημοτικὴ μούσα.

Στίχους οἱ ὅποιοι μᾶς ἀποκαλύπτουν καὶ τονίζουν τοὺς καῦμοὺς τῆς ξενητείας :

Πίσω ἀπὸ 'κεῖνο τὸ βουνὸ τρέχει μιὰ κρύα βρῦση
 κι' ὄσες μανάδες θά τὸ πιοῦν ποτέ παιδί δέν κάνουν
 Νὰ τῶχε πιῆ κι' ἢ μάννα μου νὰ μὴ εἶχε κἀνη ἐμένα
 Κι' ἂν μ' ἔκανε τί κέρδισα καὶ τί καλὸ ἔχω ὁ μαῦρος
 Που βρίσκομαι στήν ξενητεία δώδεκα ἀκέργια χρόνια
 Ξένες μοῦ πλένουν τὰ σκουτιὰ ξένες τὰ σαπουνίζουν
 Τὰ πλένουν μιὰ τὰ πλένουν δυὸ, τὰ πλένουν τρεῖς καὶ πέντε
 Καὶ ἀπὸ τίς πέντε κι' ὄμπροστά τὰ ρίχνουνε στὸ δρόμο
 Πᾶρε ξένη τὰ ροῦχα σου, πᾶρε καὶ τὰ σκουτιὰ σου
 τί ἐδῶ νερὸ δέν βρίσκεται γιὰ τὰ σκουτιὰ τῶν ξένων

Νὰ τί μᾶς λέει ἓνα τραγούδι γιὰ τὸ πικρὸ ψωμί τῆς ξενητείας :

Ξενητεμένο μου πουλί καὶ παραπονεμένο
 ἢ ξενητεία σέ χαίρεται κι' ἐγὼ ἔχω τὸν καῦμό σου
 τὰ ξένα τρών' τὰ νειάτα σου τρῶνε τὴ λεβεντιά σου
 Αὐτοῦ ποῦ εἶσαι, ξένη μου, πὲς τοὺς μολόγησέ τοὺς *
 πὼς τὸ ψωμί τῆς ξενητείας εἶναι πικρὸ φαρμάκι
 ὅποιος τ' ἀκούει χαίρεται, ὅποιος τὸ τρῶει πεθαίνει
 Τώρα νὰ φύγης ξένη μου στὸν τόπο σου νὰ ἐρθῆς
 σέ καρτερεῖ ἢ μανούλα σου κι' ὁ δόλιός σου πατέρας.

Νά, κι' ἄλλο δημοτικὸ τραγοῦδι πού μᾶς λέει γιὰ τὴ μαρτυρικὴ θέσι τοῦ ξένου μεταξὺ ξένων :

Γλυκοχαράζουν τὰ βουνά κι' οἱ ὄμορφες κοιμοῦνται
τὰ παλληκάρια τὰ καλά στὰ ξένα τυραγνιοῦνται
Τοὺς τρώει λέρα τὸ κορμί καὶ τὸ κιμέρ' στὴ μέση·
'Ανάθεμά σε ξενητειά καὶ σέν' καὶ τὰ καλά σου.
Ξένος ἐδῶ, ξένος ἐκεῖ κι' ὅπου κι' ἂν πάω ξένος
Νᾶχα τὸν οὐρανὸ χαρτί τὴ θάλασσα μελάνι....

Νὰ κι' ἄλλο πού λέει γιὰ τὴ καρδιά τοῦ ξενητεμέ-
νου μαραίνεται καὶ στὰ χεῖλη του δέν ἀνθίζουν ποτὲ χα-
μόγελα :

Τραγοῦδι ἂν ἔχει ἡ μαύρη γῆ κι' ὁ τάφος χαμογέλια
ἔχει καὶ τοῦ παιδιοῦ ἡ καρδιά πού περπατεῖ στὰ ξένα
Δέν φυλλουριάζουν τὰ βουνά δέν πρασινίζ' ὁ κάμπος
καὶ δέν δροσίζει τὸ νερὸ καὶ τὸ ψωμί πικραίνει....

Κι' ὁ πολὺς Βηλαρᾶς μας μὲ τὸ «Ξενητεμένο Που-
λάκι» του μᾶς ἔδωκεν ὑπέροχον εἰκόνα τοῦ διψασμένου
γι' ἀγάπη ξενητεμένου :

Πουλάκι ξένο, ξενητεμένο,
κυνηγημένο πού νὰ σταθῶ ;
Πού νὰ καθήσω, νὰ ξενοχτίσω
νὰ μὴ χαθῶ ;

Πολλὰ ξενητότράγουδα βρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα
σὲ πολλές συλλογές καὶ ἰδίᾳ τοῦ 'Αραβαντινοῦ, τοῦ Χα-
σιώτου, τοῦ Πολίτη, τοῦ Ζαμπελίου καὶ στὴ Λαογραφία
τοῦ Στίλπωνος Κυριακίδη.

Εἰς τὰ «'Ηπειρωτικὰ Χρονικὰ» τὸν πολύτιμον αὐ-
τὸν θησαυρόν, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ Μεγάλος Δεσπότης
τῶν 'Ιωαννίνων ὁ Σπυρίδων μας δέν θὰ πεθάνῃ ποτὲ
καὶ θὰ συνοδεύῃ πάντα τὸ ὄνομά του ἡ 'Ηπειρωτικὴ
εὐγνωμοσύνη, δημοσιεύτηκαν τρία τραγοῦδια τοῦ νοικο-
κύρη πού λείπει στὰ ξένα ἀπὸ τὸν ἀκούραστο συλλέκτη
λαογραφικοῦ ὕλικου τὸν φίλον γυμνασιάρχην τῆς Ζωσι-
μαίας κ. Χ. Σούλην. Αὐτὰ τὰ τραγοῦδια τὰ τραγουδοῦν

τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου τὰ παιδιὰ τῶν χωριῶν καὶ τώρα ἀκόμη.

Ἄποσπῶ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς στίχους τοὺς γεμάτους παρηγοριά ἀφοῦ περιέχουν τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα ὅτι «Νάτος—Γιάτος ἔρχεται ὁ ταξειδεμένος» καὶ μάλιστα καβάλλα σὲ μοῦλα χρυσοκάπουλη μὲ γρόσια καὶ πολλὰ φλουριά:

Ἐδῶ ἔχουν τὸν ἀφέντη τους πολὺ μακριὰ στὰ ξένα
Κι' ἐμᾶς μᾶς εἶπαν ἔρχεται μᾶς πῆραν τὰ σχαρήκια
Νάτος στοὺς κάμπους ἔρχεται στὸ Γρίβα του καβάλλα
φέρνει τὰ γρόσια στὸ σακκί καὶ τὰ φλουριά στὴ τσέπη
κι' ἐκεῖνα τὰ λιανώματα στὲς μοῦλες φορτωμένα.

Ξένε μου τὸ μαντηλί σου τί τῶχεις λερωμένο
Ἡ ξενητειά μ' τὸ λέρωσε καὶ τῶχω λερωμένο
Γιὰ δόμ' το, δόμ' το ξένε μου, γιὰ νὰ στὸ ξελερώσω
Βάνω τὸ δάκρυ μου νερὸ τὸ σάλιο μου σαποῦνι
Βάνω καὶ τὰ στηθάκια μου πλάκα γιὰ νὰ τὰ πλύνω
Βάνω τὰ φυλλοκάρδια μου ἥλιο γιὰ νὰ τὸ λιάσω
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε
Γιάτος, Γιάτος, ἔρχεται στοὺς κάμπους καβαλλάρης
στὲς μοῦλες, φέρει τὰ φλωριά καὶ στὰ μουλάρια τᾶσπρα
καὶ μοῦλα χρυσοκάπουλη φέρει τὸ νειὸ καβάλλα
μὲ τ' ἄσπρα, μὲ τὰ κόκκινα καὶ μὲ τὰ λουλουδάτα....

Ἄπὸ ἓνα τραγούδι πληροφορούμεθα ὅτι οἱ ξενητευμένοι ἐπαγιδεύοντο καὶ στὰ δίχτυα τῆς ἀγάπης, ὅτι τοὺς παρέσυρε πότε - πότε κάποια πλανεύτρα καὶ κέρδιζε τὴν ἀγάπη των κι' ὅταν ἤθελαν νὰ γυρίσουν στὸν τόπο τους, ἄρχιζαν οἱ λυγμοὶ καὶ δάκρυα κι' ἐπικλήσεις τῆς Κόρης πού ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ἀγαπημένο της:

Τώρα εἶναι Μάης κι' Ἄνοιξη. τώρα τὸ καλοκαίρι
τώρα κι' ὁ ξένος βούλεται στὸν τόπο του νὰ πάη
νύχτα σελώνει τ' ἄλογο νύχτα τὸ καλιγώνει
βάζει τὰ πέταλα χρυσᾶ καὶ τὰ καρφιά ἀσημένια
τοὺς φίλους του ἀποχαιρετᾶ κι' ὄλους τοὺς γνῶριμούς του
ἐγὼ θὰ πάω στὸν τόπο μου θὰ πάω στοὺς δικούς μου
κι' ἡ κόρη πού τὸν ἀγαπᾶ, τοῦ λέει δακρυσμένη.
Ἐσύ θὰ πᾶς ἀγάπη μου, ἐμένα πού μ' ἀφίνεις:

Σ' ἀφίνω στή μανούλα μου, σ' ἀφίνω στοὺς δικούς σου
 Τί νά τοὺς κάνω τοὺς δικούς, τὴν ἔρημη τὴ μάνα ;
 Πᾶρε κι' ἐμένα ἀγάπη μου, στὸν τόπο τὸ δικό σου
 Νὰ μαγειρεύω νὰ δειπνᾶς, νὰ στρώνω νὰ κοιμᾶσαι
 Ἐκεῖ ποὺ πάω ἀγάπη μου κορίτσια δὲν περνοῦνε
 γιατί εἶν' ὁ δρόμος μακρυνὸς κι' ἔχει πολλὰ φαρμάκια
 Βγαίνουνε φείδια ἐφτάπηχα φείδια μὲ δυὸ κεφάλια
 καὶ κόβουνε τὴ στράτα μας καὶ θέλουν νὰ μᾶς φᾶνε

Ξενητοτράγουδα μ' εὐχὲς πρὸς τοὺς ξενητεμένους
 διεσώθησαν πολλά. "Ἄλλα μ' εὐχὲς γιὰ νὰ μὴν ἀρρω-
 στήση, ἄλλα γιὰ νὰ μὴ τοὺς πιάση βάσκαμα καὶ τὸ κακὸ
 τὸ μάτι :

Παρακαλῶ σέ Παναγιᾶ χιλιοπαρακαλῶ σε
 τοῦ ξένου δὸς του ξενητεῖά κι' ἀρρώστεια μὴν τοῦ δίνεις
 Ἡ ἀρρώστεια θέλει στρώματα, θέλει προσκεφαλάδια
 Θέλει γυναῖκα στὸ πλευρό, μανούλα στὸ κεφάλι,
 θέλει κι' ἓνα μικρὸ παιδί κρῦο νερὸ νὰ φέρη
 Μὰ τί εἶδαν τὰ ματάκια μου τοὺς ξένους πῶς τοὺς θάφτουν
 Τοὺς πᾶνε καὶ τοὺς θάφτουνε σὰν τὸ σκυλί στὸ λάκκο
 Χωρὶς θυμιάμα καὶ κερὶ χωρὶς παππᾶ καὶ ψάλτη

Ἄληθινὸ διαμάντι εἶναι καὶ αὐτὸ τὸ ξενητοτράγουδο
 τῶν ἐκλογῶν τοῦ Ν. Πολίτη ἀπὸ τὸ ὁποῖον πληροφοροῦ-
 μεθα, ὅτι μὲ τρία φιλιὰ λησμονήθηκε ἡ μάνα, ἡ ὁποία
 ἔδωκε στὸ παιδί της τίς πιὸ ὀλόψυχες καὶ συγκινητικὲς
 εὐχὲς καὶ τὸ παρεκάλεσε νὰ τὴν θυμηθῆ καὶ μὴ τὸ πλα-
 νέψη ἢ ξενητεῖά καὶ τὴν ἀλησμονήση.

Κι' αὐτὸς τῆς ἀπήντησε :

Κάλλιο Μανούλα μου γλυκειὰ κάλλιο νὰ σκάσω πρῶτα
 παρά νὰ μὴ σᾶς θυμηθῶ στὰ ἔρημα τὰ ξένα

Ἄλλὰ

Δώδεκα χρόνοι πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες
 καράβια δὲν τὸν εἶδανε ναῦτες δὲν τότε ξέρουν
 πρῶτο φιλι ἀνεστέναξε, δεῦτερο ἴτον πλανεύει
 τρίτο φιλι φαρμακερὸ τὴ μάνα ἀλησμονάει

Ξεχάστηκαν τόσες εϋχές κι' ἀλησμονήθηκε καὶ ἡ μάννα ἀπὸ τὸν γιὸ ποὺ ἔμεινε στὴν ξενητεία καὶ χάθηκε γιὰ πάντα.

Καὶ σήμερα τί γίνεται ;

Καὶ πάλιν ταξειδεύομεν. Καὶ πάλιν ἐκπατριζόμεθα καὶ πάλιν βιοπαλαίομεν καὶ μοχθοῦμεν μακρὰ ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς πατρίδος μας. Ἀλλὰ ἡ σημερινὴ ξενητεία ἔχει ἀλλάξει πολὺ. Τὰ καραβάνια ἔμειναν στὴν ἱστορία ὁ Ρόβας ἀπέμεινε τραγούδι, αἱ ἀποστάσεις χάρις εἰς τὰ συγκοινωνιακὰ μέσα ἐξεμηδενίσθησαν. Οὔτε καμπάνες, οὔτε ντουφέκια, οὔτε σήμαντρα, οὔτε θρησκευτικὲς παρακλήσεις καὶ σαρανταλείτουργα πλέον, οὔτε θλιβερὲς συνοδεῖες ξεπροβοδίσματος καὶ πένθιμα γεύματα ἀποχωρισμῶν. Ξεχάστηκαν ἀκόμα καὶ οἱ «Διῶχνες» ὁ πόνος τῶν μαννάδων, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν στὸ Ζαγόρι ποὺ τὸ ρήμαξεν ἡ ξενητεία.

Αἱ «Διῶχνες» ποὺ διῶχνουν τοὺς ξενητεμένους γιὰ τὰ ξένα κι' εἶναι κατὰ τὸν σεβαστὸν μας Ζαγορίσιον Λογοτέχνην Δημήτριον Σάρρον τὸν Ἐκπαιδευτικὸν Σύμβουλον «Μανουσάκια ὠμορφα καὶ ταπεινά, ἄλλες κάτασπρες, ἄλλες κατακίτρινες κι' ἄλλες τριανταφυλλιῆς εἶναι οἱ «Διῶχνες» τῶν ὁποίων τὸ πρωτοφύτρωμα ἦταν ἡ πρώτη ξαφνικὴ μαχαιριὰ ποὺ ἡ ξεπλανεύτρα ξενητεία ἔμπηγε οτὸ στήθος τῆς ξενητόπληχτης πατρίδος καὶ σκόρπιζε τὴν θλίψι σὲ ὅλα τὰ χωριὰ ποὺ θὰ ἔχαναν κι' ἄλλους χωριανούς, γιὰτὶ θὰ ξεκινούσαν μὲ τὰ καραβάνια γιὰ τὰ ξένα.

Βγαίνουν καὶ τώρα οἱ «Διῶχνες», μὰ δὲν λένε τίποτε πειά, γιὰτὶ ἔχασαν κι' αὐτὲς τὴ σημασία τους κι' οἱ Ζαγορίσιες ἀντὶ νὰ θρηνοῦν τοὺς ξενητεμένους των, ξεκινοῦν κι' αὐτὲς γιὰ τὴν ξενητεία καὶ βρίσκουν τοὺς δικούς των ὅπως καὶ οἱ ἄλλες Ἠπειρώτισσες τῶν Κουρέντων, τῆς Τσαμουργιάς, τῆς Κόνιτσας, τοῦ Πωγωνιοῦ, τῶν Τζουμέρκων, τοῦ Μετσόβου, τῆς Βορείου Ἠπείρου.

Τὸ αὐτοκίνητο καὶ τὸ ἀεροπλᾶνο ἀπλοποίησαν τὴν

τόσο δύσκολη υπόθεση τῆς ξενητειᾶς τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ ἡ Ἑπειρωτικὴ Μοῦσα δὲν συνθέτει καὶ δὲν τονίζει πλέον τραγούδια τῆς ξενητειᾶς λυπητερά. Τώρα τὸ ταξειδί εἶναι ἕνας περίπατος καὶ φθάνει κανεὶς πολὺ γληγορώτερα ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιᾶ ἀπ' ὅτι χρειάζονταν τότε γιὰ νὰ φθάσῃ ὁ ταξειδιώτης ἀπὸ τὸ χωριό του στὸ σταθμὸ ἐκκινήσεως τοῦ Ρόβα ἢ τοῦ Φετάνη.

Τώρα δὲν γράφονται γράμματα σὰν ἐκεῖνο ποὺ ἔγραφε ἕνας Γιαννιώτης ὅταν ἔφθασε μὲ τοὺς ἀγωγιᾶτες στὸ λιμάνι τῆς Σαλαώρας—δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη τὸ λιμάνι τῆς Πρέβεζας—τὸ ὁποῖον ἔστειλε μὲ τὸν ἀγωγιᾶτη στὸ σπῆτι του καὶ τὸ ὁποῖον ἔλεγε:

Τὰ πλιὰ λέν πλιὰ
Καὶ μεῖς γίναμαν πλιά.
Φτάκαμαν στὴ Σαλαώρα!!!

Οὔτε γράφονται γράμματα σὰν τὸ γράμμα ἄλλου ταξειδιώτη ποὺ ὅταν ἔφθασε στὴν Κρήτη ἔγραφε σ τὸ σπῆτι του:

Ἔφτασα στὰ ξένα
Ἔφτασα στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου
ἐδῶ ποὺ βγαίνει ὁ ἥλιος ἀπὸ τὴ θάλασσα.....

Τέτοια γράμματα δὲν γράφονται πειὰ χάρις στὰ θαύματα τῆς συγκοινωνιακῆς προόδου. Καμμίαν πλέον ἐντύπωση δὲν προξενεῖ ὁ ξενητεμὸς. Ἡ ἀναχώρησις καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν ξενητεμένων δὲν ταράσσουν τώρα τὴ γαλήνη τοῦ Ἑπειρωτικοῦ χωριοῦ καὶ τὸ ξεκίνημα γιὰ τὰ ξένα σήμερα δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ ξεκίνημα γιὰ τὸ κυνήγι, γιὰ τὸν κάμπο, γιὰ τὴ στάνη γιὰ τὸ μῦλο. Ἀλλαξε τώρα τελείως ἡ παληὰ ξενητεία μὲ τὰ πικρὰ φάρμακία καὶ δὲν ἔμειναν παρὰ τὰ ξενητοτράγουδα ποὺ ἀκοῦμε πότε - πότε καὶ μᾶς λένε ὅτι πρέπει:

Τὰ ἔρημα τὰ ξένα
Νὰ ανάψουν νὰ καοῦν
Γιατί
Φεύγουν τὰ παληκάρια
καὶ λησμονοῦν νὰ ρθοῦν.

ΔΗΜ. Α. ΣΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΠΡΟΣ
ΤΟΝ
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΝ
ΤΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΜΑΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ

ΤΗΣ

ΤΗΣ

ΤΗΣ

ΤΗΣ

ΤΗΣ

ΤΗΣ

ΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΛΟΓΩΝ

ΑΘΗΝΑΙΣ

Παρακλήσει τῆς νεοσυστάτου Ἑταιρείας μας ἀνεπτύχθη τὸ θέμα τῆς μελέτης, ταύτης, ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ τοῦ Πειραιῶς τὴν 4ην Δεκεμβρίου τοῦ 1927, ὑπὸ τοῦ μέλους μας δικηγόρου κ. Δημ. Ζώτου, Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Ἐπιμελητηρίου Πειραιῶς μετὰ βραχεῖαν εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου κ. Βουλοδήμου Καθηγητοῦ.

Εἰς τὴν διάλεξιν παρέστησαν οἱ κ. κ. Ὑπουργοί, οἱ Ἀρχηγοὶ τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος καὶ τῆς Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως πολλοὶ Βουλευταὶ ὁ κ. Δήμαρχος μετὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Σπουδῶν ἅπασαι αἱ Ἀρχαὶ Πειραιῶς καὶ πικνὸν καὶ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον.

Ἡ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ

κάτοχοι καὶ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πείρας νὰ μᾶς ἀναπτύξουν τὰς σοφῶν
των γνώμας καὶ χύσουν περισσότερον ἐπιστημονικὸν φῶς. Διὰ τὸν λό-
γον αὐτὸν θὰ σᾶς παρακαλέσω, ὅπως φανῆτε ἐπεικεῖς εἰς τὰς κρίσεις
σας διὰ τὴν μικρὰν μου αὐτὴν ἐργασίαν ἐὰν ἀνακαλύψητε ἀτελείας τῆς.

Καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν αὐτὴν σᾶς παρακαλῶ, ὅπως μου ἐπιτρέψητε
νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματός μου.

Ὁ Ἡράκλειτος ὁ σκοτεινὸς Ἐφέσιος ὡς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Λουδοβί-
κος Στάϊν εἶπε μίαν μεγάλην καὶ ἀθάνατον ἀλήθειαν: «Τὰ πάντα
θεεῖ».

Πράγματι, οὐδὲν μένει ἀμετάβλητον ἐν τῇ φύσει. Τὰ πάντα μετα-
μορφώνονται, ἐξελίσσονται.

Ὁ Ἐγγελοῦ κατέδειξεν, ὅτι ὁλόκληροσ ὁ κόσμος, φυσικὸς, πνεύμα-
τικὸς, ἱστορικὸς, παρίσταται ὑπὸ μορφὴν μᾶς. ἐξελίξεως δηλ. ὡς ἐν
διαρκεῖ καταστάσει κινήσεως, ἀλλαγῆς, μεταμορφώσεως ἀναπτύξεως.

Ὅλα εἶναι κινήτᾳ, ῥέοντα, εὐρισκόμενα. διαρκῶς σὲ μίᾳ ἀλλαγῇ,
ἐξέλξει, μεταβαίνοντα ἀπὸ τὴν μίαν κατάστασιν εἰς τὴν ἄλλην, ὅπου
κάθε νέα στιγμή γὰ δημιουργῆται ἀπὸ τῶν καταστρεφόμενα στοιχεῖᾳ
τῆς προηγουμένης.

Ὅλα εὐρίσκονται εἰς ἐνᾶ ἀέναον κίνησθαι, εἰς μίαν ἀεὶ αὐτὴν δη-
μιουργίαν ὅπου οὔτε δύο στιγμαὶ δὲν ὑπάρχουν καθ' ὅλα ὁμοίαι με-
ταξύ των.

Τίποτε δὲν καταστρέφεται τελειωτικῶς, ἀλλὰ γίγεται μόνον μίᾳ
ἐσωτερικῇ μετακίνησιν καὶ ἀνασύνταξιν τῶν στοιχείων διὰ μίαν ἀνω-
τέραν, ἀπόλυτον σύνθεσιν, ποῦ ἐμπερικλείει τὰ στοιχεῖᾳ καὶ τὴν πεύ-
ργον ὄλων τῶν προηγουμένων μεταβατικῶν σταδίων.

Ὡς γνωστὸν ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι.

Κατὰ τοῦτον τὰ πάντα εἶναι στάσιμα, ἀνίκανα νὰ ἀλλάξουν, νὰ
ἐξελεχθῶν.

Ἀνευρέθη ὁμως ὑπὸ τῶν ἐξελικτικῶν φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι ἐδί-
δασαν ὅτι ἡ ἐξέλξις εἶναι ὁ θεμελιώδης νόμος τῆς φύσεως.

Ὁ Ἐγγελοῦ μὲ τὴν περίφημον διαλεκτικὴν του μεθόδον διετύπωσε
καθαρὰ τοὺς τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι, τὸν ἀπόλυτον, ἀκίνητον, ἀπο-

κρυσταλλωμένον τὸν ὁποῖον ὠνόμασε μετὰφυσικὸν καὶ τὸν σχετικὸν κινήτων, ἐξεικτιχόν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε Διαλεκτικόν.

Τὸ σημερινὸν Δίκαιον δὲν ἦτο πάντοτε. Ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου ἐξελίχθη. Ἡ ἰδιοκτησία ἤλλαξε. Πάντα τὰ πολιτικά, νόμικα, θρησκευτικά καὶ φιλοσοφικά συστήματα ἐξελίχθησαν. Καὶ τὸ σύστημα συγγενείας καὶ ὁ τύπος οἰκογενείας.

Καὶ ἡ σημερινὴ Κοινωνία εἶναι τελείως διάφορος τῶν ἄλλων κοινωνιῶν τῶν διαφορῶν μέχρι τοῦδε ἐποχῶν.

Ὁ Λουὶς Νόργκαν μᾶς ἐξήγησε τὴν καταγωγὴν τῶν Κοινωνιῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων τῆς οἰκογενείας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ Κράτους μετὰ τὰ ἔργα του «Ἀρχαία Κοινωνία» κλπ.

Ἐπὶ τῶν μελετῶν τούτων, στηριχθεὶς ὁ Ἐγκέις μᾶς ἔγραψε τὸ περίφημον βιβλίον του «περὶ τῆς Καταγωγῆς τῆς Οἰκογενείας, τῆς Ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ Κράτους».

Κατὰ τὸ 1890 ἐδημοσίευσεν καὶ ὁ Ρῶσσοῦ κοινωνιολόγος Μάξιμος Κοβαλέφσκυ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰκόνες τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας».

Κατὰ τὸ 1896 ὁ Κρόσσε ἔγραψε περὶ τῶν μορφῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ὁ Κούνωφ περὶ τῶν οικονομικῶν βάσεων τῆς Μητριαρχικῆς οἰκογενείας.

Τὰ τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν μᾶς ἀπεκάλυψαν ὁ Πίτλερ καὶ ὁ Χίλδεβρανδ καὶ μᾶς ἐξέθεσαν λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Ρώμης ὁ Μέγιερ, ὁ Ποέλμαν, ὁ Καούτσκυ, ὁ Ἐρνεστ καὶ μᾶς περιέγραψε τὰ τῆς πάλης τῶν τάξεων εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν ἀρχαιότητα ὁ Βέερ (1893).

Κατὰ τὸν Λαφάργκ ἡ μορφή τῆς ἰδιοκτησίας, ὅπως αὕτη νοεῖται σήμερον διὰ τῆς λέξεως «κεφάλαιον», ἀνεπτύχθη καὶ περιεβλήθη κοινωνικὴν σπουδαιότητα μόνον μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς ἐμπορικῆς παραγωγῆς, ἧς σκοπὸς εἶναι ὄχι ἡ κατανάλωσις ὑπὸ τῶν παραγωγῶν, ἀλλ' ἡ πώλησις τῶν παραγομένων προϊόντων.

Ἡ μορφή τῆς ἐμπορικῆς παραγωγῆς ἐπεβλήθη ἐπὶ τέλους μετὰ τὴν οικονομικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία κατέταραξε τὴν Εὐ-

ρώπην μετὰ τὸν 12ον αἰῶνα, ἐπεξετάθη δὲ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Ἰνδιῶν, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς πολυτίμων μετᾶλλων ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, τῆς ὀργανώσεως τῶν μεγάλων φεουδαρχικῶν Κρατῶν κλπ.

Ἡ σχετικῶς πρόσφατος ἐμφάνισις τοῦ «Κεφαλαίου» γράφει ὁ Λαφόργκ, εἶναι ἡ καλυτέρα ἀπόδειξις, ὅτι ἡ ἰδιοκτησία δὲν μένει ἀμετάβλητος, ἀλλ' ὡς κάθε ὑλικὸν ἢ πνευματικὸν φαινόμενον ἐξελίσσεται διερχομένη διὰ διαφόρων μορφῶν, αἱ ὁποῖαι διαφέρουν μεταξύ των.

Ὁ Μπαμπὲφ διεκήρυξε κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1797 ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἡ πηγὴ παντὸς κακοῦ. Ἡ ἰδιοκτησία εἶναι εἰς χεῖρας ληστῶν. Ὁ ἥλιος ἀνήκει εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἡ Γῆ εἰς κανένα». Καὶ ὅμως ἡ ἰδιοκτησία ἔχει κηρυχθῆ καὶ ἱερά καὶ δικαίωμα, σήμερον δὲ ἐγένετο δεκτὸν ὅτι γενιᾶ καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ὅτι εἶναι Κοινωνικὴ λειτουργία καὶ εἶναι γνωσταὶ αἱ τελευταῖαι διαμαρτυρίαι τῶν ἰδιοκτητῶν κατὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς ριζοσπαστικῆς διατυπώσεως τοῦ ἀρθροῦ 13 τοῦ Συντάγματος.

Εἰς τὴν ἀγρίαν ἐποχὴν ὁ γάμος ἦτο ὀμαδικός. Ὑπῆρχε δῆλα δὴ ἀπεριόριστος ἐπιμιξία φύλων.

Κατόπιν ἀνεφάνη ἡ ὀμαίων οἰκογένεια καὶ εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ ἀγρίας καὶ βαρβαρικῆς ἐποχῆς ἡ κατὰ ζεῦγος οἰκογένεια. Καὶ σήμερον διαφέρει ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου εἰς πολλὰς ἀπολιτίστους χώρας. Εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον ἡ ἐξημέρωσις τῶν ζώων καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν ποιμνίων ἀνέπτυξαν μίαν, ὡς τότε ἄγνωστον, πάλιν πλούτου καὶ ἐδμιούργησαν ἐντελῶς νέους κοινωνικοὺς ὄρους. Ὁ πλοῦτος ἀνήκεν εἰς τὸ γένος.

Εἰς τὴν ἀαχαιοτάτην ταύτην ἐποχὴν ἡ γυνὴ ἦτο παντοδύναμος καὶ διηύθυνε τὰ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας. Ἐλειτούργει τότε τὸ μητρικὸν Δίκαιον.

Κατόπιν κατηργήθη καὶ ἀπὸ μητριαρχικὴ οἰκογένεια, ἐγένετο πατριαρχικὴ καὶ ἡ οἰκογένεια κατὰ ζεῦγος προώδευσεν εἰς μονογαμίαν. Ἡ μονογαμικὴ οἰκογένεια ἀνεφάνη κατὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς μέσης εἰς τὴν ἀνωτέραν πρόοδον τῆς βαρβαρικῆς ἐποχῆς.

Ἐπὶ πολλὰς γιλιετηρίδας ὑπῆρχεν ἡ κοινωμία γενῶν, ὁμοσπονδία, φυλῶν, φατριῶν.

Ἡ φυλὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ συγγενεῖς φατρίας.

Ἐν Ἀττικῇ ἦσαν 4 φυλαὶ ἐκ τριῶν φατριῶν ἑκάστη.

Εἰς τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου εὐρίσκομεν γενικῶς τὰς Ἑλληνικὰς φυλάς ἠνωμένας εἰς μικρὰ Ἔθνη, τοιαῦτα ὅμως, ὥστε τὰ γένη αὐτῶν αἱ φατρίαι καὶ αἱ φυλαὶ διατηροῦσι πλήρη τὴν ἀνεξαρτησίαν οὐτῶν. Ζῶσιν ἤδη εἰς πόλεις ὠχυρωμένας μὲν τείχῃ. Ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει μὲν τὴν αὐξήσιν τῶν ποιμῶν, τῆς γεωργίας καὶ τῶν τευχῶν. Συγχρόνως αἱ οἰκονομικαὶ διαφοραὶ γίνονται μεγαλύτεραι καὶ δημιουργοῦσιν ἀριστοκρατικόν τι στοιχεῖον ἐντὸς τῆς παλαιᾶς πρωτογόνου δημοκρατίας.

Διαρκοῦντος τοῦ τελευταίου σταδίου τῆς ἀνωτέρας περιόδου τῆς βαρβαρικῆς ἐποχῆς, ἡ παραγωγὴ διαφόρων ἀντικειμένων, χηρῶν καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν ἐμπόριον προοδεύουν ἀρχεταί. Σίτος, οἶνος καὶ ἔλαιον εἶναι ἐμπορικὰ εἶδη. Τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἐξέφυγεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Φοινίκων εἰς τὰς τῶν Ἀθηναίων.

Αἱ περιοχαὶ τῆς φατρίας καὶ τῆς φυλῆς δέχονται κατοίκους μὴ ἀνήκοντας εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς τούτους καὶ ἐντεῦθεν εἶναι ξένοι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν, ἂν καὶ συμπολίται.

Τότε εἰσάγεται νέον Πολίτευμα, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὸν Θησέα. Ἡ κυριωτέρα βᾶσις τῆς μεταρρυθμίσεως εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ Κεντρικῆς Διοικήσεως ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἄλλη ὁμοσπονδία αὐτονόμων φυλῶν ἀντικαθίσταται διὰ τῆς συνενώσεως τῶν φυλῶν εἰς ἓν σῶμα. Τὸ ἐπακολουθοῦν ἀποτέλεσμα εἶπε τὸ κοινὸν Ἀττικὸν Δίκαιον, ἰστάμενον ὑπερῶν τῶν περὶ Δικαίου ἐδίμων τῶν φυλῶν καὶ γενῶν. Δεύτερος θεσμὸς ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Θησέα, εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν λαῶν εἰς 3 τάξεις. Τοὺς εὐπατρίδας (εὐγενεῖς) τοὺς γεωμόρους (γεωργοὺς) καὶ δημιουργοὺς (ἐμπορευομένους καὶ τεχνίτας).

Ὁ Σόλων διαιρεῖ τοὺς πολίτας εἰς 4 τάξεις συμφώνως πρὸς τὴν κτηματικὴν τῶν περιουσίαν.

Οἱ ἀγῶνες τῶν τάξεων δὲν ἔπαυσαν ποτέ. Ἡ ἀριστοκρατία προ-

σπάθει ν' ανακτήσῃ τὰ προνόμιά της, τὰ ὁποῖα αἱ κατώτεραι τάξεις ἐπιβουλεύονται καὶ ἐπ' ὀλίγον ἀνακτᾷ τὴν ὑπεροχὴν της, μέχρις οὗτοῦ ἢ Ἐπανάστασις τοῦ Κλεισθένους (809 π. Χ) φέρει τὴν τελειωτικὴν αὐτῆς πτώσιν καὶ συμπληρώνει τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ Δικαίου τῶν γενῶν.

1. Εἰς τὸ νέον τοῦ Πολίτευμα ὁ Κλεισθένης ἀγνοεῖ τὴν παλαιὰν διαίρεσιν εἰς 4 φυλάς, τὴν στηριζομένην ἐπὶ τῶν φατριῶν καὶ γενῶν.

2. Ταύτας ἀντικαθιστᾷ μὲ ἐντελῶς νέαν ὀργάνωσιν, στηριζομένην ἐπὶ τῆς διαιρέσεως τῶν πολιτῶν εἰς ναυκρατίας συμφώνως πρὸς τὴν κατοικίαν ἐκάστου. Τὸ κύριον γέγονός δὲν εἶναι πλεόν ἢ ἰδιότης τοῦ γένους, ἀλλ' ἡ κατοικία.

3. Ἡ διαίρεσις τάξεων εἰς ἃς στηρίζονται οἱ πολιτικοὶ κοινωνικοὶ θεσμοὶ δὲν εἶναι πλεόν ἢ μετὰξὺ εὐγενῶν καὶ λαοῦ, ἀλλὰ μετὰξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων, ξένων καὶ ἰθαγενῶν.

4. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγαλυτέρας εὐδαιμονίας ὀλόκληρος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλευθέρων Ἀθηναίων σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις δὲν φθάνει τὰς 90 χιλ., οἱ δούλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἶναι 365 χιλ. καὶ οἱ ξένοι καὶ ἐλεύθεροὶ 45 χιλ.

5. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας φέρει συγκέντρωσιν πλοῦτου εἰς ὀλίγας χεῖρας. Ἡ μᾶζα τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν πτωχεύει καὶ ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ δίλημμα ἢ νὰ συναγωνίζηται μὲ τὴν ἐργασίαν της, τὴν ἐργασίαν τῶν δούλων, ἢ νὰ καταστράφῃ. Προτιμᾷ τὸ δεύτερον καὶ καταστρέφεται καταστρέφουσα καὶ τὸ Ἀττικὸν Κράτος.

6. Καὶ εἰς τὴν Ρώμην σημειοῦται ἀνάλογος ἐξέλιξις.

7. Ἡ παράδοσις τῆς κτήσεως τῆς Ρώμης ἀναφέρει, ὅτι ὁ πρῶτος ἀποικισμὸς αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀριθμόν τινα λατινικῶν γενῶν ἕκαστον ἠνωμένων εἰς φυλὴν. Τοῦτον ἠκολούθησε Σαβιλιανὴ φυλὴ ἐξ ἑκατὸν ἐπίσης γενῶν καὶ τέλος τρίτη φυλὴ ἐξ ἑκατὸν πάλιν γενῶν.

Τὸ Ρωμαϊκὸν γένος θεωρεῖται ταυτόσημον πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Δέκα γένη ἀπετέλουν μίαν φατριάν curia.

Καὶ ἐδῶ ὑπάρχουν διαιρέσεις κοινωνικαί.
8. Εἰς τὴν Ρώμην ἔχομεν τοὺς Πατρικίους τοὺς Πληβείους τοὺς πε-

λάτας (plebs) και αγώνας φοβερούς μεταξὺ Πατρικίων και Πληβείων.

Ὁ Σέρβιος Τίλλιος, ὡς ὁ Σόλων, προβαίνει εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν Ρωμαϊκῶν Λαῶν εἰς τοὺς ἔχοντας 100 χιλ. ἄσους, 75 χιλ., 50 χιλ., 25 χιλ., 11 χιλ. και εἰς τὴν ἕκτην τάξιν τοὺς προλεταρίους, τοὺς μὴ δὲν ἔχοντας.

Τὰ δικαιώματα τῶν τάξεων διάφορα και ἑδῶ.

Οἱ προλεταριοὶ δὲν ὑπέχουν στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν και δὲν πληρῶνουν φόρους.

Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς Ρωμαϊκῆς Πολιτείας κινεῖται ἐντὸς τῶν θεσμῶν τούτων, ἀγῶνες μεταξὺ Πατρικίων και Πληβείων διὰ τὰ Δημόσια ἀξιώματα και τὴν Δημοσίαν Γῆν, ὡς και ἀνάπτυξις τῆς ἀριστοκρατίας τῶν Πατρικίων ἐντὸς τῆς νέας τάξεως τῶν μεγαλοκτημόνων και χρηματιστῶν, ἀπερρόφησις ὑπ' αὐτῆς ὅλου τοῦ εἰς κτήματα πλούτου και ἀπογύμνωσις τῶν μικροῖδιοκτητῶν καταστροφέντων διὰ τοὺς πολέμους και τὰς στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις, καλλιέργεια τῶν μεγάλων τούτων ἐκτάσεων διὰ δούλων, μείωσις συνεπῶς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἰταλίας ἐξ οὗ ἀνοίγονται αἱ θύραι εἰς τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς τυράννους και εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν τοὺς Γερμανοὺς.

Αἱ Γερμανικαὶ φυλαὶ γενικῶς αἰ. συμπυκθεῖσαι εἰς Ἐθνη ἔχουν τὴν αὐτὴν ὀργάνωσιν, ἥτις ἀνεπιύχθη παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς Εὐρωπαϊκῆς περιόδου και τοῖς Ρωμαίοις τῆς ἐποχῆς τῶν βασιλέων. Οἱ Γερμανοὶ ἐν ἀναπτύξει κλάδος τῆς Ἀριανῆς φυλῆς χύνουν νέαν ζωὴν εἰς τὴν Εὐρώπην. Δύνανται νὰ μεταβιβάσουν ἀκέραια τὰ ἴχνη τῆς κατὰ γένη συγκροτήσεως τὰς μάρκας (χωρικὰς κοινότητας) εἰς τὸ Φεουδαλικὸν καθεστῶς τῶν σπουδαιότερων χωρῶν (Γερμανίας, Βορείου Γαλλίας και Ἀγγλίας) και δίδουν οὕτω τὸν πυκνὸν Σύλδεσμον κοί τὰ μέσα τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὰς καταπιεζομένας τάξεις τῶν χωρικῶν ὑπὸ τὰς δυσκόλους περιόδους τῆς μεσαιωνικῆς δουλοπαροικίας, μέσα ἅτινα δὲν εἶχον οὔτε οἱ δούλοι τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἀρχαιότης δὲν ἐγνώριζε τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας. Οἱ δούλοι ὅμως τοῦ μεσαιῶνος ἐπιτυχάνουν βαθμιαίως τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν ὡς τάξις.

Διὰ τὴν φθάσιν λοιπὸν εἰς τὸν σημερινὸν πολιτισμὸν ἡ ἀνθρωπότης διήλθεν ἀπὸ πολλὰ στάδια.

Ἐπέρασεν πολλὰς ἐποχὰς καὶ ἔζησεν ὑπὸ διάφορα συστήματα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν λιθίνην ἐποχὴν, αἱ κοινωνίαι ἐτρέφοντο μὲ ζῶα καὶ μὲ προϊόντα κτηνοτροφίας. Εἰς τὴν σιδηρᾶν ἐποχὴν, τὴν χαράκιηοιζομένην ὡς ἀνωτέραν περίοδον τῆς βαρβαρικῆς ἐποχῆς δηλ. τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐποχὴν τῶν πολιτισμένων λαῶν, ὁ σίδηρος ὁ καταστάς ὑπηρετικῆς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν ἀρότρων καὶ ἄλλων ἐργαλείων ἐίσχυσε σημαντικῶς τὴν γεωργίαν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πλούτου, τῆς βιοτεχνίας καὶ βιομηχανίας. Εἰς τὴν κατωτέραν περίοδον τῆς βαρβαρικῆς ἐποχῆς ἡ παραγωγή ἐγένετο πρὸς ἄμεσον ὑπὸ τῶν παραγωγῶν χρῆσιν. Ἀνταλλαγὰι ἐγένοντο εἰς τιας μόνον περιπτώσεις, ὅτε ὑπῆρχον περισσεύματα.

Εἰς τὴν μέσην περίοδον τῆς βαρβαρικῆς ἐποχῆς εὐρίσκομεν ὅτι ἡ κατασχὴ ζῶων ἔδιδε τακτικὸν περισσευμα εἰς τοὺς νομαδικοὺς λαοὺς, τοὺς ἔχοντας μεγάλα ποίμνια.

Ἡ ἀνωτέρα περίοδος τῆς βαρβαρικῆς ἐποχῆς εἰσήγαγε νέον καταμερισμὸν τῶν ἔργων μεταξὺ γεωργίας καὶ βιοτεχνίας, ἀποτέλεσμα ἔχοντα τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς πρὸς ἀνταλλαγὴν, καταστᾶσαν πλεον ζωτικὴν κοινωνικὴν λειτουργίαν.

Ὁ πολιτισμὸς ἐδυνάμωσε καὶ ἐνέτεινε τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων κυρίως διὰ τῆς ἀντιθέσεως πόλεων καὶ χωρίων. Τρίτος καταμερισμὸς προσετέθη διὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἰδρυθὴ τάξις μὴ λαμβάνουσα μέρος εἰς τὴν παραγωγήν, ἀλλ' ἀσχολουμένη περὶ αὐτὴν, ἐξυπηρετοῦσα αὐτὴν καὶ δίδουσα ἀξίαν εἰς τὰ προϊόντα διὰ τῆς μεταφορᾶς τούτων εἰς τοὺς τόπους τῆς καταναλώσεως καὶ τῆς διαθέσεώς των. Ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων. Συγχρόνως ἤρχισεν ἡ χρῆσις μεταλλίνων νομισμάτων καὶ μετ' αὐτῶν ἐδόθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν τάξιν νέα δύναμις πρὸς διεύθυνσιν τῆς παραγωγῆς.

Τὰ πάντα ἐξελίσσονται, τὰ πάντα μεταβάλλονται.

Εἰς τὴν πρωτόγονον ἐποχὴν ὁ ἀνθρώπος ζῆ εἰς ἓνα εἶδος αὐτομά-

του Κομμουνισμού, πρωτογόνου, φυσικού. Τα πρώτα τεχνικά μέσα, κυρίως πολεμικά μέσα, ηγνούν μόνον τὴν θήραν.

Ἡ γεωργία δὲν εἶχεν ἀκόμη εὐρεθῆ. Οἱ ἄνθρωποι συνέλεγον ὅτι ἔδιδεν ἢ φύσις μόνητης. Ἡ καλλιέργεια ἦτο ἄγνωστος. Ἡ πρόοδος ἀπὸ τὴν θηρευτικὴν εἰς τὴν κτηνοτροφικὴν ἐποχὴν εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν τεχνικῶν συνθηκῶν ποῦ ἐπέτρεψαν περισσότερα τεχνικά μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲ τὴν τροφήν του, τὴν κατοικίαν του.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον μονιμοποιεῖται ὁ ἄνθρωπος εἰς ὠρισμένα μέρη, καὶ ἀπὸ τὸν νομαδικὸν βίον τῆς θήρας ἀναπτύσσεται ἢ κτηνοτροφία, ὁ μόνιμος βίος, ἢ γεωργία.

Ἐκτοτε ἢ ὄψις τοῦ κόσμου ἀλλάζει. Οἱ Θεοί, αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις παίρνουν ἄλλην μορφήν.

Δὲν εἶναι πλέον ἢ φύσις, ὁ ἥλιος, ἢ σελήνη, οἱ θεοὶ τοῦ κόσμου ἀλλὰ θεοὶ γίνονται καὶ ἀμεσώτερον.

Ἐμφανίζονται οἱ ἄνθρωποι οἱ γνωρίζοντες νὰ διακρίνουν τὰ καλὰ φυτὰ ἀπὸ τὰ κακά, οἱ τάφοι τῶν νεκρῶν εἶναι ἱεροί, γεινᾶται ἢ ἰδέα τῆς ἀθάνασις τῆς προσωπικότητος καὶ οὕτω ἢ θρησκεία λαμβάνει νεωτέραν μορφήν καὶ διαμορφώνεται τὸ ἱερατεῖον.

Ἡ καλλιέργεια, οἱ τεχνικοὶ τῆς ὄροι, γεννοῦν τὴν συνεργασίαν, δημιουργοῦν τὸν μόνιμον βίον, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁμαδικῆς συνειδήσεως, τὴν ἰδέαν τῆς ὀλότητος.

Ὁ Κομμουνισμὸς τῆς γῆς παύει, ἢ γυναῖκα περιορίζεται εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, δημιουργεῖται ἢ οἰκογένεια, παύει ἢ κοινογαμία.

Ἐπὶ πλέον ἢ γεωργία ἔχει ἀνάγκην ἀσφαλείας καὶ ἡουχίας. Ἀναφαίνονται λοιπὸν οἱ πολεμιστὰ καὶ οἱ γεωργοί, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἄεργον καὶ ἄργουσαν τάξιν. Ἡ τάξις αὕτη εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς θήρας δὲν ὑπῆρχε.

Ἡ γεωργία ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν παρέχει πλοῦτον. Οἱ γεωργοὶ γίνονται εὐπρωότεροι ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰ καὶ διοικοῦν αὐτοί. Οἱ πολεμιστὰ εἶναι ἄνθρωποι τῶν, ὄργανά τῶν.

Εἰς τὰ τεχνικά μέσα τῶν γεωργῶν προστίθενται καὶ οἱ σκλάβοι τοὺς ὁποίους προμηθεύουν οἱ πόλεμοι.

Ο σκλάβος δὲν ζῆ ὡς ἄνθρωπος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι τοὺς ἐθεώρουν πράγμα (res).

Ο ρόλος τῶν σκλάβων ὑπῆρξε σημαντικός. Ἡ δουλεία τῶν σκλάβων ἠύξησε τὴν παραγωγήν, τὰ προϊόντα ἐπερίσσεψαν καὶ ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον τοῦ ὁποίου ἡ σημερινὴ ἔκτασις εἶνε σημαντικὴ. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη προσέθεσεν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀφεντιάδων καὶ τῶν δούλων τὴν τάξιν τῶν ἐμπόρων καὶ ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σημερινῶν πόλεων.

Ἡ αὐξήσις τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἄλλον κόσμον, ἡ ἐφεύρεσις ἄλλων τεχνικῶν μέσων, ἔφεραν τὰς τέχνας, τοὺς τεχνίτας, τὴν βιοτεχνίαν.

Ὅπως δὲ οἱ σκλάβοι ἠύξησαν τὴν γεωργικὴν παραγωγήν, οὕτω καὶ αἱ τέχναι ἠύξησαν τὴν τεχνικὴν παραγωγήν καὶ τὸ ἐμπόριόν, εἰς βαθμὸν μάλιστα καταπληκτικόν.

Οἱ ἀφεντιάδες τῶν χωριῶν ἤρχισαν νὰ χάνουν τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν τῶν ἐξουσίαν.

Ταύτην κατέκτησαν οἱ ἐμποροὶ, τεχνίται, μαστόροι, καλφάδες, βιοτέχναι.

Ἡ σκλαβιά τῶν χωριῶν ἤρχισε περιοριζομένη, καθ' ὅσον οἱ σκλάβοι προσῆλθον εἰς τὰς πόλεις, διὰ νὰ ἐργασθοῦν ὡς ἐλεύθεροι ἐργάται.

Ἡ γέννησις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας ἐπέβαλε τὴν ἐλευθερίαν τῶν δούλων καὶ ἐγέννησε τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν τῆς γῆς.

Εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων εἰς τὰ χωρία ποῦ ἔχασαν τὴν θέσιν τῶν καὶ τὴν σημασίαν τῶν καὶ τῶν βιοτεχνῶν καὶ ἐμπόρων καὶ πλοιοκτητῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τὰς πόλεις ἡ νέα τεχνικὴ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς παραγωγῆς, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀτμοῦ, ἔφερε καὶ τὴν ἐπανάστασιν τὴν ὁποίαν ὁ Κάρλ Μάρξ χαρακτηρίζει «ἀτμομηχανὴν τῆς Ἱστορίας».

Εἰς τὰ κυριώτερα ἐπαγγέλματα τὰ μικρὰ βιοτεχνικὰ καταστήματα ἤρχισαν ἀντίκαθιστάμενα ὑπὸ τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν ἐργοστασίων. Ἡ παραγωγή ἠύξθη τεραστίως μὲ τὴν μηχανικὴν προόδον

και ἐφθάσαμεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν σημερινῶν τάξεων καὶ τὸν ἀντογωνισμόν τούτων.

Ἀπὸ κοινωνία μὲ σκλάβους καὶ γαιοκτῆμονας, ἀπὸ ἀφέντας καὶ δούλοπαροίκους, ἔγινε σήμερον Κοινωνία μὲ τὰς σημερινὰς κοινωνικὰς τάξεις. Αὕτη εἶναι ἐν συντομίᾳ ἡ ἐξέλιξις τῆς Κοινωνίας κατὰ τοὺς διαλεκτικοὺς φιλοσόφους.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως διακρίνεται εἰς τὰ ἑξῆς τέσσαρα στάδια ἡ ἐξέλιξις τῶν Κοινωνιῶν. Τὸ Κυνηγητικόν, Ποιμενικόν, Γεωργικόν καὶ Ἐμποροβιομηχανικόν.

Τὴν ἐξέλιξιν τῶν Κοινωνιῶν οὐδεὶς τὴν ἀμφισβητεῖ. Δὲν δύναται οὐδεὶς γὰρ υποστηροῦν ὅτι ἡ σημερινὴ Κοινωνία ὑπῆρχε πάντοτε. Ἡ ἱστορία, λέγει εἰς τελευταῖον τοῦ βιβλίου «Σοσιαλισμὸς καὶ Κοινωνία» (1925) ὁ Ἰ. Ράμσεϊ Μακδόναλτ, εἶναι πρόοδος Κοινωνικῶν φάσεων διαδεχομένων ἀλλήλας, ὡς ἡ ἀνάπτυξις τῆς ζωῆς ἀπὸ τοῦ ἐμβρύου εἰς τὸ μαστοφόρον ἢ ἀπὸ τοῦ κάλυκος εἰς τὸν καρπὸν.

Σήμερον εἴμεθα εἰς τὴν οἰκονομικὴν φάσιν. Χθὲς εἴμεθα εἰς τὴν πολιτικὴν. Αὔριον θὰ εἴμεθα εἰς τὴν ἠθικὴν φάσιν. Μόνον ἀνιστόρητοι γράφει ὁ Μακδόναλτ δύνανται νὰ μὴ παραδέχονται τὴν ἐξέλιξιν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν πλείστων συγγραφέων εἶναι ποῖοι οἱ παράγοντες, οἱ ὠθήσαντες καὶ ὠθοῦντες εἰς τὴν ἐξέλιξιν.

Ὁ Μάροξ, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ, μᾶς εἶπεν, ὅτι ὁλόκληρος ἱστορία, ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν γενῶν εἰς τὰς ἠθικὰς, πνευματικὰς, πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς γενικῶς ἐκδηλώσεις τῆς, καθορίζεται ἀπὸ τὰ ὑλικά στοιχεία τῆς κοινωνικῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὡς τὴν καθορίζουν αἱ τεχνικαὶ συνθῆκαι τῆς παραγωγῆς.

Οἱ τεχνικοὶ λοιπὸν ὅροι τῆς παραγωγῆς τῆς ὑλικῆς ζωῆς διαμορφώνουν τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν. Οἱ ἴδιοι ὅροι κατευθύνουν τὰς ἐπιστήμας, ὡς πρακτικὰ μέσα.

Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα γεννᾷ εἰς τὸν ἀνθρώπῳ ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις καὶ τὰ ὁποῖα ἐπιστήμη καὶ φιλοσοφία ἐπιχειροῦν νὰ λύσουν, λύνονται εἰς κάθε περίοδον κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς κοινωνικῆς

καταστάσεως κάθε εποχῆς, πού ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ κυρίως διαμορφώ-
νει καὶ ἡ πάλη τῶν κοινωνικῶν τάξεων καθορίζει.

Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι τοῦ Ἱστορικοῦ Ὑλισμοῦ, περὶ ἧς ἐγένετο
τελευταίως μεγάλος λόγος καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα λόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ
συγγράμματος τοῦ κ. Κορδαίου «Περὶ τῆς Κοινωνικῆς σημασίας τῆς
Ἐπαναστάσεως» ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξιστορεῖ τὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ
21 καὶ κρίνει πρόσωπα καὶ πράγματα μὲ τὸν φακὸν τοῦ Ἱστορικοῦ
Ὑλισμοῦ.

Συγχρόνως ἐκυκλοφόρησεν εἰς τεύχος μελέτη τοῦ κ. Α. Σιδέρη,
δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ Περιοδικὸν «Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρησις» τὸ
ἔτος 1912 περὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Ὑλισμοῦ καὶ μετεφράσθη τὸ ἔργον τοῦ
Μπολσεβίκου Ἐπιτρόπου Μπουχαρίν περὶ τῆς ἰδίας θεωρίας καὶ τοῦ
Ὀλλανδοῦ Γκόριερ.

Ὡς ἀρχαιότερος ὑλιστὴς φέρεται ὁ Ἄραβ. Ἱστορικός φιλόσοφος
Ἰμπν Χαλδοίν. Τούτου ὅμως δὲν ἦτο γνωστὸν τὸ ἔργον κατὰ τὴν
ἐποχὴν τοῦ Μάρξ, θὰ ἠδύνατο κανεὶς γράφει ὁ κ. Σιδέρης ν' ἀναφέ-
ρη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τὸν σοφιστὴν Φαίλαν, εἰπόντα, ὅτι ἡ περιου-
σιακὴ ἀνισότης εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν, ὡς
καὶ τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην ὅπου εὐρίσκονται σπέρματά τῆς θεω-
ρίας τοῦ Ἱστορικοῦ Ὑλισμοῦ.

Ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος Χάρριγκτων εἰς τὸ βιβλίον του «Oceana»
ποιεῖ λόγον περὶ τῶν Πολιτικῶν καθεστώτων τῶν διαφόρων Χωρῶν,
τὰ παραλληλίζει μὲ τὰ σύγχρονά των οἰκονομικὰ καθεστώτα καὶ λέ-
γει «ἡ φύσις τοῦ Κράτους εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν μορφήν τῆς ιδι-
κτησίας».

Ὁ Ἄγγλος ἐπίσης φιλόσοφος Λόεν (17^{ος} - 18^{ος} αἰῶν) παρέτήρη-
σεν εἰς τὸ βιβλίον του «Πολιτικὴ Κυβέρνησις» ὅτι οἱ Νομικοὶ καὶ
Πολιτικοὶ θεσμοὶ ἐνὸς τόπου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μέσα καὶ
μορφαὶ πού ὑπηρετοῦν οἰκονομικὰ γεγονότα.

Ὁ Ντάβιναντ (18^{ος} αἰῶν) ἔγραψεν: «Αὐτοὶ πού ἔχουν τὸ χρεῖμα
παντοῦ καὶ πάντοτε ὑπαγορεύουν τοὺς Νόμους, διὰ τὰ κρατούν τοὺς
ἄλλους εἰς τὴν ὑπαταγὴν των.

Ἐπίσης ὁ Ἄγγλος James Stoward, ὁ Περωσσὸς ὑπουργὸς Χέρ-
τμπεργκ, ὁ περίφημος οἰκονομολόγος Ἀδὰμ Σμῖθ, ὁ μύθητῆς του
Βρόνγκ καὶ ὁ Γάλλος φιλόσοφος Αὐγούστος Κάντ ἀνεγνώρισαν τὴν
ἀλήθειαν τῆς ὑλιστικῆς θεωρίας ἢ τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστο-
ρίας,

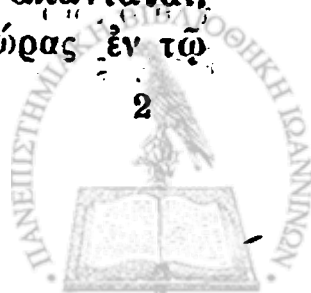
Ἐξεῖνοι ὁμῶς ποῦ ἐπηρέευσαν τὸν Μάρξ ἦσαν οἱ Οὐτιοπισταὶ σο-
σιαλισταὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος οἱ Γάλλοι φιλόσοφοι Σαιν-Σιμόν
καὶ Φουριέ.

Κατὰ τῆς θεωρίας τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ἀντεπεξῆλθον διακεκρι-
μένοι ἐπιστήμονες καὶ φιλόσοφοι, οἱ ὁποῖοι εἶπον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος
δὲν ἔχει μόνον οἰκονομικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ ἠθικὰς καὶ θρησκευτι-
κὰς. Ἐχει ἀνάγκας συνδεδεμένας πρὸς τὸν ψυχικὸν αὐτοῦ βίον, ὁ
ἄνθρωπος, ὑποστηρίζουν, δὲν εἶναι σὰρξ μόνον, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα. Δὲν
ἔχει μόνον στόμαχον, σωματικὰς ἀνάγκας καὶ οἰκονομικοὺς σκοποὺς.

Οἱ κατηγοροῦντες τὴν θεωρίαν τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ λέγουν, ὅτι
ἡ ζωὴ δὲν κινεῖται μόνον ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ὑλικῶν συμφερόντων
καὶ τῆς προσκαίρου ἀνέσεως καὶ ἀπολύσεως,

Ὁ ἐν Ζυρίχῃ Ἕλληνας καθηγητὴς Ἐλευθερόπουλος, συγγραφεὺς
πολλῶν κοινωνιολογικῶν ἔργων, ἀντιτάσσει τὰ ἑξῆς ἐπιχειρήματα κατὰ
τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ.

Α) εἶναι ἀδύνατον, γράφει, ἢ ἐκάστοτε πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ καὶ
κάθε ἱστορικὴ κατάστασις τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος νὰ
ἐξηγηθῇ ἐκ μόνον τῶν οἰκονομικῶν καταστάσεων καὶ εἰδικώτερον α)
αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθοῦν ἐκ μόνον τῶν οἰκονο-
μικῶν καταστάσεων β) τὸ εἰς ἕκαστον προσιδιάζον πνεῦμα καὶ ὁ ἠθι-
κὸς τῆς χαρακτῆρ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῶν μόνον εἰς οἰκο-
νομικὰς καταστάσεις γ) ἐπίσης αἱ Ἐθνικαὶ διαφοραὶ δὲν δύνονται
νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα οἰκονομικῶν καὶ τοπικῶν κα-
ταστάσεων. Ἐάν, γράφει, ἔχη οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἔπρεπε ν' ἀνοφαίνη-
ται παντοῦ μαζὺ μὲ τὰς αὐτὰς ἢ ὁμοίας οἰκονομικὰς καταστάσεις ὁ
αὐτὸς ἢ ὁμοίος ἐθνικὸς χαρακτῆρ, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἀπαντᾶται.
Οἱ Ἑβραῖοι π. γ. ζῶσι διεσκερπισμένοι εἰς διαφόρους χώρας ἐν τῷ

μέσω διαφορών Ἐθνῶν καὶ ποικίλων οἰκονομικῶν καταστάσεων καὶ ὁμῶς διαφέρουν ἀπὸ τὰ Ἔθνη ταῦτα. Ὡσαύτως οἱ Πάκουα-Ότιεν, τότε τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν διάφορον ὅλως χαρακτηῖρα τῶν λοιπῶν λαῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἂν καὶ οἱ τοπικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ ὅροι εἶναι οἱ αὐτοὶ δι' ὅλους.

Β) Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἐξέλιξις τῶν κοινοῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου διὰ μόνον τῶν οἰκονομικῶν καταστάσεων. Εἶναι γεγονός, ὅτι λαμβάνει χώραν ἠθικὴ ἐξέλιξις, διότι οἱ ἄνθρωποι π. χ. ἐθεώρουν ἄλλοτε καθῆκον των τὴν ἀνθρωποφαγίαν, τῶρα δὲ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

Ὡσαύτως αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι δύνανται νὰ εἶναι αἰτίαι ἐξελίξεως, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ παραδειγμάτων γεγονότων προκληθέντων καθαρῶς μόνον ἐξ ἠθικῶν λόγων. Οὕτως ὁ ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Πηλ. εἰσαχθεὶς νόμος περὶ προστασίας τῶν παιδῶν (1802) ὑπήγορεύθη ἀπὸ ἠθικὰ ἐλατήρια καὶ προκάλεσεν ὠρισμένην διάπλασιν δικαίου. Ἐπίσης ὁ περὶ ἐλευθερίας τῶν Ἑβραίων νόμος, ὅστις ἦτο ἀπόρροια αἰσθήματος θεοσκευτικοῦ καθήκοντος, ὅπως αὐτὸς ὁ Πηλ. ὠμολόγησεν. Εἶναι ἀδύνατον ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ὑπαρξίν πνευματικῶν αἰτίων ἐξελίξεως ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν μεγάλων αἰδρῶν. Οἱ ἀρνούμενοι τοῦτο παραδέχονται φαντάσματα, ὅτι δηλ. ἡ ἐξέλιξις τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐλάμβανε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ ἄνευ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἢ τοῦ Περικλέους, τῶν Γάλλων καὶ ἄνευ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἢ τῶν Γερμανῶν καὶ ἄνευ τοῦ Βισμαρκ. Εἶναι ἀδύνατον ἐπίσης ν' ἀρνηθῶμεν πνευματικὴν αἰτίαν ἐξελίξεως ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἰδιάζοντος ἐθνικοῦ χαρακτηῖρος. Ἄς παραβάλωμεν ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἱστορίαν τῶν Γερμανῶν μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν. Πρῶτον ὅμοια γεγονότα ἔχουν ἀνομοίαν μορφήν, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐδέσποξεν ἄλλο πνεῦμα εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἄλλο εἰς τοὺς Ἑλληνας. Δεύτερον ὅμοια γεγονότα παράγουν ἐντελῶς διάφορα ἀποτελέσματα π. χ. ἐξ οἰκονομικῶν κακουχιῶν γεννᾶται εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ μυστικισμὸς, ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, οὐδὲ κατὰ τὰς ἐπὶ τὰς τῶν βαρυντάτων ἀτυχιῶν.

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν πολεμίων τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ εἶναι ἀπλοῦστατα.

Οἱ κατὰ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ λέγουν, ὅτι τὰ τοῦ κόσμου τοῦτου πράγματα δὲν διευθύνονται μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος τῶν κοινωνικῶν τάξεων, τῶν πλουσίων καὶ τῶν πενήτων.

Ἐν τῇ παλαιᾷ πόλει τῶν Ἀθηγῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος λέγουν καὶ βραδύτερον τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κλέωνος δὲν ἐκδηλοῦται μόνον ὁ ἀγὼν τῶν πλουσίων τῶν Πεντακοσιομεδίμνων καὶ τῶν θητῶν, ὧν ἡ σύγκρουσις ἀπειτέλει τὴν μέριμναν τῶν Νομοθετῶν καὶ τῶν πολιτικῶν παραγόντων τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἐν Σπάρτῃ καὶ τῇ Λακωνικῇ Πολιτείᾳ ἀπὸ τοῦ Λυκούργου μέχρι τοῦ μεγάλου Κοινωνικοῦ μεταρρυθμιστοῦ Κλεομένους ἐπεδιώχθη πόλλίκις ἡ διευθέτησις καὶ διαρρύθμισις τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος. Ἦτο τὸ πρόγραμμα τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς δημαγωγίας κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλουτάρχου.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα ὑποστηρίζουν, τὸ ἀπασχολῆσαν τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν πολιτευομένων ἐν γένει παντὸς διανοουμένου.

Ὁ διεξαγόμενος ἀγὼν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων μελημάτων καὶ ἀντικειμένων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ρώμην λέγουν τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἐμφανίζεται. Οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι τῶν πατρικίων διὰ τὴν ὑποδούλωσιν ξένων λαῶν καὶ οἱ ἀγῶνες Πατρικίων καὶ Πληβείων ἦσαν ἀγῶνες κατ' οὐσίαν ἀρπαγῶν, δημεύσεων, λεηλασίας καὶ ὄχι ἀγῶνες κοινωνικῶν τάξεων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Σταυροφορία καὶ ἡ Ἀναγέννησις καὶ ἡ Μεταρρύθμισις ἦσαν πόλεμοι οὐχὶ ἀπελευθερωτικοί, ἀλλὰ πόλεμοι ὑποδουλώσεως καὶ λεηλασίας, ὡς οἱ θρησκευτικοὶ ἀγῶνες τῆς Ἰσπανίας καὶ ἡ κατάκτησις ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ε' τμήματος μεγάλου τῆς ὑδρογείου σφαίρας καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' τοῦ τελευταίου τῶν Σταυροφόρων.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας τὸν 18^{ον} καὶ 19^{ον} αἰῶνα

κοινωνικάς και πολιτικάς αναστατώσεις και μεταβολάς εν Ἰταλίᾳ, Ρωσσίᾳ, Ἀγγλίᾳ και εν τῇ Ἀμερικανικῇ Ἠπειρῷ, εν Γαλλίᾳ, ὧν κυριωτάτη ἡ Γαίλική Ἐπανάστασις τοῦ 1789, ἡ οἰκονομική ἰδέα διατελεῖ εν δευτερευούσῃ μοίρᾳ. Προέχουν ισχυρίζονται ἄλλα ἑλατήρια, ἠθικά, κοινωνικά, πολιτικά.

Ὁ ἐσωτερικὸς ἀγὼν εν Γαλλίᾳ, ὑποστηρίζουν, διεξήχθη μεταξὺ διαφορῶν κοινωνικῶν και πολιτικῶν περιγόντων τῶν περὶ τὸ παλαιὸν καθεστῶς, τὴν μοναρχίαν, τὴν ἐκκλησίαν, τὴν εὐγένειαν και τὴν περὶ τὴν Ἐπανάστασιν τὴν νέαν Ἰδέαν, ἧς ἐπιλεκτοὶ τυγχάνουν αἱ ἀντίθετοι πολιτικαὶ ὁμάδες, ἐλανθόμεναι ὑπὸ τῆς ἀκράτου Ἐπαναστατικῆς Ἰδεολογίας.

Ὁ Λαὸς ἦτο τὸ πρόσχημα και τὸ ὄργανον μετὰ τῆς αὐτῆς ἀμαθείας και ἀσυνειδησίας προσσέρον τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς τοῦτον ἢ ἐκείνον τῶν ἀνταγωνιστῶν, οἷονδήποτε και ἂν φέρῃ ὄνομα και προσωπεῖον. Ποῦ ἔγκειται ἡ ἀλήθεια; Ἀσφαλῶς εἰς τὸ μέσον.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι εν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου και τῇ ἐξελίξει τῶν κοινωνικῶν ἔπαιζαν και παίζουσι σπουδαῖον ρόλον τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα.

Παραπλεύρως ὁμως πρὸς τὸν οἰκονομικὸν παράγοντα δρα και κινεῖται πάντοτε και ἀνέκαθεν ὁ κύκλος τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν και τῶν ἰδανικῶν σκοπῶν και τῶν ὑπερκοσμίων συμφερόντων.

Ὅπως εἶναι ὑπερβολὴ ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι μόνον σὰρξ ἢ μόνον πνεῦμα, οὕτως εἶναι ὑπερβολὴ, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν ἐξέλιξιν τῶν κοινωνικῶν διέπουν μόνον ὑλικοὶ παράγοντες ἢ μόνον πνευματικοὶ σκοποί.

Εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας συνετέλεσαν και θὰ συντελοῦν και τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα, ἀλλὰ και τὰ ἠθικά φαινόμενα και αἱ ἠθικαὶ και κοινωνικαὶ δυνάμεις.

Οἱ πολυάριθμοι ἀγῶνες οἱ ὅποιοι διεξήχθησαν και αἱ ἐπαναστάσεις αἱ λαβοῦσαι χώραν εν τῇ ῥοῇ τῶν αἰώνων «δὲν εἶχον ἀποκλειστικῶς οἰκονομικὸν χαρακτῆρα».

Ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρώπινου γένους και τῇ διαμορ-

φύσει τῶν κοινωνιῶν κρατεῖ κατὰ πρῶτον ἢ σύρροξις, τὸ μῖσος, ὁ πόλεμος μεταξύ ἀτόμων, οἰκογενειῶν, πόλεω, ἔθνων, Κρατιῶν. Ἀγῶν ἐναντίον ὅλων.

Εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα ὁ ἰσχυρὸς κατὰ πρῶτον φονεύει τὸν ἀσθενέστερον. Τὸ ἐνστικτὸν κρατεῖ τοῦ αἰσθήματος.

Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ συμφέρον, ἴσως καὶ τὸ αἶσθημα, μεταρρυθμίζει τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα.

Ὁ νικητὴς εἰς τὴν βιωτικὴν πάλην καθίστα τὸν νικώμενον δοῦλον. Μετὰ ταῦτα δουλοπάροικον. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀναπτυσσομένων τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων, τῶν θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων, καταλύεται καὶ ἡ δουλοπαροικία καὶ ἀνατέλλει τὸ λαμπρὸν ἄστρον τῆς Ἐλευθερίας.

Εἰς τὴν συνείδησιν πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων βλαστάνει καὶ ριζοβολεῖ ἡ ἰδέα καὶ ἀντίληψις τοῦ δικαίου, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος, τῆς ἐλευθερίας.

Τοιαύτη ἡ διὰ τῶν αἰῶνων ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας.

Κατὰ τὸν νέον τοῦτον νόμον τῆς ἱστορίας ἀνάγκη νὰ τροποποιηθῶσιν ἅπαντες οἱ Κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοὶ καὶ δὴ ὁ τῆς ἰδιοκτησίας.

Μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τὸ δίκαιον τοῦτο καθίστατο ἔρμαιον τοῦ ἐκάστοτε ἰσχυροτέρου κοινωνικοῦ παράγοντος, τοῦ μονάρχου, τοῦ εὐπατρίδου παντὸς πολιτικοῦ προνομίου.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν καὶ τὴν ἀρχομένην πραγμάτων τῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου πρωτίστως πρέπει νὰ καθορισθῇ καὶ διακανονισθῇ τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰκανότητος.

Ἦδη μετὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα οἱ περὶ τὸν Χιούμην καὶ τὸν Ἀδάμ Σμῖθ ἐν Ἀγγλίᾳ, οἱ περὶ τὸν Τεργκῶ καὶ τὴν φυσιοκρατίαν ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ τέλους ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἢ συγκλονίσασα τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἀνεκήρυξαν ὅτι ἀρχὴ καὶ ἀφετηρία τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος ἢ ἐργασία.

Μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἀναφαίνονται εἰ Οὐτοπισταὶ Σαὶν-Σιμόν πρόδρομος τῆς νεωτέρας κοινωνιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, Φουριέ, ὁ Λουδ-Μπλάνκ καὶ ὁ ἀναρχικὸς Προυγγὼν, ὁ εἰπὼν: «Ἡ ἰδιοκτησία εἶναι κλοπή. Καὶ ἰδιοκτησία καὶ κοινωνία εἶναι πράγματα ἀσυμβίβαστα, ἀντιμαχόμενα ἀλλήλοις», ὁ ὁποῖος ὁμῶς δὲν προέγραψε τὸν πολιτισμόν, ὅπως ὁ Ρουσσώ, ὅστις ὑπεστήριξε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν προϊστορικὴν ἀγρίαν ἐποχὴν.

Μετὰ τὸν Προυγγὼν ἄρχεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ.

Κύριαὶ μορφαὶ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ κατὰ τὸν Gaston Richard καθηγητὴν τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Βορδῶ, εἶναι τὸ δόγμα τῆς ἀμοιβαιότητος ὁ Πολιτειακὸς Σοσιαλισμὸς, ἡ ὑλικὴ κοινοκτημοσύνη τοῦ Μάρξ, ἡ ἀλτροῦιστικὴ κοινοκτημοσύνη τοῦ Μπλάνκ καὶ τοῦ Μαλῶν, ὁ ἐλευθερόφρων Κομμουνισμὸς τῶν ἀναρχικῶν, ἡ θεωρία τέλος τῶν μικτῶν Συνεταιρισμῶν τοῦ Λόρια.

Ὁ Κάρλ-Ντίλ, καθηγητὴς τῶν Μολιτικῶν Ἐπιστημῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φράϊμπουργκ, διαίρει τὰ κοινωνικὰ συστήματα ὡς ἑξῆς:

Μὲ νομικὸν ἐξαναγκασμόν.

1) Κολλεκτιβισμὸς ἢτοι Σοσιαλισμὸς, Κομμουνισμὸς, Ἀγροτικὸς Σοσιαλισμὸς καὶ

2) Ἐντιβιντουαλισμὸς.

* Ἄνευ Νομικοῦ ἐξαναγκασμοῦ.

Ἄναρχισμὸς.

Τὸν δὲ Σοσιαλισμόν ὑποδιαίρει εἰς τὰ ἑξῆς συστήματα:

1) Τὸν ἰδεολογικὸν Σοσιαλισμόν, τὸν ὁποῖον ὑποδιαίρει εἰς τὸν Θρησκευτικὸν Σοσιαλισμόν καὶ τὸν ἠθικὸν Σοσιαλισμόν καὶ

2) Τὸν ἐξελικτικὸν Σοσιαλισμόν, τὸν ὁποῖον ὑποδιαίρει εἰς τὸν Δαρβινιστικὸν Σοσιαλισμόν, τὸν Σοσιαλισμόν τοῦ Μάρξ καὶ Ἐγκελς.

Ὁ Μπολσεβικισμὸς ἀποτελεῖ νέαν κατηγορίαν διότι παρεκκλίνει τοῦ Μαρξισμοῦ.

Ὡστε δὲν εἶναι μία ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα. Δὲν ὑπεστηρίχθη ἐν μό-

νον Σοσιαλιστικόν σύστημα. Ἄλλα ἀποτροπιάζονται τὴν βίαν καὶ ἄλλα τὴν θεωροῦν μέσον ἐπικρατήσεώς των. Ὁ ἰδρυθεὶς τῷ 1864 ἐν Λονδίῳ Διεθνὴς Ἑργατικὸς Σύνδεσμος, ὁ γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος ὡς Α' Διεθνὴς, κατέρρευσε καὶ μετὰ τὴν συγκρότησιν πολλῶν Συνεδρίων εἰς Βρυξέλλας, Ζυρίχην, Ἀμστερνταμ, Στουτγάρδην, Κοπεγχάγην κλπ. ἰδρύθη Β' Διεθνὴς, διὰ τὰ τὴν ἀνατρέψῃ ὅμως καὶ ταύτην ὁ παγκόσμιος πόλεμος καὶ συσταθῆ κατόπιν ἡ 2) Διεθνὴς καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Κόκκινη, Γ' Διεθνὴς, ἧς πρόγραμμα ἡ ἄμεσος βίαία ἀνατροπὴ καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς Δικτατορίας τοῦ Προλεταριάτου.

Νομίζω ὅτι δὲν ἀπομακρύνομαι πολὺ τῆς πραγματικότητος, ἐὰν περιορίσω τὰς διαφόρους ταύτας κατευθύνσεις εἰς τὰς ἐξῆς 3 μόνον κατηγορίας 1) Ἐξελικτικὸν Σοσιαλισμὸν 2) Κομμουνισμὸν 3) Ἀναρχισμὸν.

Ὁ Ἐξελικτικὸς Σοσιαλισμὸς ἀποτροπιάζομενος τὴν βίαν ἀποβλέπει εἰς τὴν βαθμιαίαν μεταβολὴν τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν πρὸς ἀνάδειξιν μιᾶς κοινωνίας νέας, ὅπου ἡ ἰσότης, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀδελφότης θὰ βασιλεύουν πραγματικά καὶ ὅπου δὲν θὰ ἔχη θέσιν ἡ Κοινωνικὴ ἀδικία καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις.

Ὁ Κομμουνισμὸς βασιζόμενος μὲν εἰς τὰς θεωρίας τῶν Μαρξ-Ἐγκελς, ἀλλ' ἐφαρμοσθεὶς ἐν Ρωσσίᾳ μὲ παρεκλίσεις αἱ ὁποῖαι τὸν κατέστησαν βίαιον, ἀπάνθρωπον, ἐγκληματικόν, ἐπιδιώκει τὴν ἄμεσον πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐπανάστασιν, τὴν τρομοκρατίαν καὶ τὴν κατερείπωσιν κάθε παλαιοῦ θεσμοῦ διὰ τὰ ἀνεγερθεῖν τὰ γέα Παλάτια. Τὰ ὄνειρώδη παλάτια τῆς Κοινωνικῆς εὐτυχίας ὅπως τὰ χαρακτηρισρίζουν οἱ ὄπαδοί του καὶ τέλος ὁ Ἀναρχισμὸς ὁ πιστεύων ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ εὐτυχήσῃ, ἐὰν καταργηθῆ κάθε Ἀρχή, κάθε δεσμός, κάθε ἐξάρτησις, ὅστις ἀντίκειται καὶ πρὸς τὰ ἀστικά συστήματα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Κομμουνισμὸν. Ὁ Ἀναρχισμὸς ἐπιδιώκει τὴν κοινὴν συμβίωσιν τῶν ἀνθρώπινων ομάδων ἄνευ ἐξαναγκασμοῦ ἀνωτέρας ἐξουσίας ἄνευ Κράτους καὶ Διοικήσεως.

Ὁ Stirner γράφει: «Ἀντὶ τῶ πᾶν δίκαιον καὶ πᾶσαν ἐξουσιοδότη-

σιν ἀπὸ τὸν ἐπιτόν μου. Πᾶσα ἐξουσία τιθεμένη ὑπεράνω τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δουλεία». Τὰ ἴδια περίπου ἐδίδαξαν καὶ ὁ Μπακουνίν καὶ ὁ Κροπότκιν καὶ οἱ ἄλλοι θεωρητικοὶ τοῦ Ἀναρχισμοῦ.

Δὲν προτίθεται βέβαια νὰ κρίνω τὰς συμπυκνωθεῖσας τρεῖς ταύτας κατευθύνσεις διότι τὸ ἔργον τοῦτο διαφεύγει τῆς περιορισμένης μου σημερινῆς διαλέξεως νομίζω ὅμως ὅτι δὲν παρεκλίνω τοῦ σκοποῦ μου ἐὰν διατυπώσω ἀφοριστικῶς τῷ τρόπῳ, ὅτι ὁ Ἀναρχισμὸς εἶναι αἰρέσις ἢ ὁποία οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ εφαρμοσθῇ ὅτι ὁ Ἐξελικτικὸς Σοσιαλισμὸς ὠφέλησε τὰς καταπιεζομένας τάξεις καὶ ὅτι ὁ Κομμουνισμὸς ἐφαρμοθεὶς ἐν Ρωσοῖα ἐδημιούργησε ἀνεπανορθώτους φθοράς, καταστροφάς. Ὁφέλησεν ὁ Ἐξελικτικὸς Σοσιαλισμὸς ἢ Κεινώνισμὸς διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὸν Ἑλληνικὸν ὄρον καίτοι εἶναι διεθνῆς οὗτος διότι ἐβελτίωσε τὴν κατάστασιν τοῦ ἐργάτου, τοῦ ἀκτήμονος, τοῦ βιοπαλαιστοῦ. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ τὸ ἀμφισβήτησιν κανεὶς. Ἡ σημερινὴ θέσις τοῦ ἐργάτου τοῦ ἀγρότου τοῦ ὑπαλλήλου ὀφείλεται εἰς τὴν μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν σημειωθείσαν κοινωνιστικὴν, ἀνθρωπιστικὴν κίνησιν.

Ἐβλαψεν ὅμως ὁ ἄκρατος Μαρξισμὸς. Ὁ ἐπαναστατικὸς Σοσιαλισμὸς, ὁ Κομμουνισμὸς, ὁ Μπολσεβικισμὸς. Ἐβλαψε τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν πρωτόγονον βιθμίδα τῆς ζωῆς. Τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ καταργήσῃ τοὺς ὄρους πάσης ἐξελίξεως, τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ πρωτοβουλίαν ὑποτάσσον ταύτας εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν μιᾶς Σοβιετικῆς κεντρικῆς ἀρχῆς, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ μεταβάλῃ τὸν ἄνθρωπον - πνεῦμα εἰς μηχανήν, νὰ δημιουργήσῃ κοινωνίαν μηχανοποιημένων ομάδων ἢ μᾶλλον δοῦλον ἀπογεγυμνωμένον πάσης ἀτομικότητος. Ἐβλαψεν ἐχρεωκόπησεν καὶ ἠναγκάσθησαν οἱ ἀρχηγοὶ του νὰ στρέψουν δεξιὰ ἐφαρμόζοντες τὴν Ν. Ε. Π. Τὴν νέαν Οἰκονομικὴν πολιτικὴν καὶ ὑποχωρήσουν ἀπὸ τὰ αἵματωμένα χαρακώματα τοῦ Ὀρθοδόξου Κομμουνισμοῦ ὅπου ἀγωνίζεται μὲ λύσαν ὁ Τρότσκι μετὰ τῶν ὁπαδῶν του.

Κυριώτεροι οἰκονομικαὶ θεωρίαι τοῦ Μαρξ ὡς γνωστὸν ἐκτὸς τῆς

θεωρίας τῆς ἀξίας καὶ ὑπεραξίας, ἣν κατέπολέμησαν οἱ Καντράϊ, Ἔρκνερ κλπ. καὶ τὴν ἐγκατέλειψαν οἱ νεώτεροι Σοσιαλισταὶ ὁ Δάρια, ὁ Σίπελ κλπ. εἶναι αἱ περὶ συγκεντρώσεως, συσσωρεύσεως, χειρότερεύσεως καὶ κρίσεως. Ἀνετράπησαν ὁμως ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐταί.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς συγκεντρώσεως αἱ μικραὶ καὶ μέτρια ἐπιχειρήσεις θ' ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῶν μεγάλων καὶ λόγῳ συγκεντρώσεως καὶ συγχωνεύσεως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων θὰ σμικρύνεται.

Τὸ Κομμουνιστικὸν μανιφέστον λέγει ἐπ' αὐτοῦ:

«Αἱ μέχοι τοῦδε μικραὶ καὶ μεσαῖαι τάξεις, οἱ μικροὶ βιομήχανοι, ἔμποροι καὶ εἰσοδηματῖαι, οἱ χειρωνακτεὶς καὶ χωρικοί, ὅλαι αὐταὶ αἱ τάξεις ἐκπίπτουσιν εἰς τὸ Προλεταριάτον.

Ἡ τοιαύτη τάσις πρὸς συγκέντρωσιν διαπιστοῦται ἐκφραστικῶς καὶ διὰ τὴν γεωργίαν».

Στατιστικῶς ἀπεδείχθη μετὰ τόσα ἔτη, ὅτι διὰ τὴν γεωργίαν τοῦναντίον συνέβη. Ὅχι μόνον δὲν ἐγένετο συγκέντρωσις, ἀλλὰ τοῦναντίον μὲ τὴν ἀποκατάστασιν ἅπαντες οἱ ἀκτήμονες γεωργοὶ ἐγένοντο ἰδιοκτῆται.

Εἰς τὴν Βιομηχανίαν καὶ τὸ Ἐμπόριον γίνεται συγκέντρωσις σχετικῆ διαρκῶς. Ἀλλ' ἡ στατιστικὴ ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν ἀπορροφῶνται καὶ αἱ μικραὶ ἐπιχειρήσεις τοῦναντίον δ' ἀναφαίνονται καὶ νέα Βιοτεχνία.

Ὁ Βοεμὸς Ἑρρίκος Ράουχμπουργ εἰδικὸς ἐπὶ τῆς στατιστικῆς ὄν —ἀναφέρει ὁ Κάρλ Ντίλ εἰς τὸ βιβλίον του «περὶ Σοσιαλισμοῦ, Κομμουνισμοῦ καὶ Ἀναρχισμοῦ:— μετ' ἐπιμελείας ἀναλύων τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαγγελμάτων ἐν Γερμανίᾳ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν γίνεται ἀπορρόφησις τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τῶν μεγάλων. Ἡ μικρὰ ἐπιχείρησις, ὡς τοιαύτη, διετηρήθη ἀπαραμείωτος, μάλιστα δὲ ἐπέτυχε μίαν ἔστω καὶ μετρίαν πρόοδον.

Ἡ πρόοδος διὰ τὴν ἐξέλιξιν πρὸς μεγάλην ἐπιχείρησιν δὲν κατέστρεψε τοὺς ὄρους τῆς ὑπάρξεως οὔτε τῆς χειρωνακτικῆς μικρᾶς ἐπιχειρήσεως, οὔτε τῆς οἰκιακῆς παραγωγῆς.

Βέλγος καθηγητῆς εἰς τὸ Περιοδικὸν «Κοινωνικὴ Πρακτικὴ» κα-

μνων σύγκρισιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Βελγίῳ κατὰ διάφορα ἔτη καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Βελγικὴ στατιστικὴ ἐπιβεβαιοῖ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων τὴν περίφημον κοιτικὴν τοῦ Μπερστάϊν ἐναντίον τοῦ νόμου τοῦ Μάρξ «περὶ συγκεντρώσεως».

Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς συσσωρεύσεως ὀφείλει νὰ βαδίζῃ παραλλήλως πρὸς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἡ συγκέντρωσις τῆς κατοχῆς εἰς διαρκῶς ὀλιγωτέρας χεῖρας. Ἡ συγκέντρωσις δηλ. τοῦ πλοῦτου εἰς μίαν μόνον τάξιν, τὴν μικρὰν κεφαλαιοκρατικὴν πρὸς αὔξησιν τῆς ἀγανακτήσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἐναντίον τῆς μονομεροῦς ταύτης ἐξελίξεως τοῦ πλοῦτου.

Ἄλλὰ καὶ ἡ θεωρία αὕτη διεψεύσθη ὑπὸ τῶν πραγμάτων.

Ὁ Μάρξ ἠπατήθη νομίσας, ὅτι θὰ μείνουν ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου δύο μόνον τάξεις ἢ συγκεντρώνουσα τὸν πλοῦτον κεφαλαιοκρατικὴ καὶ ἢ αὐξανομένη ὅλον ἐργατικὴ.

Παρὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς του παρέμενε καὶ ἡ μεσαία τάξις ἢ ἐπεκτεινομένη ἀντὶ νὰ ἐλαττωθῇ καὶ ἀπορροφηθῇ ἀπὸ τὴν προβοσκίδα τοῦ Κεφαλαιοκρατικοῦ ἐλέφαντος. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως μάλιστα τοῦ θεσμοῦ τῶν Ἀνωτύμων Ἐταιρειῶν καὶ τῆς συνεταιριστικῆς ἰδεολογίας.

Ὁ Ἰ. Ράμσαῦ Μακδόναλτ ἡγέτης τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἐργατικοῦ Κόμματος εἰς τὸ προαναφερθὲν βιβλίον του «Σοσιαλισμὸς καὶ Κοινωνία» γράφει:

«Τὸ Κομμουνιστικὸν Μανιφέστον λέγει, τὸ Προλεταριάτον θὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν πολιτικὴν του ὑπεροχὴν διὰ ν' ἀφαιρέσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν κάθε κεφάλαιον, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ ὅλα τὰ ὄργανα παραγωγῆς εἰς χεῖρας τοῦ Κράτους δηλ. τοῦ Προλεταριάτου ὀργανωμένου εἰς ἄρχουσαν τάξιν διὰ ν' αὐξήσῃ τὸ δυνατόν ταχύτερον τὰς μάζας τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν δικαιωμάτων.

Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀνακριβής, ὡς πρὸς τὰ γεγονότα, ἅτινα προϋποθέτει καὶ πεπλανημένη, ἐὰν ληφθῇ ὡς ὁδηγὸς δράσεως. Καὶ συνεχίζει:

«Εἶναι ψευδές, ψευδέστατον, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ὁλότης περικλείει

δύο μόνον μεγάλας οικονομικάς τάξεις, ὡς ἰσχυρίζονται τοῦτο ἐκεῖνοι, οἵτινες πιστεύουν ὅτι ἐξηγοῦν τὴν πρόοδον διὰ τῆς πάλης τῶν τάξεων».

Καὶ ὁμιλεῖ ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς σημασίας τῆς μεσαιᾶς ἀστικῆς τάξεως τῶν μικροεμπόρων, ἐπαγγελματιῶν, βιοτεχνῶν, ἐπιστημόνων, ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων κλπ.

Ὅσοι δὲν βλέπουν—ἔγραψεν ὁ Καθηγητὴς τοῦ Βορδῶ Λέων Ντιγκουί—εἰς τὴν Κοινωνίαν παρὰ δύο μόνον τάξεις τὴν καπιταλιστικὴν καὶ ἐργατικὴν ἔχουν ὑπ' ὄψει των ἓνα πολὺ μικρὸν τμήμα τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Ὅσοι εἰς τὴν συνδικαλιστικὴν κίνησιν δὲν βλέπουν παρὰ μόνον τὴν Ὁργάνωσιν τοῦ Προλεταριάτου διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς Διευθύνσεως τῆς παραγωγῆς, δὲν ἀντιλαμβάνονται ποσῶς τὴν ἀλήθειαν, φωνὴν τοῦ εὐρυτάτου τούτου κινήματος.

Ἐκμεταλλεύονται τὴν κίνησιν αὐτὴν διὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν ἐγκληματικῶς ὡς μέσον πρὸς ἀναζωπύρωσιν βλαβερῶν παθῶν, πρὸς ἐξώθησιν τῶν ἀμαθῶν μαζῶν εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν καταστροφὴν, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι τίποτε ὀλιγώτερον «μία ἐξέλιξις τείνουσα εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν ὅλων τῶν ἀντιδίκων στοιχείων τῆς Κοινωνίας.»

Τὰ συγκροτοῦντα τὰς διαφόρους κοινωνικάς τάξεις στοιχεῖα εἶναι ἐξαιρετικῶς πολυάριθμα καὶ πολύπλοκα.

Ἐπὶ τῆς 3ης θεωρίας τῆς συσσωρεύσεως ὁ πρόην ἐν Βιέννῃ Καθηγητὴς Φιλίπποβιτς ὑποστηρίζει, ὅτι ἐπὶ τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου δὲν διακρίνει τις τάσιν πρὸς συγκέντρωσιν. Τοῦτο συμβαίνει ὅπωςδὴποτε εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν, οὐχὶ ὅμως εἰς ὅλους τοὺς κλάδους. Ἡ τάσις—γράφει—πρὸς μεγάλην ἐπιχείρησιν (συγκέντρωσιν) δὲν σημαίνει πάντοτε συγκέντρωσιν τῶν περιουσιῶν, ἀφοῦ διὰ τῶν διαφόρων μορφῶν τῶν Ἑταιρικῶν Ἐπιχειρήσεων κυρίως τῶν μετοχικῶν Ἑταιρειῶν, Ἀνωνύμων, Ἑτερορρυθίμων, Ὁμορρυθίμων κλπ., καθὼς ἐπίσης διὰ τῆς μορφῆς τῆς πιστώσεως καὶ ἰδίως τῆς ἀναπτύξεως τῶν Συνεταιρισμῶν καθίσταται δυνατὴ ἡ συμμετοχὴ πολλῶν εἰς τὰς κατ' ἰδίαν ἐπιχειρήσεις.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατόχων αὐξάνει καὶ ἐλαττοῦται ἡ τίσις τῶν ἀκτημόνων.
Καὶ ἡ τρίτη θεωρία τῆς χειροτέρευσεως τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου, καθ' ἣν ὁ ἐργάτης μεταβάλλεται εἰς πάλπτωχον καὶ ἡ πτωχεία ἐξελίσσεται ταχύτερον· παρ' ὅσον ὁ πληθυσμὸς καὶ ὁ πλοῦτος ἀνετράπη, διότι ἐκ τῶν διαφορῶν στατιστικῶν ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐργάτου ὄχι μόνον δὲν ἐχειροτέρευσε, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐκαλυτέρευσε.

Δὲν γίνεται βεβιαίως—γράφει ὁ καθηγητὴς Ντίλ—κατὰ δίκαιον τρόπον ἡ διανομὴ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ δὲν ἀληθεύει καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Μάρξ, ὅτι ὁ ἐργάτης θὰ καταπέσῃ, διότι ἐβελτιώθη καὶ βελτιοῦται βαθμιαίως καὶ διαρκῶς ἡ θέσις του.

Αὐτὸς ὁ Μπερνατιάιν ἐστράφη κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ θέσις τῶν ἐργατῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθὸν ἐβελτιώθη σημαντικῶς.

Καίτοι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀποδείξεων, σὰς ἀναφέρω ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Κοπέρ «αἱ ἀξιώσεις τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου» τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Χάρολδ Κόξ περὶ βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας:

«Πρὸ 30 μόλις ἐτῶν εἶδον τοιχοκόλλημένην τὴν ἐξῆς εἰδοποίησιν εἰς τὴν ἐξώθυραν ἐνὸς ἐργοστασίου τοῦ Λονδίνου «Κάθε ἐργάτης ἐργαζόμενος ἐδῶ δύναται ν' ἀπολυθῆ ἐντὸς μιᾶς ὥρας».

Ἀναγιγνώσκοντες τὰς ζωντανὰς περιγραφὰς τοῦ Βέρνερ Σόμπαρτ ὀρθοῦνται αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μας. Τόσον θλιβεροὶ ἦσαν οἱ ὄροι ἐργασίας νηπίων καὶ κορασίων 5—10 χρόνων. Ὁ Λεβασέρ εἰς τὴν εἰστορίαν του τῶν ἐργαζομένων τάξεων ἐν Γαλλίᾳ μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι εἰργάζοντο παιδία 5 - 6 ἐτῶν ἐπὶ 14 - 15 ὥρας ἡμερησίως προσαρμόζοντα νήματα καὶ κατόπιν ἔπιπτον κάτω ἐξηντλημένα. Ἀλλὰ σήμερον τὰ πράγματα ἔχουν πολὺ μεταβληθῆ ὑπὲρ τοῦ ἐργάτου καὶ εἰς ὅλα τὰ κράτη Νομοθεσία ὁλόκληρος ρυθμίζει τὰ τῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας, τὰ τῶν χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας, τῆς Κυριακῆς καὶ ἑβδομηθιαίας ἀναπαύσεως, τὰ τῶν ἀποζημιώσεων ἐξ ἐργατικῶν ἀτυχημάτων τῆς ἀσφαλίσεως καὶ γενικῶς οἱ ὄροι τῆς ζωῆς τοῦ ἐργατικού πληθυσμοῦ ἐβελτιώθησαν διὰ προστατευτικῶν Νομοθετημάτων.

Καὶ κατὰ τὴν 4ην θεωρίαν τῆς κρίσεως ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην αἱ αἰτίαι αἱ ὀδηγηῦσαι εἰς τὴν γέννησιν πλουτολογικῶν κρίσεων νὰ καταστοῦν ἰσχυρότεραι. Ὁ ἄνευ σχεδίου παραγωγικὸς τρόπος, ἡ αὔξουσα κερδομανία, ἡ διαρκῶς δυσκολωτέρα καθισταμένη ἐπισκόπησις τῶν ἀγορῶν καταναλώσεως θὰ προεκάλει πάντοτε ἀνωμαλίας μεταξὺ ἀποθεμάτων εἰς ἐμπορεύματα καὶ τῆς ἱκανότητος τούτων πρὸς κατανάλωσιν. Αἱ κρίσεις κατ' ἀνάγκην διαρκῶς θὰ ἤϋξανον καὶ τέλος θὰ κατέληγον εἰς μίαν παγκόσμιον κρίσιν, ἡ ὁποία ἐν τέλει θὰ ὠδήγει εἰς τὴν κατάρρευσιν τῆς Καπιταλιστικῆς Κοινωνίας. Ἀλλὰ ποῖος δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν πανηγυρικὴν διάψευσιν τῆς θεωρίας ταύτης; Ποῦ εἶναι αἱ κρίσεις αἱ καταστρεπτικαί;

Ὁ Κοινωνισμὸς δὲν εἶναι παρὰ ἡ τελευταία συνέπεια τῆς κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα σημειωθείσης κινήσεως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὰ ὕλικά καὶ πνευματικά δεσμά τοῦ μεσαιῶνος.

Ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἀναπτύξῃ τὰ φυσικά του ἔμφυτα δικαιώματα. Ὡς ἐκ τούτου προέκυψαν αἱ νεώτεραι κινήσεις ἐπὶ τοῦ Ὀρησκευτικοῦ, τοῦ Πολιτικοῦ, τοῦ Οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου.

Καὶ ἐπειδὴ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία δὲν εἶναι δυνατὴ, λόγῳ τῆς ἀνισότητος τῆς ἰδιοκτησίας, ὁ Κομμουνισμὸς ζητεῖ τὴν δημοσιοποίησιν τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοοικονομικοῦ καθεστώτος διὰ τῆς βίας, τὸ σάρωμα τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς Δικτατορίας τοῦ Προλεταριάτου.

Εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ «Κεφαλαίου του» ὁ Μάρξ γράφει: Ἡ συγκέντρωσις τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ κοινωνικοποίησις τῆς ἐργασίας φθάνουν σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ συντηροῦν μὲ τὸ Κεφαλαιοκρατικὸ περίβλημά των. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξαφανισθῇ. Ἡ ὥρα τῆς Κεφαλαιοκρατικῆς ἰδιοκτησίας θὰ ἔχη σημάνῃ.

Ὁ Λενὶν ἐξέδωκε τὸ βιβλίον του «Κράτος καὶ Ἐπανάστασις» διὰ νὰ κατηγορήσῃ τοὺς δικτατορικοὺς τὸν Μπερστάιν, τὸν Καούτσκι, τὸν Ζωρές, τὸν Βαντερβέλτε, τὸν Μπράντιγκ καὶ τοὺς ἄλλους καὶ διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι καὶ ὁ Μάρξ καὶ ὁ Ἐγκελς ἐδίδαξαν τὴν διὰ τῆς

βίας κατάργησιν τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἀστικού καθεστῶτος.

Ὁ Ντεμπορίν, ὁ Ρῶσος καθηγητής, εἰς τὸ βιβλίον του ὃ «Λενὶν ὡς Φιλόσοφος» γράφει ὅτι τὸ Προλεταριάτο καλεῖται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὰ συντροίψῃ τὸ Καπιταλιστικὸν σύστημα καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ τὸ Κομμουνιστικὸν κοινωνικὸν τοιοῦτον.

Καὶ ὁ Ἐπίτροπος Μπουχαρίν γράφει: «Σκοπὸς τοῦ Μπολσεβικισμοῦ εἶναι τὸ στραγγάλισμα τῆς Κεφαλαιοκρατίας. Ὡς πρὸς τὸ ἀστικὸν Κράτος—συνεχίζει—ἔχομεν τὸ καθῆκον νὰ τὸ ἀνατινάξωμεν εἰς τὸν ἀέρα». Ὅλοι τέλος διεκήρυσαν ὅτι πρέπει νὰ συντροβοῦν Κράτος καὶ Κοινωνικὰ Καθεστῶτα. Καὶ κατόπιν;

Ὁ Κομμουνισμὸς ἦτο ἐφαρμόσιμος εἰς τὴν προἱστορικὴν ἐποχὴν ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἦτο ξένος πρὸς τὸν σημερινὸν πολιτισμὸν, ὅτε εὐρίσκετο εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ζωῆς. Καὶ ἦτο ἀκόμη ἐφαρμόσιμος εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Σπαρτης, ὅτε ἐτρέφοντο ὅλοι μὲ τὸν περιφημον μέλανα-ζωμόν.

Ἄλλὰ σήμερον; Σήμερον ὑφίστανται ἐντελῶς διάφοροι κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι.

Ἀπατῶνται οἱ Κομμουνισταὶ πιστεύοντες, ὅτι εἶναι δυνατὸν διὰ τῆς ἀνατροπῆς τῶν ὑφισταμένων καὶ ἐξελισσομένων διαρκῶς καθεστῶτων νὰ μεταβληθῇ ὁ κόσμος εἰς παράδεισον.

Ἴδωμεν τὸν Ρωσικὸν παράδεισον.

Ἡ παραγωγὴ ἠλαττώθη, διότι περιορίσθη ἡ δίψα τοῦ κέρδους καὶ διότι ἡ δημοσιοποίησις συνεπήγαγε τὴν σπατάλην καὶ τὴν βλάβην τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς.

Διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὰ δόγματά του ὁ Κομμουνισμὸς διΰσχυρίσθη, ὅτι ταῦτα εἶναι συνέπειαι τῶν μεγάλων βιολογικῶν ἀρχῶν τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς μεταμορφώσεως.

Ἐν τούτοις Μαρξισταὶ μεγάλου κύρους ὡς ὁ Λαμπριόλο, ὁ Καούτσκι, ὁ Ντάβιτ καὶ ἄλλοι ἀποκρούουσιν τὸ δόγμα τῶν Μάρξ-Δάρβιν. Σπένσερ καὶ ὁμολογοῦν, ὅτι ὁ Σοσιαλισμὸς δὲν ἔχει σχέσηιν μὲ τὰς θεωρίας τοῦ Δάρβιν καὶ τοῦ Σπένσερ.

Ὁ Δάρβιν ἐδήλωσεν ἑαυτὸν ἀναρμόδιον ἐντελῶς διὰ ζητήματα ἠθικῆς φύσεως καὶ σοσιαλιστικοῦ χαρακτῆρος, ὃ δὲ Σπένσερ ἀπέκρουσε κατηγορηματικῶς τὸν Σοσιαλισμόν.

Ὁ Δαρβινισμὸς συμφωνεῖ μὲ τὸν λογικόν, τὸν εἰρηρικόν, τὸν ἐξελικτικὸν σοσιαλισμόν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀμφότεροι παραδέχονται τὸν νόμον τῆς ἐξελίξεως καὶ ὅπως ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως, οὕτω καὶ ὁ ἀγὼν τῶν τάξεων μεθοδικῶς διεξαγόμενος συντελεῖ εἰς τὴν ἀντίψωσιν τὴν στάθμισιν τῆς ζωῆς τόσον τοῦ ἀτόμου ὅσον καὶ τῶν μαζῶν.

Τὸ ἔργον τοῦ κατακοιτοῦ εἶναι εὐκολώτατον. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι δύσκολον, εἶναι ἢ κατασκευὴ καλυτέρου ἔργου τοῦ ἐπικρινομένου.

Οἱ Ἐπαναστατικοὶ Σοσιαλισταὶ, οἱ Κομμουνισταὶ κατακοίνοῦν τὰ διαρκῶς ἐξελισσόμενα ἀστικά καθεστῶτα καὶ ἐπιχειροῦν τὴν ἀνατροπὴν των διὰ τὰ ἐφαρμοσθῆναι τὸ πρόγραμμά των. Ἐπέτυχον τὴν Ρωσικὴν Ἐπανάστασιν διὰ πολλοὺς λόγους εἰς ὧν ἡμᾶς γνωστούς. Ἄλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐπέτυχε τὸ πρόγραμμά των;

Ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψει ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς τὴν ἐπιβουήσαν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς ἐκ τῆς δημοσιοποιήσεως, τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἄγνοιαν καὶ ἐπιπολαιότητα ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, τὴν ἐγκληματικὴν σπατάλην τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, τὴν νέκρωσιν τῆς ῥοπῆς πρὸς ἐργασίαν καὶ τὴν λήψιν δρακοντίων μέτρων πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν ἐργατῶν πρὸς ἐργασίαν, τὰς διαρκεῖς τελευταίως ὑποχωρήσεις καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Ν. Ε. Π., τὴν ἐπίτρεψιν τῆς μικροϊδιοκτησίας, τὰς τελευταίας γνωστὰς εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν παραχωρήσεις, τὰς παντοτεινάς ἔριδας, τὰς διαφωνίας, τὰς συγκρούσεις καὶ τὸν ἀλληλοσπαραγμὸν καὶ τὴν ἀποκήρυξιν καὶ αὐτοῦ τοῦ συναρχηγοῦ Λένιν, τοῦ Λέοντος Τρότσκυ καὶ τὴν ζωὴν τῶν κ. κ. Ἐπιτρόπων καὶ τῶν Πρεσβευτῶν τῆς Προλεταριακῆς Δημοκρατίας ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ζωὴν τῶν πάντοτε Μουζίκων, δυστυχῶν χωρικῶν καὶ ἐργατῶν τοῦ Ρωσικοῦ χάους, δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ἀδιστακτως, ὅτι συνετελέσθησαν πολλαὶ καταστροφαί, ὅτι πολλοὶ ἐπιτήδαιοι κατέλαβον μεγάλαι ἀξιώματα καὶ ἔζησαν καὶ ζοῦν βασιλικά, χωρὶς νὰ λείψῃ ἢ ἐκμετάλλευσις,

χωρίς να επέλθῃ ἡ ποθητὴ ἰσότης, χωρίς να βελτιωθῇ ἡ κοινωνικὴ κατάσταση τῆς Ρωσίας, χωρίς τέλος να επιτευχθῇ ὁ επιδιωχθεὶς μεγάλος σκοπός. Ἐξηγγέλθησαν καὶ πολλὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα προέκυψαν ὑπὲρ τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ ἀπὸ συμπαθήσαντάς τὸ Ρωσικὸν κίνημα ἀστούς καὶ Ἕλληνας ἀκόμη οὐδεις ὅμως ἐτόλμησε γὰ μᾶς εἶπῃ ὅτι ἤξιζε τόση καταστροφή διὰ τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ ἢ ὅτι ταῦτα εἶνε ἀνώτερα ἢ ἴσα πρὸς τὰ κακὰ πρὸς τὰς ὀλεθρίας συνεπείας.

Ὁ Κομμουνισμὸς κατὰ τὴν κρίσιν μου ὡς σύστημα ἀπόλυτον ἀναγκαιεῖ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον, σπαθίζει τὸν πολιτισμόν, προσβάλλει τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν. Εἶνε σύστημα τῆς φθορᾶς, τῆς βίας, τοῦ ἐγκλήματος. Τοῦναντίον ὁ Ἐξελικτικὸς Κοινωνισμὸς ὑποβοηθεῖ τὴν πρόοδον προώθει τὸν πολιτισμόν, προάγει τὴν ἡρεμον τὴν βαθμιαίαν βελτίωσιν τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν, εὐεργετεῖ τὰς ἀσθενεστεράς κοινωνικὰς ομάδας.

Εἰς τὸν κόσμον τὰ πάντα εἶναι σχετικὰ. Καὶ θεωρίαι καὶ ἀληθεῖαι καὶ θεσμοί. Σχετικὰ πρὸς τὸ τοπικὸν καὶ τὸ χρονικὸν περιβάλλον, σχετικὰ πρὸς τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος διέρρευσαν οἱ αἰῶνες φέροντες ἕκαστος τὴν σφραγίδα ἐξελικτικῆς ζωῆς.

Καὶ ἡ ἐξέλιξις θὰ συνεχισθῇ. Δὲν θὰ τὴν σταματήσῃ καμμιά δύναμις. Ἀσφαλῶς εἰς τὸ μέλλον θὰ ὑποστηριχθοῦν καὶ νέα Σοσιαλιστικὰ συστήματα καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἐπιχειρῆται εἰς στενώτερον ἢ εὐρύτερον κύκλον ἢ διατάραξις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τῆς ἡρέμου κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἐναντι ὅμως τῆς Κομμουνιστικῆς ἐπιβολῆς, τῆς προπαγάνδας καὶ τῆς ἀνατρεπτικῆς πολιτικῆς τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἔχουν καὶ τὰ Κράτη καὶ αἱ Κοινωνίαι ἓνα καθῆκον ἱερόν. Νὰ ἀμυνθοῦν. Πῶς ὁμῶς; Διὰ Νομοθετημάτων ἀποκλειόντων τὴν δημιουργίαν των, ὅσοι οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκτρέχυσιν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, τὴν ὀξύνσιν τῆς πάλης τῶν τάξεων, τὴν ἐκχείρισιν τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως καὶ τὴν ἐκκρηξιν ἐπαναστάσεων ἀνατρεπτικῶν.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ὄρων ἀπαιτούμενων διὰ μίαν κοινωνικὴν ἐπαναστάσιν, ἀνάγκη νὰ τοισθῆ μία ἀλήθεια.

Ὅτι αἱ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐκραγεῖσαι οἰκονομικοῦ χαρακτῆρος ἐπαναστάσεις ἠννοήθησαν καὶ ὠθήθησαν ἀπὸ ὀρισμένους ὄρους.

Ἡ δημιουργία δὲ τῶν ὄρων τούτων βαρύνει τοὺς κυβερνητάς καὶ τὰς καθ' ὧν αἱ ἐπαναστάσεις τάξεις.

Ἡκολούθησε τὸν Λένιν ἡ Ρωσικὴ φτωχολογία, τῆς ὁποίας τὴν ἀθλιότητα τόσον παραστατικὰ μᾶς περιέγραψαν ὁ Τοιστόϊ, ὁ Τσέχωφ, ὁ Ἀνδρέγιεφ, ὁ Τουργένιεφ καὶ ὁ Θλιβερός μουζίκος, ὡς μᾶς τὸν παρουσίασαν ὁ Γκόρκυ, ὁ ὑπέροχος Δοστογιέφσκυ καὶ ἡ λοιπὴ χορεία τῶν μεγάλων Ρώσων συγγραφέων ἔγινε πιστὸς ὁπαδὸς τῶν θεωριῶν του, διότι εἶχον ἐγκαταλειφθῆ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Οὐδεμίαν κοινωνικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν πολιτικὴν ἐφηρομύζετο ἀπὸ τὴν περιβόητον Τσέκαν εἰς τὴν ἀχανὴ αὐτοκρατορίαν, ἡ παιδεία ἐθεωρεῖτο βλαβερὰ διὰ τοὺς δυστυχεῖς μουζίκους καὶ Αὐλὴ καὶ Κυβερνήσεις ἤγοντο καὶ ἐφέροντο ἀπὸ ἓνα ἔκφυλον διαφθορέα, ἀπὸ ἓνα ἐγκληματιᾶν Ρασπούτιν. Ὁ Τσαρισμὸς ἐξέμεταλλεύθη τὴν καλοκαγαθίαν καὶ ἀφέλειαν τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ καὶ τὸν κατέστησε σκλάβον καὶ ἀνδράποδον τοῦ τελευταίου Κόζακου ἔγραφεν Ἄγγλος δημοσιογράφος ἐπισκεφθεὶς τὴν Ρωσίαν μετὰ τὴν Ἐπαναστάσιν.

Ὅπου δὲν εἶναι ἄγνωστος ἡ ἐλευθερία τοῦ λαοῦ, ὅπου ἀστικάι Ὄργανώσεις καὶ Κυβερνήσεις καθημερινῶς ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν μελέτην τῶν πολυπλόκων καὶ λεπτῶν κοινωνικῶν ζητημάτων καὶ δὲν ἀντιδρῶν, ἀλλὰ ὑποβοηθοῦν τὴν ἡρεμον ἐξέλξιν, ἐκεῖ δὲν κηρύσσονται ἐπαναστάσεις. Παράδειγμα ἡ Ἀγγλία, ὅπου αἱ Κυβερνήσεις ἀδιαφόρως εἰν εἶναι ἀστικάι, φιλελεύθεραι, συντηρητικαὶ ἢ ἐργατικαὶ, συναγωνίζονται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἐργατικῆς καὶ κοινωνικῆς νομοθεσίας ριζοσπαστικωτέρας. Τὸ ἓνα πρόγραμμα εἶναι πληρέστερον τοῦ ἄλλου κόμματος καὶ τῆς ἑτέρας Κυβερνήσεως.

Ὁ Μπάλντουϊν, ἀνθρωπιστικώτερος τοῦ Ἀσκουϊθ, οὗτος τοῦ Λούδ Τζῶρετς καὶ οὗτος φιλεργατικώτερος τοῦ Μακδόναλτ. Εἰς τὰ Σκανδιναυικὰ Κράτη, ὅπου ἀπὸ ἐτῶν συντελεῖται ὁ ἔκσο-

φιαλισμός, αἱ μπολσεβικικαὶ θεωρίαι δὲν ἔχουν οὐδεμίαν θέσιν. Χάρις εἰς τὸ φιλεργατικόν, ἀνθρωπιστικόν, ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα τῶν Κυβερνήσεων τῶν προοδευμένων Κρατῶν ἀνετράπησαν τελείως τὰ Μπολσεβικικὰ σχέδια. Ἀντὶ τὰ αὐξηθοῦν τὰ Κομμουνιστικὰ Ἐπαναστατικὰ Κόμματα, ὡς ἠλπίζετο καὶ ἐξηγγέλλετο, περιορίσθησαν σημαντικῶς καὶ ἄλλα ὑποδιηρέθησαν εἰς διάφορα κομματίδια. Εἰς ὅλα τὰ προηγημένα Κράτη Γερμανίαν, Γαλλίαν, Αὐστρίαν κλπ.—Εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία σκέψεως καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὀργιάζει ἡ βία—περιορίσθη αἰσθητῶς ἡ Κομμουνιστικὴ κίνησις. Γενικῶς σήμερον παρατηρεῖται σημαντικὴ ὑφεσις τοῦ Κομμουνιστικοῦ ἀγῶνος καὶ περιορισμὸς δράσεως Ἐπαναστατικῆς.

Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων λόγων συνετέλεσεν εἰς τοῦτο μεγάλως καὶ ἡ πανηγυρικὴ διάψεσις τῶν ὠραίων θεωριῶν τοῦ Μάρξ καὶ τῶν πλουσίων ἐπαγγελιῶν τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Μόσχας.

Οἱ Λαοὶ σήμερον θέλουν νὰ ζήσουν. Καὶ ἠννόησαν ὅτι διὰ νὰ ζήσουν πρέπει νὰ ἐργασθοῦν ἐντατικά.

Ἐχομεν προφανὲς τὸ παράδειγμα τῶν Γερμανῶν ἐργατῶν. Ἐδέχθησαν νὰ ἐργάζωνται μίαν ὥραν ἡμερησίως περισσότερον ἄνευ ἀποδοχῶν ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς Ἐθνικῆς τῶν Οἰκονομίας.

Μοῦ ἔλεγον πρὸ μηνὸς εἰς τὰ Ἰωάννινα πόσῃ ἐντύπωσιν ἔκαμε τὸ γεγονός ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐργάται τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἐταιρείας μετέβαινον εἰς τὴν Τράπεζαν εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς διὰ ν' ἀποστείλουν εἰς τὴν πατρίδα των τὴν ἀμοιβὴν τῶν ὑπερημεριῶν των.

Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τί γίνεται; *!*

Εἰς τὴν Εὐρώπῃ διὰ ν' ἀνάτραπῇ τὸ φεουδαλιστικὸν καθεστῶς ἀπητήθησαν ἀγῶνες τῆς διαμορφώσεως ἀστικῆς τάξεως.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ πάλη αὕτη συνεχωνεύθη μὲ τὰς Ἐθνικὰς μας προσπαθείας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21, περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὁποίας ἐγένετο καὶ γίνεται καὶ ἐσχάτως εὐρὺς λόγος, καὶ οἱ ἱστορικοὶ ἀγωνίζονται διὰ ν' ἀνακαλύψουν τοὺς παράγοντας ταύτης, ἡ Ἑλλὰς παρουσιάσθη εἰς τὴν διεθνή κονίστραν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν ὡς μία

χώρα κατ' ἔξοχὴν μικροαστική, ὡς ἀναλυτικώτατα ἔγραψε καὶ ὁ μακαρίτης Σκλήρδς εἰς τὸ βιβλίον του τὸ «Κοινωνικὸ μας ζήτημα».

Μεγάλῃ κεφαλαιοκρατία, (Μεγαλέμποροι, Τραπεζίται, Βιομήχανοι) δὲν ὑπῆρχεν.

Τὸ Ἐμπόριον ἦτο πολὺ περιορισμένον μέχρι τοῦ 1880.

Κατὰ τὰς στατιστικάς, ἃς κατώρθωσα γὰ συγκεντρώσω κατὰ τὸ 1840—1890 ἐπὶ 50 ὁλόκληρα ἔτη, ἰδρῦθησαν ἐν Ἑλλάδι μόνον 14 Ἐταιρεῖαι μὲ κεφάλαια 84.000.000.

Ἀπὸ τοῦ 1891 - 1900 ἐπὶ 10 ἔτη ἰδρῦθησαν 8 Ἐταιρεῖαι μὲ κεφάλαια 21.000.000.

Ἀπὸ τοῦ 1901 ὅμως ἡ ἐμπορικὴ κίνησις ζωηρεύει καὶ ἀναπτύσσεται καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1880 ἀναφανείσα μικρὰ Βιομηχανία.

Ἀπὸ τοῦ 1901 - 1910 ἐπὶ 10 ἔτη ἰδρῦθησαν 28 Ἐταιρεῖαι μὲ κεφάλαια 330.000.000.

Ἀπὸ τοῦ 1911 - 1915 εἰς διάστημα 5 μόνον ἐτῶν 29 Ἐταιρεῖαι μὲ 72 ἑκατομμύρια καὶ ἀπὸ τοῦ 1916 - 1919 ἐπὶ 4 μόνον ἐτῶν 54 Ἐταιρεῖαι μὲ κεφάλαια 216 ἑκατομμύρια.

Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος καὶ ὁ παγκόσμιος ἔδωκαν μεγαλυτέραν ὠθησιν εἰς τὴν Βιομηχανίαν καὶ τὸ Ἐμπόριον καὶ ἤρχισεν ἡ δημιουργία κεφαλαιοκρατικῆς τάξεως κάπως σημαντικῆς.

Κατὰ τὸ 1923 ἰδρῦθησαν 25 Ἐμπορικαὶ καὶ Βιομηχανικαὶ Ἀνώνυμοι Ἐταιρεῖαι καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1924 ἰδρῦθησαν 47 Ἀνώνυμοι Ἐταιρεῖαι μὲ κεφάλαια 194.500.000 δραγμῶν.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ ἀρμοδίου Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων Ὅμορρῦθμων, Ἐτερορρῦθμων καὶ Μετοχικῶν Ἐταιρειῶν, ὧν δὲν δυνάμεθα γὰ ἔχωμεν οὔτε ἀκριβῆ οὔτε κατὰ προσέγγισιν στατιστικὴν ὑπάρχουν σήμερον ἐν Ἑλλάδι καὶ 505 σοβαραὶ Ἀνώνυμοι Ἐταιρεῖαι.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Βιομηχανία μας ἐσχάτως ἔχει προαχθῆ καὶ φθάσει εἰς ζηλευτὸν σημεῖον ἰδίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1922 - 1925. Στατιστικῆς, ὅμως στερούμεθα δυστυχῶς ὡς μὴ ὤφειλε, καθόσον ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1920 δὲν ἐγένετο βιομηχανικὴ ἀπογραφή.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1917 εἶχομεν εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ Ν. Ἑλλάδα 743 μέσας βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις (6-25) ἐργάτας καὶ 282 μεγάλας (26 καὶ ἄνω ἐργάτας). Ἡ ὄλική-ἀξία τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν 1185 μικρῶν (1-5 ἐργατῶν) βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἀνέρχεται εἰς 260.000.000 δραχ. Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐργοστασίων τὰ 1850 ἐκινουῦντο διὰ μηχανικῆς δυνάμεως (ἀτμοῦ, ἠλεκτρισμοῦ, ὑδραυλικῆς δυνάμεως, πτωχοῦ ἀερίου, καὶ πετρελαίου). Ἡ συνολικὴ ἀξία τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων ἀνήρχετο εἰς 872 ἑκατομμύρια (μόνον τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων εἰς 515 ἑκατομμύρια). Αἱ Μεταλλευτικαὶ Βιομηχανικαὶ καὶ αἱ ἐν γένει ἐπιχειρήσεις μεταφορᾶς δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν βιομηχανικὴν αὐτὴν ἀπογραφὴν.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῆς Βιομηχανίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας σήμερον λειτουργοῦν μεγάλα Ἐργοστάσια ἀπασχολοῦντα ἀπὸ 50 ἐργάτας καὶ ἄνω μὲ σοβαρὰν κινητήριον δύνανμιν καὶ μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις τελειοποιημένας περὶ τὰ 500. Μέσα δὲ τοιαῦτα δηλ. ἀπασχολοῦντα ἀπὸ 5-50 ἐργατίας 1.000, κατὰ προσέγγισιν καὶ σημαντικὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῆς μικρᾶς χειροτεχνίας, τῆς Βιοτεχνίας, ὡς ἐπεκράτησε νὰ καλῆται ἐν Ἑλλάδι, τῆς ἀπασχολούσης μικρὸν ἀριθμὸν ἐργατῶν.

Ἡ ἔλλειψις στατιστικῶν ἐξηκριβωμένων καὶ τελείων μὲ ἀναγκάζει νὰ τονίσω τὴν μεγάλην τῶν σημασίαν καὶ νὰ παρακαλέσω, ὅπως παύσῃ πλέον ἡ μοιρολατρεία καὶ ἐνδιαφεροθῶμεν περισσότερον διὰ τὴν μελέτην τῶν ζητημάτων τῆς Ἐθνικῆς μας Οἰκονομίας. Ἄνευ πλήρων στατιστικῶν καὶ τὰς προόδους μας ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὸς ἐλλείψεις δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθῶμεν διὰ νὰ τὰς συμπληρῶνωμεν. Ἡ στατιστικὴ ἐργασία θὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ καὶ ποία διαρροὴ εὐψύχου ὑλικοῦ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ εἰς τὸ Ἐργοστάσιον.

Καὶ ἡ ἐμπορικὴ μας ναυτιλία προώδευσεν εἰς εὐχάριστον βαθμὸν. Ἀνέρχεται κατὰ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν (30/6/27) τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ εἰς 472 ἐν ὅλῳ ἀτμόπλοια χωρητικότητος τόννων 942.885 καὶ 731 ἰστιοφόρα χωρητικότητος 59.417.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἐμπορίου τῆς Βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας, ἡ δημιουργία τῆς κεφαλαιοκρατικῆς τάξεως καὶ ἡ ὁργάνωσις τῆς εἰς Ἐμπορικοὺς Συλλόγους, Συνδέσμους Βιομηγάνων καὶ Ἐμπορικὰ Ἐπιμελητήρια εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν δημιουργίαν τῆς ἐργατικῆς τάξεως, μικρᾶς μὲν κατὰ τὸ 1890, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀξηθείσης καὶ ὠργανωθείσης εἰς Σωματεία, Ἐργατικὰ Κέντρα, Συνδικατὰ, Ὁμοσπονδίας καὶ κατὰ τὸ 1918 εἰς Συνομοσπονδίαν τῶν Ἐργατῶν τῆς Ἑλλάδος. Φυσικὸν δ' ἐπακολούθημα τῆς δημιουργίας ἐργατικῆς τάξεως καὶ ἡ δημιουργία ἐργατικοῦ ζητήματος.

Κατὰ τὴν ἐπετηρίδα τῶν Ἐργατικῶν Σωματείων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας τοῦ 1918 - 1919 καὶ 1920 ὑπῆρχον κατὰ τὸ 1917 139 Ἐργατικὰ Σωματεία μὲ δύναμιν μελῶν 30.194.

Κατὰ τὸ 1918 ὑπῆρχον 175 Σωματεία μὲ δύναμιν μελῶν 45.634.

Κατὰ τὸ 1919 ὁ ἀριθμὸς ἠξήθη εἰς 236 Σωματεία μὲ δύναμιν μελῶν 53.794.

Σήμερον ἔχει σημαντικῶς ἀξηθῆ ἡ δύναμις τῶν Ἐργατικῶν Σωματείων, ὅσον καὶ ἡ δύναμις τῶν μελῶν των. Στατιστικὴ ἀκριβὴς δὲν ὑπάρχει, κατὰ τὰς πληροφορίες ὅμως τοῦ Τμήματος Ἐργασίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας ὁ ἀριθμὸς τῶν ὠργανωμένων ἐργατῶν ὑπερβίνει τὰς 200 χιλιάδας.

Τὴν ὠργανωτικὴν κίνησιν τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου καὶ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ ἠκολούθησαν καὶ ὁ ἀγροτικὸς κόσμος ὁ ἀποκατασταθεὶς ἤδη καὶ ὁ Ἐπαγγελματικὸς καὶ Βιοτεχνικὸς. Ἡ ἐπαγγελματικὴ τάξις εἶνε ὠργανωμένη εἰς 600 Σωματεία, 18 Ὁμοσπονδίας Ἐπαγγελματικῶν καὶ τὴν Γενικὴν Συνομοσπονδίαν μὲ δύναμιν μελῶν περὶ τὰς 400 χιλιάδας. Ἐπίσης εἶνε ὠργανωμένη εἰς 5 Ἐπαγγελματικὰ Ἐπιμελητήρια καὶ 12 Ἐπαγγελματικὰ Τμήματα Ἐμπορ. Ἐπιμελητηρίων.

Πρὸ τῆς δημιουργίας τῆς κεφαλαιοκρατικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως καὶ τῆς ὠργανώσεώς των ὑπῆρχον Ἐπαγγελματικαὶ τινες Ὁργανώσεις, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν σημασίαν. Διότι ἦσαν σύνθετα Σωματεία, δηλ. μικτὰ ἐργοδοτοεργατικά.

Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ παραγωγῶν, ἐμπορευομένων, βιοτεχνῶν καὶ

ἐργατῶν ἦτο τόσοσ ἐλαχίστη, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη σύγκρουσις συμφερόντων καὶ ἐπομένως ἀνάγκη ξεχωριστῆς ὀργανώσεως.

Ὁ χωρισμὸς ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ τοῦτον ἐπέβαλεν ἀναγκαστικῶς κατὰ τὸ 1914 ὁ νόμος 281 «περὶ Σωματείων».

Ἡ διαίρεσις καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας εἰς τάξεις συνετελέσθη πλήρως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τὴν διαίρεσιν ἠκολούθησεν ἡ ἀνάπτυξις καὶ τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδέας ἡ ὁποία ἐν Εὐρώπῃ εἶχεν ἤδη διαδοθῆ εἰς εὐρύτατον κύκλον.

Τὴν σοσιαλιστικὴν ἰδέαν ἐνεστερνίσθη κατ' ἀρχὰς μικρὰ ὁμάς διανοουμένων καὶ κατὰ τὸ 1918 ἰδρύθη τὸ Σοσιαλιστικὸν Κόμμα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Α' Σοσιαλιστικοῦ Συνεδρίου τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ «Πειραιεὺς» τῆς πόλεώς μας καὶ μετωνομάσθη ἀργότερον εἰς Κομμουνιστικὸν Κόμμα, ἀφοῦ ἀπεχωρίσθησαν πολλὰ τῶν πρώτων θεωρητικῶν του μελῶν.

Τοῦ Κόμματος τούτου, ἡ τακτικὴ ἐνετάθη τελευταίως καὶ ἐστράφη, ὡς γνωστόν, καὶ κατὰ τῆς Ἐθνικῆς ἀκεραιότητος ἦν προσεπάθησε νὰ θίξῃ διὰ τῆς προπαγάνδας του ὑπὲρ τῆς αὐτονομίσεως Μακεδονίας καὶ Θράκης τὴν ὁποίαν στηρίζει εἰς τὸ περιβόητον Δόγμα τῆς «αὐτοδιαθέσεως τῶν Λαῶν».

Ἡ ἔντασις τοῦ Κομμουνιστικοῦ ἀγῶνος, ἡ ἀνατρεπτικὴ πολεμικὴ ὄρισμένων Ἐπαναστατικῶν Ὄργανώσεων, ἠνάγκασε τὴν Κοινωνίαν μας νὰ ὀργανωθῆ ἀκόμη συστηματικώτερον, νὰ συνέλθῃ εἰς Πανεμπορικὰ καὶ Πανεπαγγελματικὰ Συνέδρια καὶ ν' ἀποτελέσῃ Πανελληνίους Ὄργανώσεις, ὡς τὴν Συνομοσπονδίαν τῶν Ἐπαγγελματιῶν τῆς Ἑλλάδος, τὴν Πανεμπορικὴν Ὄμοσπονδίαν, τὴν Βιομηχανικὴν Ὄμοσπονδίαν κλπ. Ἀλλὰ καὶ τὴν συντηρητικὴν Ἐργατικὴν τάξιν ἠνάγκασε νὰ συσπειρωθῆ μὲ μεγαλυτέραν συνοχὴν περὶ τὴν Συνομοσπονδίαν τῶν ἐργατῶν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ διαμόρφωσις τῶν κοινωνικῶν τάξεων σήμερον ἐν Ἑλλάδι. Αὐτὴ εἶναι ἡ σημερινὴ σύνθεσις τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας. Δὲν διαφέρει οὐδὺλως ἀπὸ τὴν σύνθεσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινωνιῶν. Αἱ ἀποστάσεις μόνον τῶν τάξεων δὲν εἶναι μεγάλαι διότι ἡ πρόοδος

μας ἡ Βιομηχανική καὶ Ἐμπορική καὶ ἐν γένει ἡ Κεφαλαιοκρατική ὑπολείπεται καὶ δὲν εἶναι σπάνιον τὸ θέαμα τῆς μεταβολῆς ἐργάτου εἰς Ἐπαγγελματίαν τεχνίτου εἰς Βιοτέχνην ὑπαλλήλου εἰς ἔμπορον κατὰ πλειοψηφίαν δὲ ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς δὲν διέκοψε τοὺς δεσμούς του μὲ τοὺς ἀγροὺς τῆς χωρικῆς του οἰκογενείας καὶ φροντίζει διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀστικῆς ἰδιοκτησίας.

Λόγω τῆς ὀξύτητος ἦν παρουσίασε πρό τινος ὁ Κομμουνιστικὸς ἀγὼν καὶ παρουσιάζει τελευταίως ἐξεφράσθησαν καὶ ἐκφράζονται φόβοι καὶ ἐζητήθη ἡ λήψις ἐξαιρετικῶν Κυβερνητικῶν μέτρων κατὰ τῶν Κομμουνιστῶν.

Ἡ μορφή ὅμως τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶναι ἀνησυχαστική. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κομμουνισμοῦ εἶναι ὀλίγοι. Τὸ κῦμα τῆς ἀγανακτήσεως καὶ αἱ γοεραὶ κραυγαί, αἱ ὁποῖαι τελευταίως ἀκούονται, δὲν στρέφονται κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Δὲν ἔχουν Κομμουνιστικὸν περιεχόμενον. Εἶναι φυσικαὶ συνέπειαι τῆς κρίσεως, τῆς ἀνεργίας, τῆς ἀθλιότητος, τῆς πείνης, τῆς ὁποίας τὸ φάσμα καθαρὰ διεγράφη εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ὄριζοντα.

Κατὰ τὴν Στατιστικὴν τοῦ φίλου διευθυντοῦ τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας Πειραιῶς, τὴν ἀναγραφείσαν καὶ εἰς τὸν τύπον, ὑπερβαίνουν οἱ ἀνεργοὶ νὰς 10 χιλ. εἰς τὸν Πειραιᾶ μόνον. Καὶ διαμαρτύρονται καὶ ἀγανακτοῦν καὶ φωνάζουν οὗτοι χωρὶς βέβαια νὰ εἶναι Κομμουνισταί. Εὐτυχῶς Κομμουνιστικὴ συνείδησις ἐλλείπει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ ἀναλογία τῶν Κομμουνιστῶν μέσα εἰς τὸ συντηρητικὸν ἐργατικὸν στοιχεῖον εἶναι ἀσήμαντος. Μᾶς τὸ ἀπέδειξαν περιτράνως καὶ αἱ τελευταῖαι ἐκλογαί. Περισσότεροι εἶναι οἱ προλετάριοι τῆς πέννας οἱ ἀνεργοῦντες ἐπιστήμονες, οἱ φαντασιοκόποι, οἱ ἄνευ ἐργασίας ἀπόφοιτοι τῶν Γυμνασίων, οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν χάρις εἰς τὸ ὀλέθριον κλασικὸν ἐκπαιδευτικὸν μας σύστημα καὶ διψοῦν γιὰ λίγη μελάνη καὶ μιὰ πέννα διὰ νὰ μουντζουρώνων ἀσκόπως χαρτιά. Ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦτο στρατολογεῖ τοὺς ὀπαδοὺς του ὁ Κομμουνισμὸς καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ ἐργατικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον προσβλέπει εἰς βελτίωσιν τῆς θέσεώς του καὶ ὄχι εἰς

ἀνατροπήν καὶ ἀναρχίαν, τῆς ὁποίας χειρότερον κακὸν δὲν εἶναι, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν Ἀιτιγόνην του.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μορφή τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι. Αἱ ἐπιδιώξεις αἱ ἐργατικαὶ δὲν ἔχουν «Κομμουνιστικὸν» περιεχόμενον. Αἱ καθαρῶς Κομμουνιστικαὶ ἐπιδιώξεις εἶναι περιορισμέναι καὶ ὑποδουλίζονται ἀπὸ παρασίτους ἢ φαντασιοκόπους καὶ καθοδηγοῦνται ἀπὸ ἕξ ἐπαγγέλματος Κομμουνιστᾶς δηλὰ δὴ ἄτομα ἀσχοῦντα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα «τὸν Κομμουνισμόν» καὶ δὲν πρέπει νὰ συγγέωνται πρὸς τὰς ἀδιάφορον περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ἐντόνους ἀγῶνας τῶν ἐργατῶν ἢ τῶν ἀποκλήρων γενικῶς τοὺς σκοποῦντας τὴν βελτίωσιν τῶν ἐπαγγελματικῶν οἰκονομικῶν κοινωνικῶν καὶ γενικῶς τῶν βιωτικῶν συνθηκῶν.

Αἱ τάσεις αὗται, οἱ θόρυβοι οὗτοι καὶ τὰ καθημερινὰ ἔντονα διαβήματα τῶν θυμάτων τῆς δεινῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἡ ὁποία μαστιίζει τὴν χώραν καὶ ἡ ὁποία εἶναι ἀπότοκος τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ ἀναριθμητῶν πολιτικῶν σφαλμάτων τῶν ἰθυνόντων τὰς τύχας τοῦ ταλαιπώρου Ἐθνους μας, τόσον γνωστῶν εἰς ὅλους μας, ἐδημιούργησαν τὸν φόβον ἐντάσεως τοῦ κακοῦ καὶ διασαλεύσεως τῶν θεμελιῶν τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς συνθέσεως.

Νομίζω, ὅτι ὁ φόβος οὗτος εἶναι ὑπερβολικὸς. Ἡ προπαγάνδα αἱ ἐπιδιώξεις καὶ οἱ θόρυβοι θὰ συνεχισθοῦν, ἀλλὰ κίνδυνος Κομμουνιστικὸς ἄμεσος εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει, κατόπιν μάλιστα τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀκτημόνων ἀγροτῶν καὶ τῆς μεταβολῆς των εἰς ἰδιοκτητίας.

Ἐφόσον δὲν ἠδυνήθη ὁ Κομμουνισμὸς γὰρ κατακτήσῃ ἕδαφος εἰς ἄλλα Κράτη προηγμένα βιομηχανικῶς καὶ ἔχοντα τὸ ἐργατικὸν των πρόβλημα πολυπλοκώτερον καὶ σοβαρώτερον τοῦ ἰδικοῦ μας καὶ ἀπὸ διετίας εὐρίσκεται εἰς σημαντικὴν ὑφασιν, θεωρῶ ἀπολύτως ἀδύνατον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μπολσεβικικοῦ δένδρου εἰς τὸν τόπον μας, τὸν παρ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῆς κεφαλαιοκρατίας του μὴ ἀπωλέσαντα τὸν μικροαστικὸν του χαρακτῆρα, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως, ἣν κατέχουν ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ ἡ ἀγροτικὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐπιστημόνων

καὶ τῶν ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων καὶ ἐν γένει αἱ μικροαστικάι μᾶζαι ὑπαλληλικαὶ καὶ συντηρητικαὶ-ἐργατικάι τάξεις.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ὁ Λένιν ἐχαράκτήρισεν ὡς χώραν ἐμπορομεσιτικὴν.

Ἐχὼν ὅμως τὴν γνώμην ταύτην, δὲν νομίζω, ὅτι πρέπει Κοινωνία καὶ Κυβερνήσις νὰ καθησυχάζουν. Τοῦναντίον φρονῶ, ὅτι ἔχουν καθήκον ν' ἀπασχοληθοῦν, ὡς γίνεται καὶ εἰς τὰ προηγμένα Κράτη, μετ' ἰδιαιτέρας προσοχῆς μετὰ τὸ «Ἐργατικὸν πρόβλημα» τοῦ τόπου μας ἢ τὸ «Κοινωνικὸν ζήτημα», ὡς ἀποκαλεῖται ἐπισημονικώτερον διὰ νὰ περιορισθῇ κάθε Κομμουνιστικὴ προσπάθεια κοινωνικῆς διατάραχῆς. Διὰ νὰ περιορισθῇ ὁ «οὐρμπανισμός» ἢ Ἀστυφιλία καὶ διὰ νὰ προστατευθοῦν οἱ ἔχοντες ἀνάγκην προστασίας ἀνεργοὶ καὶ λοιποὶ ἀπόκληροὶ. Καὶ δὲν δύναμαι παρὰ νὰ συγχαρῶ τὴν προσπάθειαν τῆς Διευθύνσεως Ἐργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἣ ὁποία διαφαίνεται εἰς τὰ ὑπὸ ἐπεξεργασίαν Νομοσχέδια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσιν θέσιν κατέχουν.

1) Τὸ περὶ εὐρέσεως ἐργασίας καὶ ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλίσεως κατὰ τῆς ἀνεργίας ὑπαλλήλων, ἐργατῶν καὶ ὑπηρετῶν τὸ κατετεθὲν χθὲς ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ εἰς τὴν Βουλὴν.

2) Τὸ περὶ ἐπικυρώσεως τῆς Διεθνοῦς Συμβάσεως περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἀτυχημάτων καὶ συμπληρώσεως τῆς περὶ τούτων ἰσχυροῦσης Νομοθεσίας.

3) Τὸ περὶ κυρώσεως τῆς περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἐπαγγελματικῶν ἀσθενειῶν Διεθνοῦς συμβάσεως τῆς Διεθνοῦς Συνδιασκέψεως Ἐργασίας τῆς Γενεύης.

4) Τὸ περὶ τοῦ Συμβολαίου τῆς ἐργασίας καὶ περὶ τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως.

5) Τὸ περὶ τῶν Συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας.

6) Τὸ περὶ κυρώσεως τῆς Διεθνοῦς συμβάσεως τῆς ἐργασίας τῆς ἀφορώσης τὴν ἰσότητα τῶν ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν εἰς ζητήματα ἀποζημιώσεως τῶν ἀτυχημάτων τῆς ἐργασίας καὶ τὸ

7) Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ ἀπὸ 8 Δεκεμβρίου

1923 Διατάγματος τῶν Νόμων 2868 καὶ τοῦ ἀπὸ 19 Νοεμβρίου 1923 τροποποιοῦντος καὶ συμπληροῦντος αὐτὸν Διατάγματος.

Νομοσχέδια μὲ βάσιν ἐπιστημονικὴν, τελείως συγχρονησμένα καὶ τὰ ὁποῖα ἐπωφελέστατα δύνανται νὰ καθέξουν θέσιν ἐν τῇ Νομοθεσίᾳ μας ἐλαφρῶς μεταρρυθμιζόμενα καὶ συμπληρούμενα ὑπὸ τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἐπεξεργασία των.

Ὁ Μπολσεβικισμὸς ἐκτρέφεται καὶ ἐνισχύεται ὑπὸ τῆς κακοδιοικήσεως, ὑπὸ τῆς τυραννίας, τῆς καταπίεσεως τῶν ἀσθενεστέρων, τῆς περιφρονησεως τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ τῆς πολυτελοῦς, σπατάλου καὶ ἐπιδεικτικῆς ζωῆς τῶν πολυταλάντων, Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἤγειρε θρασεῖαν τὴν κεφαλὴν κατὰ τῶν νομοσχεδίων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας ὁ Κομμουνισμὸς καὶ διὰ τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ κ. Μαξίμου ἐπάλαισε κατὰ τούτων καὶ τὰ κατεδίκασε μὲ μανίαν καὶ φανατισμὸν ὡς ἀντιστρατευόμενα εἰς τὴν Κομμουνιστικὴν τακτικὴν τῆς ἀπαθλώσεως τοῦ ἔργατου. Διότι μόνον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς δυστυχίας φύεται ὁ σπόρος του.

Ἄλλὰ καθῆκον τῶν Κυβερνήσεων εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἀποκλειούσης τελείως τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Μπολσεβικικῶν ἰδεωδῶν. Καὶ καθῆκον τῆς Κοινωνίας καὶ των Ἀστικῶν Ὁργανώσεων εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τοῦ Κυβερνητικοῦ τούτου ἔργου. Δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι σκοπὸς τῶν Ἀστικῶν Ὁργανώσεων εἶναι ἡ καταπίεσις τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου καὶ ἡ καταπάτησις τῶν δικαίων των ἀξιώσεων. Κάθε ἄλλο. Σκοπὸς τῶν Ἀστικῶν Ὁργανώσεων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἡ καταβολὴ προσπαθειῶν διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἧς διάγει ὁ ὑπάλληλος, ὁ μισθωτὸς, ὁ παράγων, ὁ ἐργάτης διὰ τὴν ἴδρυσιν Νυκτερινῶν Σχολῶν, Πρακτικῶν Τεχνικῶν Ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν, Θεραπευτηρίων, Ἐργατικῶν Συνοικισμῶν καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐν γένει παντὸς μέτρου ἐξανθρωπιστικοῦ ὑπὲρ τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων τάξεων.

Τοιαύτην ὁργάνωσιν ἀστικὴν μὲ κοινωφελεῖς ἐξανθρωπιστικούς σκοποὺς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πόλις μας τὸν ἀξιόλογον «Πειραϊκὸν Σύν-

δεσμον», τοῦ ὁποίου αἱ Νυκτεριναὶ Σχολαὶ τῶν Μηχανικῶν, τῶν ἀπόρων παίδων κλπ. ἐκπολιτίζουν, ἐξανθρωπίζουν, εὐεργετοῦν, συντελοῦν εἰς τὴν πρόοδον, τὴν ἀνάπλασιν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν ἐξυγίανσιν καὶ προαγωγὴν.

Ἐὰν ὑπῆρχον πολλοὶ «Πειραϊκοὶ Σύνδεσμοι» εἰς τὴν χώραν μας ἀσφαλῶς ἢ κατὰστασις θὰ ἦτο πολὺ καλυτέρα καὶ τὸ ἔδαφός μας πολὺ ὀλιγότερον πρόσφορον εἰς τὴν Μπολσεβικικὴν ἰδεολογίαν.

Ἄλλιά καὶ οἱ Δήμοι ὀφείλουν νὰ περιορίζουν τὴν κοινωνικὴν δυστυχίαν, νὰ ἐλαφρύνουν τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα, νὰ γλυκαίνουν τὸν πόνον τῶν ἀποκλήρων τῆς τύχης ν' ἀφαιροῦν ὀλίγα δεινὰ ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς σκληρᾶς βιοπάλης νὰ ὑποβοηθοῦν τὴν κοινωνικὴν ἀναμόρφωσιν.

Ὁ Πειραιεὺς δύναται νὰ καυχᾶται διότι ὁ Δήμαρχός του ἐβροντοφώνησε μίαν μεγάλην ἀλήθειαν εἰς τὸ πρό τινος μόλις συνεληθὸν Συνέδριον τῶν Δημάρχων εἰς τὴν Πρωτεύουσαν. Διεκήρυξε ὅτι οἱ Δήμοι, ἐνισχυόμενοι καὶ ἀπὸ τὸ Κράτος, ὀφείλουν, ὑποχρεοῦνται νὰ ποσοστατείσουν τὰς ἐργαζομένας τάξεις καὶ ν' ἀσκοῦν εὐρείαν κοινωνικὴν πολιτικὴν ἐξασφαλίζουσαν εἰς τοὺς πνευματικῶς ἢ καὶ σωματικῶς ἐργαζομένους συνθήκας διαβιώσεως στοιχειωδῶς ἀνεκτῶς.

Ἡ προστασία τῶν ἐργαζομένων τάξεων—διεκήρυξεν ὁ Δήμαρχος τῆς πόλεώς μας μὲ τὸς νεωτέρας ἀνθρωπιστικὰς ἀντιλήψεις—αἵτινες λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀδυναμίας ὑφίστανται σκληρὰς τὰς συνεπειὰς πάσης ἀντιξόου περιστάσεως, δὲν εἶναι μόνον καθῆκον ἀνθρωπιστικόν, ἀλλὰ καὶ ἐπιταγὴ ἀναμφισβήτητον διὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον συμφέροντος. Διὰ τῆς προστασίας ἐξασφαλίζονται εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τὰς τάξεις ταύτας τὰ στοιχειώδη ἀνθρώπινα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ὑγείας, τῆς οἰκογενειακῆς χαρᾶς, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ μόνον ἐφ' ὅσον τοῦτο συμβαίνει περιορίζεται ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν τάξεων, γίνεται συναισθητὴ ἢ μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν ἀλληλεγγύη, αὐξάνεται ἡ ἐθνικὴ παραγωγή καὶ ἐνδυναμοῦται ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τῆς χώρας.

Αἱ προσπάθειαι τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Κομμουνισμοῦ διὰ στρα-

τηγῶν, δι' ἀποσπασμάτων καὶ ἡμερησίων διαταγῶν εἶναι τὸ ὀλιγότερον ἀστείαι, δια ν' ἀποφύγω ζωηρότερον χαρακτηρισμόν.

Ἡ τακτικὴ αὐτὴ ἐκτρέφει τὴν συκοφαντίαν μόνον, δημιουργεῖ ἀρογομίσθους καὶ μπράβους καὶ θίγει ἀνθρωπίνας συνειδήσεις χάριν διατηρήσεως θέσεων. Αἱ ἰδέαι δὲν ἀντιμετωπίζονται μὲ τὸν βούρδου-
λαν, οὔτε μὲ Σιβηρίας μὲ ἐκτοπισμούς καὶ μὲ παραγγέλματα, οὔτε μὲ τὴν κατασκοπίαν καὶ τὴν συκοφαντίαν, ἀλλὰ μὲ μεθόδους ἐπιστημονικάς, τεινούσας εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀτμοσφαιρας δυσμενοῦς διὰ τὴν καρποφορίαν τῆς φανατικῆς προπαγάνδας τῶν ἰδεολόγων Κομμουνιστῶν ἢ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος, τοιούτων καὶ ἐκμεταλλευομένων κάθε ἰδέαν μὲ τὴν σειρὰν της.

Ἄς μὴ λησμονῶμεν τὸ κοινωνιολογικὸν ἀξίωμα ὅσον πείσμων εἶναι ἢ παρεμπόδισις τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τινὰ χώραν, τόσον βιαία εἶναι ἢ κατ' αὐτῆς ἀντίδρασις καὶ τόσον ριζικὴ ἢ ἐπερχομένη μεταβολὴ τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἀπόδειξις αἱ συνέπειαι τοῦ βαρβάρου Τσαρισμοῦ ὡς προαιέφερα. Ἡ Κυβερνητικὴ ὄργη καὶ αἱ ἀψυχολόγητοι καταδιώξεις αὐξάνουν τὴν δύναμιν τῶν ἰδεῶν καὶ ὑποβοηθοῦν τὴν διάδοσιν αὐτῶν μετὰ φανατισμοῦ. Ὁ πολὺς Τολστόϊ ἔγραφεν: «Αἰσχύνομαι διότι εἶμαι πολίτης τῆς βαρβάρου Ρωσίας, ὑπερηφανεύομαι ὅμως διότι εἰς τὴν Πατρίδα μου θὰ ὑψωθῇ ἡ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως. «Προέβλεψεν ὁ σοφὸς συγγραφεὺς ἀνθρωπιστής, ὅτι ἡ βία καὶ ἡ Τσαρική καταπίεσις προητοίμαζον τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1917.

Πολλοὶ ἐξετάσαντες βαθέως τὴν ἐν Γαλλίᾳ κατάστασιν προεῖπον ὅτι ἐκεῖ ἐπέκειτο μεγάλη κοινωνικὴ ἀνατροπὴ διότι ἔβλεπον τὴν λαϊκὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς κυβερνώσης τάξεως. Ὁ Μαλὼν ἀναφέρει ὅτι ὁ Μπακουνὶν τοῦ διηγῆθη περὶ τῶν ἐντυπώσεων του εἰς Παρισίους, πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως τὰ ἐξῆς: «Εἴχομεν μετὰ βεβαιότητος πιστεύσει ὅτι, θὰ πυρρυσκώμεθα εἰς τὴς τελευταίας ἡμέρας τοῦ παλαιοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι, θὰ ἤρχιζεν ἀμέσως τὸ βασίλειον τῆς ἰσότητος».

Καὶ ὁ Ἀλέξιος ντε Τοκεβίλ εἰς τὴν συνεδρίασιν τοῦ Βουλευτηρίου τῆς 29/1/1848 ὠμίλησε περὶ τῆς εἰς θύρας ἐπαναστάσεως καὶ εἶπεν «ὅτι ἡ λαϊκὴ ἀθλιότης καὶ τὸ Κυβερνητικὸν καὶ Διοικητικὸν ξεχαρβάλωμα προετοιμάζουν τὴν ἐπανάστασιν ἢ ὁποία ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν θὰ ἐκραγῇ.» Ἡ ἐξέλιξις δὲν σταματᾷ. Ἄς τὴν ἀφήσωμεν λοιπὸν νὰ συνεχίσῃ τὸ προοδευτικὸν τῆς ἔργον ὁμαλά, ἀβίαστα, διότι εἶναι στοιχεῖον πολιτισμοῦ καὶ προλαμβάνει κάθε βίαν κάθε ἐπαναστατικὴν ἐκρηξίν.

Ὁ Μακδόναλτ γράφει εἰς τὸ βιβλίον «Σοσιαλισμὸς καὶ Κοινωνία», «ἡ ἐξέλιξις δὲν ἀναστατώνει καὶ δὲν ἀνατρέπει, ἀλλὰ μεταμορφώνει. Δὲν ἀναδημιουργεῖ, ἀλλὰ συμπληρώνει. Εἰς τὸ κατώφλιον τῆς ἐξελικτικῆς θεωρίας συνεχίζει παραμένουν ὡς φρουρὸς μὲν ὁ Νόμος τῆς συνεχείας, ὡς ὁδηγοὶ δὲ οἱ Νόμοι τῆς μεταλλαγῆς».

Δὲν δυνάμεθα ν' ἀξιώσωμεν τὴν τελείαν ἁρμονίαν, τὴν ἀπόλυτον γαλήνην καὶ τὴν πλήρη ἰσορροπίαν. Ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ σεβώμεθα τὰ ἐργατικὰ δίκαια καὶ νὰ ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὴν τύχην τῶν ἀνεργούντων ἀκουσίως, τῶν θυμάτων τῆς ἐργασίας, τῶν ἀδυνατούντων νὰ ἐργασθοῦν, τῶν ἀνηλίκων τῶν γερόντων παντὸς ἀναπήρου μέλους τῆς Κοινωνίας. Χρειάζεται—ὅπως γράφει ὁ πολὺς Λέων Ντιγκουί—νὰ βασιλεύσῃ τὸ αἶσθημα τῆς εὐσπλαγχνίας πρὸς τὸν ἀνθρώπινον πόνον. Ἐἴτε ἐπίκτητον, εἴτε φυσικὸν τὸ αἶσθημα αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα χαρίσματα τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου τοῦ 20οῦ αἰῶνος καὶ πρέπει νὰ εὔρη μίαν θέσιν εἰς τὸ θετικόν, μας πολιτειακὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ τὸν ἀνθρώπον ἐν τῷ συνόλῳ του. Πρέπει ἄλλως τε νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ περίθαλψις τῶν ἀνικάνων, τῶν γερόντων, τῶν ἀνιάτων εἶναι ἓνα θέαμα Δικαιοσύνης, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐνθάρρυνσιν, διὰ τοὺς ἐργάτας τῆς κοινωνίας καὶ συντείνει συνεπῶς εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγικῆς τῶν δυνάμεως.»

Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν νὰ σταματήσωμεν τὰς ἀξιώσεις, τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ἐπιδιώξεις, θὰ εἶναι ὡς νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ σταματήσωμεν τὴν ζωὴν. Ἡ πάλη, ὁ ἀνταγωνισμὸς δὲν θὰ λείψουν ποτέ, διότι εἶναι

ὅποια ἀπομυζᾷ τὴν ἱκμάδα τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ προετοιμῶζει τὸ αἰφνίδιον κάποιαν ἡμέραν γκρέμισμα τῶν ἐλπίδων, πρὺ ὅλοι στηρίζομεν εἰς τὴν ῥωμαλέαν καὶ ἀμόλυτον τάξιν τῶν χωρικῶν τῆς Ἑλλάδος.

4) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπαγγελματικῆς, πρακτικῆς, τεχνικῆς ἐκπαίδευσως πρὸς μόρφωσιν τῶν ἀπαιδείτων μαζῶν, τῶν ἐργατῶν, ἀγροτῶν, ὑπαλλήλων, τεχνιτῶν ἐπαγγελματιῶν διότι ὅπως ἔγραψεν εἰς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ὁ Σπένσερ πρὸς τὸν βιογράφον τοῦ Ὀττο-Γκώπ. «Βελτίωσις τῆς Κοινωνίας εἶναι ἀδύνατος ἄνευ τῆς βελτιώσεως τῶν ἀτόμων», ἡ ὅποια βεβαίως δὲν νοεῖται χωρὶς πνευματικὴν καὶ τεχνικὴν ἀνάπτυξιν.

5) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς συνεταιριστικῆς ἰδεολογίας πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἀζητημόνων, τῶν μισθοβιῶτων καὶ περιορισμὸν τῆς συγκεντρώσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων εἰς ὀλίγας χεῖρας.

6) Ἡ ἐνίσχυσις τῶν μεσοαστικῶν, μικροαστικῶν καὶ ὑπαλληλικῶν τάξεων, αἱ ὅποια συνθλίβονται καὶ διάγουν κυριολεκτικῶς μαρτυρικὸν βίον λόγῳ τῆς στερήσεως τῆς ὀργανωτικῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς διεκδικήσεως τῶν δικαίων των διότι ἐκεῖναι αἱ περίοδοι παρουσιάζουν τὴν ἀρίστην κοινωνικὴν κατάστασιν, καθ' ἧς εὐημερεῖ εὐρεῖα τις μέση τάξις, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ ἀθάνατος Ἀριστοτέλης καὶ ἐπαναλαμβάνουν διακεκριμένοι Κοινωνιολόγοι.

7) Ἡ ἀναμόρφωσις τῆς παιδείας καὶ ἡ δημιουργία ἐλευθέρων συνειδήσεων, ὅχι βέβαια διὰ διωγμῶν ἀψυχολογήτων καὶ ἀνελευθέρων μέτρων τεινόντων εἰς τὸν στραγγαλισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως.

8) Ἡ ἐξυγίανσις τοῦ κλήρου, ἡ ἠθικοποίησις του, ἡ βελτίωσις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ ἡ δημιουργία θρησκευτικῆς συνειδήσεως προσαρμοζομένης πρὸς τὸν σημερινὸν πολιτισμὸν.

9) Ἡ ἐφαρμογὴ κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἱκανῆς νὰ φέρῃ κάποιαν δικαιοσύνην καὶ ἰσορροπίην δικαιωμάτων μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν μαζῶν.

10) Ἡ ἐξυγίανσις καὶ ἀνύψωσις τῆς Ἑλληνικῆς δικαιοσύνης διὰ νὰ μὴ θεωρῆται αὕτη ὄργανον τῶν κυριαρχουσῶν τάξεων μόνον.

11) Ἡ στροφή τῆς προστατευτικῆς μερίμνης τοῦ Κράτους καὶ τῶν Δήμων ἰδία πρὸς τὰς δεομένας προστασίας τάξεις.

12) Ἡ ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῆς Διαιτησίας πρὸς διευθέτησιν καὶ ἐπίλυσιν τῶν ἐκάστοτε κοινωνικῶν διαφορῶν καὶ πρόληψιν ἐπικινδύνων ἐκτραγύνσεων καὶ διαταραχῶν.

13) Ἡ ἐπιδιώξις διὰ πάντος μέσου τῆς ἐφικτῆς συνεργασίας Κράτους-ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν οικονομικῶν Συμβουλίων καὶ τελῶς.

14) Ἡ προσέγγισις τῶν μόρφωμένων τάξεων καὶ ἀμόρφωτων, τῶν εὐτυχῶν καὶ ἀτυχῶν, τῶν εὐπορούντων καὶ ἀπορούντων διὰ τὴν ὀλιγοστεύη τὸ φυσικὸν μῖσος, καὶ μὴ θίγεται ὁ ἀνθρώπινος ἐγωϊσμός τῶν ὡς ὑποδεεστέρων θεωρούμενων μελῶν τοῦ Κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἀντιμετωπιζομένου μὲν τοιαῦτα μέσα τοῦ «Κοινωνικοῦ ζητήματος» τῆς Χώρας μας, δὲν ἔχομεν τίποτε νὰ φοβούμεθα, διότι τὸ Κομμουνιστικὸν κῦμα θὰ σπάζη εἰς τοὺς βράχους τῆς ἀνθρωπιστικῆς μας Νομοθεσίας, εἰς τὰ βουνὰ τῆς Κοινωνικῆς μας ἀλληλεγγύης καὶ θὰ διαλύεται εἰς ἀφρούς. Δὲν θὰ χάθῃ ὁμῶς ὡς ἰδέα ὁ Κομμουνισμὸς ὁ Ἐπαναστατισμὸς καὶ ἡ ἄγονος προπαγάνδα τῶν ὀλίγων θὰ συνεχισθῇ καὶ αἱ κοινωνικαὶ διαιρέσεις θὰ παραμείνουν. Οἱ ἀντῆγωνισμοὶ μόνον θὰ χάσουν τὴν ὀξύτητα τῶν καὶ θὰ ἀμβλυθῶν. Τὸ ἀπόλυτον ἄς μὴ τὸ ζητῶμεν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ζωὴ, διότι εἶναι ἀκατόρθωτον.

Ἡ ἀπόλυτος Κοινωνικὴ γαλήνη, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ζωὴ, δὲν θὰ εἶναι δυνατή. Ἐτσι διακηρύσσει ἡ Ἱστορία τῆς Κοινωνίας καὶ ὅπως ἔγραψε ὁ διαπρεπὴς Γερμανὸς Καθηγητὴς Πολιτικῆς Οἰκονομίας Ἑρρίκος Ἑρκνερ «ἡ ὡραία ἰδέα τῆς πλήρους κοινωνικῆς εἰρήνης ἀναγκαστικῶς θέλει παραμείνῃ ὄνειρον, ὡς καὶ ἡ ἰδέα τῆς αἰωνίας μεταξὺ τῶν Κρατῶν εἰρήνης».

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς 7 —

Μόργκαν

- 8 — του άρθρου 19 του Συντάγματος
- 27 — επί της 2ας θεωρίας
- 31 — συναρχηγού του Λένιν

άντι Νόργκαν

- 12 του Συντάγματος
- 12 — επί της 3ης
- 12 — συναρχηγού Λένιν

